ڕۆژی جیهانی فەلسەفە: ڕۆژێک پڕ لە پرسیار و گومان.. ئازاد حەمە

لەناو جەرگەی مەزنییدا گومانێک دەبینم
ڕێنێ شار René Char

١. فراوانکردنی ڕووبەری فەلسەفەکردن. لە سەروبەندی ڕۆژی جیهانی فەلسەفەدا دەخوازم هێما بە ئەوە بکەم، کە لە جیهانی ئێستاماندا گوماندەکەم بەئاسانی هەل و مەرجی فڕاوانکردنی ڕووبەری فەلسەفەکردن بێتەئاراوە، کار لەسەر پرسە سەرەکییە هاوچەرخەکان بکرێت، فەلسەفە بکرێت بە بابەتی گفتوگۆی نێوان کولتوورەکان. ئەم گومانەم بەری تەسکبوونەوەی پرسیار و خودی گومانیشە لەم چرکەساتە ئاستەنگاوییەی حەزی بە چارەی فەلسەفە نییە. حەیف لە ئێستایەکدا دەژین ڕق لە فەلسەفە ئامادەیە. بەڵام گرنگە ئەوەش بزانین، کە فراوانکردنی ڕووبەری فەلسەفەکردن پێویستییەکی ڕۆشنگەریی نیشتیمانیی و جیهانییە. ئەمە دەستپێکی گەڕانیشە لە پەروەردە و فێربوون، ئەو دەستپێکەی سەرزەوی هەمووی تێکەڵا زۆرترین پێویستی پێیەتی. فێربوونی فەلسەفە و وتنەوەی فەلسەفە بەرپرسیارییەکی گشتی مرۆڤە و سەرەتاشە بە پێکەوە ڕووبەڕووبوونەوەی پرسە بنەڕەتییە سەردەمییەکان و بە تێگەیشتنێکی باشتریش لە جیهان.

ڕووبەری فەلسەفەکردن فراواننابێت تا ڕووبەری ئازادی فراواننەبێت. لەو شوێنەش، کە ئازادی بوونی نییە فەلسەفە بێ شوێنە. ئەو فەلسەفەیەی لە کۆمەڵگەی نائازاد و گەندەڵ دا هەیە نافەلسەفەیە. ئێستا نافەلسەفە لە زۆر جێگا جێگایەکی بۆخۆی دابینکردووە. باشە بۆ دەبێت جێگایەک لە کۆمەڵگە، لەناو ژیان، بۆ فەلسەفە هەبێت؟ لەبەرئەوەی لەڕێگای فەلسەفەوە دەشێت کار لەسەر تەشەنەسەندن و نەشونمای شیکردنەوە و توێژینەوەی پرسیارە چارەنوسسازەکان بکرێت. فەلسەفە دەکارێت ئەمە بکات، چونکە کاری لێخوردبوونەوەیە لە تاک و کۆ، لە بوون و کەتواری ئەم تاک و کۆیە.

داواکان لە فەلسەفە زۆرن. داواکان، کە هیوان هەموو دەخوازن فەلسەفە ئەم داوایانە بهێنێتەکایەوە. هەموو دەخوازن فەلسەفە سەرلەبەری گۆی زەوی بەرەو باشە بگۆڕێت. باشەی لەم جۆرە، کە یەکسانی، ئازادی و ماف لەخۆدەگرێت هەر هەموو ئەمانە هێزی خۆیان لە فەلسەفەوە وەردەگرن. بەڵام هێنانەدی ئەم داوایانە، هیوایانە،

کاری بەردەوام و هاوبەشی دەوێت.

٢. فەلسەفە چیپێدەکرێت؟. لە ئێستادا زۆرێک دەپرسن: فەلسەفە چیپێدەکرێت؟ لە ئێمە دەپرسین : فەلسەفە چیپێبکرێت؟ ئەو شتە چییە فەلسەفە دەبێت بیکات؟ وەکیتریش فەلسەفە چیپێدەکرێت و چیپێبکرێت هەر لەسەر ئەوە وەستاوە، کە فەلسەفە کێیە تا ئەم داوایەی لێبکرێت؟ فەلسەفە خۆمانین، ئەوانەن، کە بیردەکەنەوە. فەلسەفە ئەو شێوازەیە، کە بە بیرکردنەوە دەگیرێتە بەر. ئەڵبەتە فەلسەفە لە هەرە شێوازە دیار و دانسقەکانی بیرکردنەوەشە. بەهۆی فەلسەفەوە دەگەین بەو زانینەی نییمانە. ئەم زانینە چیپێدەکرێت؟ دەمانبات بەرەو تێگەیشتن. تێگەیشتن لەوەی تا هەنووکە لێیتێنەگەیشتووین. ئەم تێگەیشتنەش خاڵی وەرچەرخانی ئێمەیە لە شتێک هێشتا نییە، کە دەشکرێت ئەوە ڕۆشنگەرییەبێت، کە دواتر لەمیانە بیرکردنەوەکانەوە دێتەکایەوە.
ڕۆشنگەریی چرکەی لەدایکبوونی عەقڵە لای تاک/ لای گشت منەک. لێرەوە دەشێت بپرسین: لە ئێستادا شیاویی لەبەردەم ئاڵوگۆڕی میراتی فەلسەفیدا ماوە؟ مرۆڤەکان باوەڕیان بەم پرینسیپە مرۆییە ماوە؟ ئەم شیاویی و باوەڕە پێویستە مابێت. بیرکردنەوە لە جیهان، ئێمە دەبێت کۆمانبکاتەوە. پاش ئەم بیرکردنەوەیە ئێدی کاری سەرەکی فەلسەفە چییە؟ ڕەنگە یەک لەو کارانە بەرزکردنەوەی ئاستی هۆشیاری گشتی بێت. ئەمە ئەرکی یەک کۆمەڵگە و یەک کولتوور یان شارستانی نییە، ئەمە بەرپرسیارییەکی ڕەوشتی مرۆیی گشت سەرزەوییە.
سەرباری ئەوە، شوێنی فەلسەفە تەنیا هۆڵی زانکۆکان نییە، پرسیارە فەلسەفییەکان هەر لەنێو مامۆستا و خوێندکاران نەشونما ناکات. فەلسەفە، کە مافی هەمووانی بەسەرەوەیە بەهۆیەوە دەکارین ئەو کێشانە بخەینە ژێر پرسیارەوە، کە ئەمڕۆ جیهان ڕووبەڕووی دەبێتەوە، ئەمەش بەزۆری لەبەرئەوەی، فەلسەفە بەشدارە لە پەرەپێدانی تێگەیشتن لەو بنەما و بەهایانەی ڕێنمایی کردار و بڕیارەکانمان دەکەن.

٣. خەمی ئێستای فەلسەفە ئەو پرسانەیە، کە ڕووبەڕووی جیهانی هاوچەرخ دەبنەوە. ئەو کێشانەی کە ڕووبەڕووی جیهان دەبێتەوە کێشەگەلێکی کۆن و هاوچەرخیشن. وەکیتریش لە وشەدانی فەلسەفەدا خۆمان لەناو زۆرێک واتای فەلسەفیدا (ڕاستیی، ڕەوشت، هاوڵاتیبوون، لێبووردن، ڕێزلێیەکترگرتن، دادپەروریی،…) دەبینینەوە، کە گرنگن بۆ هەڵکشانی ئاستی تێگەیشتنی ڕۆژانەی ئێمە لە خۆمان و دەوروبەرمان.

فەلسەفە تەنیا دیاردەیەکی ڕوناکبیریی یان ڕۆشنگەریی نییە دیسیپلینیشە، ئەمەو فەلسەفە تەقەلایەکی پراکتیکی ڕۆژانەشە، کە دەکارێت کۆمەڵگاکان بگۆڕێت و کولتوورەکان لەیەکتر نزیکبکاتەوە. واتە، فەلسەفە یارمەتیدەرە بۆ بنیاتنانی کۆمەڵگایەکی ئاسوودەتر و ڕێزدارتر. بەم شێوەیە فەلسەفە وا دەکات بتوانێت لە بەربەست و ئاستەنگە گەورەکانی هاوچەرخ تێبگەین و بە دروستکردنی هەلومەرجی هزریی بۆ گۆڕانکاری وەڵامیان بدرێتەوە.
لەو پرسانەی، کە ڕووبەڕووی جیهانی هاوچەرخ دەبنەوە بابەتی ڕەوشتە، کە دەتوانێت بابەتگەلێکی تریش لەخۆ بگرێت، وەک: ڕێز، ئاکار، تێرۆر، گەندەڵی، ماف. بۆ ئەوەی ئەمە بکرێت پێویستمان بەوەیە، کە زوو زوو پێناسەی فەلسەفە بکرێتەوە. ئەوەش ڕوونبکرێتەوە، کە ئەرک و ئامانجی بنەڕەتی فەلسەفە چییە و دەخوازێتیش چی بۆ مرۆڤ بکات. ئەمەش بە پلەی یەکەم پێویستە بە مناڵان و دواتر بە لاوان بکرێت. لاوان، کە کەوتوونەتە ژێر فشاری کۆمەڵگەیەکی بەرخۆری دژە بەها و جیهانگیرییەکی پەرت و بەشەوە پێویستییەکی زۆریان بە خوێندنەوەی فەلسەفەی کلاسیک و هاوچەرخ هەیە.
سەرئەنجام، ئەو پرسانەی، کە ڕووبەڕووی جیهانی هاوچەرخ دەبنەوە خەمی ئێستای فەلسەفەن و گرنگە وا لە فەلسەفە بکەن خۆی لە عەوام نزیکبکاتەوە. ئەمە ڕێگایەکیشە بۆ لە بەدەستەبژێرخستنی فەلسەفە و تیشک خستنە سەر گرنگی دیدگا ڕەخنەییەکانیشی.

١. فەلسەفە واتە بیرکردنەوە لە هەنووکە. فەلسەفە هەنووکەی خۆی هەیە. لەو کاتەی، یان سەردەمەی، فەلسەفە ئامادەیە ئەو کاتە، یان سەردەمە، هەنووکەی فەلسەفەیە. فەلسەفە، کە لە هەنووکەی خۆی دورکەوتەوە فەلسەفە نییە. فەلسەفە چاودێرە بەسەر هەنووکەی خۆیەوە. هەنووکە ناشێت لە ژێرکۆنترۆڵی فەلسەفە دەرچێت. ئەو دەمەی فەلسەفە بە ڕاقەی هەنووکە ناوەرێت ئەوە نەک هەر فەلسەفە نییە، بگرە بیریش لەو هەنووکەیەدا بوونی نییە. هەنووکەکان جۆراوجۆرن، لە فەلسەفە هەمانە. فەلسەفە لە دەمی دەرکەوتنییەوە دیارە ئامانج و ئەرکی چییە، هەنووکەش، کە دەگۆڕدرێت فەلسەفە لەم گۆڕانە حاڵییە.
گشت ئەوەی لای سەرەوە وترا، بەرەو ئەو تەماشاکردنەمان دەبات، کە نزیکبوونەوەی فەلسەفە لە هەنووکە مەرجە. ئەمە بە ئاسانی نایەتە دی. بیرکردنەوە لە کردارەکانمان سەرەتای گۆڕینی بیرکردنەوەکانمانە بە کردار. گشت هەنووکەیەک لەژێر کاریگەریی کردارەکانە. هەنووکە بۆی هەیە کردارەکانمان بخاتەژێرپرسیارەوە. خودی هەنووکەش گومانیلێدەکرێت بەرهەمی کاتی خۆی نەبێت.

□. فەلسەفە وادەکات تێگەیشتنی قوڵت هەبێت. ئەو دەمەی فەلسەفەکردن لە کەسێکدا چرۆدەکات تێگەیشتنی قوڵ زاڵدەبێت. تێگەیشتنی قوڵ لەگەڵ تێگەیشتنی سادە و لاواز دا یەکناگرێتەوە. تێگەیشتنی قوڵ پێویستی بە بیرکردنەوەی زۆر و بەردەوامە. بیرکردنەوەش مەشق و ڕاهێنانی جۆراوجۆری پێویستە. لە تێگەیشتنی قوڵ دا ئاسۆکانی تێڕامان بەرین و کراوەن. لەوێندەرێ فەلسەفە توانای تێپەڕاندن و بڕینی سنورەکانی لەنێوان زانستە جیاوازەکانیش دا هەیە. ئەوەی فەلسەفە ل□ تەک یەک زانست(دیسیپلین)دا یەکانگیرنابێت ئەمە یەکێکە لە تایبەتمەندییەکانی فەلسەفە. فەلسەفە بە چییەتی بیرکردنەوە دەستپێدەکات و بە پەروەردەکردنی تێگەیشتن کۆتاییدێت.
زۆر جار بۆ زۆرێک پرسیارەکانی فەلسەفە خۆیان لە ناسادەیی دەدەن. ئەمە ڕاستە و بەشێکیشە لە سروشتی فەلسەفە. بەپێی ئەوەی پرسیارەکانی فەلسەفە سەرساممان دەکەن بیرکردنەوەی وروژێنەریش دەسازێنن. بوون بە فەیلەسوف، نزیکبوونەوە لە فەلسەفە، ڕۆڵی فەلسەفە لە خۆشگوزەرانی مرۆیی و لە هێنانەدی ئاشتیخوازی و...، گشت ئەمانە و گەلێک بیرکردنەوەی تریش وروژان□ن□ک لەخۆدا بەرجەستەدەکەن، کە ئەوەمان پێدەڵێن هزر و تێگەیشتنی مرۆڤ و ڕۆشنبیرییەکەی ل□ تەک دەرکەوتنی فەلسەفەدا نەشونمایکردووە.

□. فەلسەفە لە سەردەمی خێرایی ئەلێکترۆنی دا لەژێرپرسیاردایە.
دەمی هەنووکەمان دەمی زێدەڕۆییە لە خێرایی. رەچەڵەکی خێرایی، کە بۆ شۆرشە زانستییەکان دەگەڕێتەوە بەم ڕۆژەیان گەیاندین. واتە، ئەوەی ئەم خێراییەی هێنایەکایەوە مەکینە هایدرۆلی و میکانیکی و ئەلکترۆنییەکان بوو. ئەم خێراییە ڕەفتارەکانی مرۆڤی ئەم دەمەی بەجۆرێک گۆڕیووە، کە رووداوەکان، دیاردەکان خێرا ت□پ□□□ن. جیهانی تازە لە هەناویدا هەڵاوگۆڕان و ڕیکخستنێکی بەردەوام لە خۆدەگرێت و ئەمەش ئەو خێراییە دروستدەکات مرۆڤایی□تی کاریپێدەکات. ئەم جیهانە دژی وەستان و سستییە، لە گۆڕان و گەیاندن و گوازتنەوەی بەردەوامی خێرادایە. ئەمە وایکردووە جوڵە وەک جاران نەبێت.
جوڵەی ئێمە لەژێر فشاری خێرایی بووتە بەشێک لە ئێمە. جوڵەکانمان نۆرماڵ نییە. لە گشت جێگایەک ئەم جۆرە جوڵەیە ئامادەیە و مەحکومیشیکراوین بە جوڵە: لە بانق، لە ژوری نوستن، لە کاتی خۆشتن، لەناو شەمەندەفەر، لە... . هاوکات ئەم جوڵەیەی ئێستا هەیە، کە بەرهەمی خێراییە، خێرایی دیگیتاڵی و سابیریانیCyber جوڵەیەکی سانا و بێ لایەن نییە. تەماشا سێبەری خێرایی لەناو گشت چالاکییەکانماندا بوونی هەیە: هاوڕێیەتی، وەرزش، خوێندن و فێربوون، سێکس، سەما، نانخواردن و.... هتد. هەر ئەم جوڵەیە

ئەوەشمان پێدەڵێت، کە ئەو شتەی خەرا دەگەڕێت لە جێگەی خۆی نامێنێت و چییەتیشی دەگۆڕدرێت. خەرایی دیدی ئێمەی بە جیهان گەڕیوە و کاریگەریشی لەسەر پەروەردە، ئابوری، جیۆسیاسی و ژینگە بەجێهێشتووە.
سەرئەنجام، فەلسەفە لەناو ئەم خەراییەدا سست تێدەپەڕێت و فریای خستنەژێرپرسیار و گومانی دیاردە سایبیریانییەکان (فێمینیزمی سایبیریانی Cyberfeminism، تاوان و دزی سایبیریانی Cybercrime، سێکس و ئەویندارى سایبیریانی،......) ناکەوێت. فەلسەفە، کە شوێنەکی شیاو و گونجاوە بۆ بیرکردنەوە لە تەنگوچەڵەمە ڕەوشتیی و سیاسیی و کۆمەڵایەتییەکان، پێویستی بەسەرلەنوێ چالاککردنەوە و وەگەڕخستنەوەیە بۆ شیکارکردن و ڕوونکردنەوەی چەمکە سەرەکییە فەلسەفییەکان(ڕاستی، ڕێزلەیەکترگرتن، وەفاداریی، ئەمەک، ئاکار،....).

□. زەفەربردنی فەلسەفە بە دەروونشیکاریی لە دوورمەودادا دەرئەنجامی پۆزەتیفی دەبێت. فەلسەفە بە بیرکردنەوە(تێهزرین) یەکسانە نەک شیکارکردنی ڕەفتار، بیرکردنەوەش لەسەر بیرکردنەوە گەشە بە بوونی فەلسەفە دەدات. بیرکردنەوە لە چییەتی فەلسەفە بیرکردنەوەش لە چییەتی ئەمەی بەرهەمهێنەری فەلسەفە. ئەمە، کە بە دەروونشیکاریی ناکرێت ناسنامەیەکی هزریی لەناو دیسیپلینەکانی تر بە فەلسەفە دادەتاشیت.

سەرباری ئەوە، دوا کارکردنەکانی پۆلێک لە بیریارانی فەڕەنسی لەم چەند ساڵەی دواییدا بەرەو ئەو تێزەی بردوون، کە کاتی ئەوە هاتووە فەلسەفە دەسەڵاتی شیکاریی لە دەروونناسی وەربگرێتەوە. دەروونناسی ئەم دەسەڵاتەی بە خراپ بەکاربرد: خەمۆکی، بێزاریی، تەنیایی، دابڕان لە خودی خۆ و دواتر لە ئەویتریش وەک خۆیان ماونەتەوە و کەچی دەروونشیکاریی پێیوایە هەر بەردەوام و سەرکەوتووە. بەم تێزەی بیریارانی فەڕەنسی دەگەینە ئەو تێگەیشتنە، کە دەروونناسی پاشەکشەی پێبکرێت لە چارەسەرکردنی مرۆق.

هەندێك واتا هەن (سۆزداریی، هاوڕێیەتی، بەختەوەریی، خودگەرایی، خۆشەویستیی و...) تایبەتمەندی گەردووناوی خۆیان هەیە. ئەم تایبەتمەندییە فەلسەفە بەشێوازی خۆی کاری لەسەر دەکات. وەکیتر، هەر ئەوەشە وادەکات فەلسەفە زەفەر بە دەسەڵاتی شیکاریی دەروونناسی بەرێت. دووبارە شیکردنەوەی فەلسەفییانەی ئەم واتایەنەش هیوایەک بەوانە دەبەخشیت قوربانی دەستی دەروونناسی هاوچەرخن

ز□ب□مان دەزانین، کە لەگەڵ تاڵیس، یەکەم هزرەڤانی یۆنانی لە سەدەی شەشی پێش زایین، فەلسەفە بووە دەروازەی پاراستنی ڕۆحی ڕوناکبیریی مرۆڤ. هەر لەو دەمەوە لەو شتانەی لە چییەتی فەلسەفەدا پەنهانکرا قسەکردن بوو لە واتاگەلێکی وەک: ڕاستی، هاوڕێیەتی، ئ□اشتی. وەک بەرپرسیارییەکی فەلسەفیی، لێ دیسیپلینەکانی تر(بەتایبەت دەروونناسی و دواتر سیاسەت، کۆمەڵناسی) بەشێک لەم واتایانەیان خستەژێر□ک□قی خۆیانەوە و بە شێوازی خۆیان تێۆریزەیان بەسەرەوەکرد.

□. لە ڕۆژی جیهانی فەلسەفەدا مەرگی فەلسەفە جارێکیتر مایەپووچد□ بێتەوە. لەم ڕۆژەدا مەرگی فەلسەفە سەرلەنوێ د□ بێتەوە بە بابەت. خودی ڕۆژەکە وەبیرهێنانەوەی گرنگیی فەلسەفەیە، پرسیاریشە لەسەر ڕەچەڵەکی فەلسەفە و دانپێدانان بە ئایدیای بەرەو پێشبردنی لێبوردەیی و ئاشتی، کە داوای توانامان لێدەکەن لە فەلسەفە. بۆیە مەرگی فەلسەفە یەکناگرێتەوە لەگەڵ دۆزی ڕەوشتیی و مرۆیی سەردەم و مەرگی شتێکیشە لە خۆمان پێکهاتووە. فەلسەفە تا بەم جۆرەی ئێستا دروستبووە زۆرێک سەدە و دەڤەر و کولتوور و فەیلەسوف کاریان بۆکردووە. بۆیە فەلسەفە هەر ئێرەیی نییە، ئەوێیشە و خەڵکی گشت جێگا و شارستانییەتێکیشە.
ل□ ب□ر□ئ□وە ل□ ناوچوونی فەلسەفە ل□ ناوچوونی ئەو شتەیە، کە هاوبەشە. شتە هاوبەشەکان بە ئاسانی ل□ ناوناچن. نەک هەر ل□ ب□ر□ئ□وەی لەخۆڕا دروستن□ بوون، ل□ ب□ر□ئ□وەش، کە فاکتەری ب□نچینەیی کاری لە دروستبوون و پەرەسەندنیاندا کردووە. وەکیتریش ئەو شتە هاوبەشانەی هۆکاری دروستبوونی فەلسەفەن تا هەنووکە هەن: جەنگ، ڕەوشت، ماف، ئەوین، دادپەروەریی، سەرباری ئەوانە مرۆڤ. ڕەگەزی مرۆڤ، کە تا هەنووکە ماوە پێویستی بە فەلسەفەیە وەک بیر. ئەم مرۆڤە ڕۆژانە بەریەککەوتنی هەیە ل□ تەک شەڕ، درۆ، هەڵە، گەندەڵی، بێ وەفایی، نیگەرانیی و.... بۆیە مرۆڤ بێ فەلسەفە ناشێت هەڵبکات و مەرگی فەلسەفەش لە ئێستای مرۆڤایی□تییەوە دوورە.

□. خوێندنی فەلسەفە لە گشت قۆناغەکان پێویستییە. فەلسەف□ ب□ن□چەی خۆی هەیە، دێرینترین زانینە و زانینی زانینەکانیشە، کە فەیلەسوفەکان هەر زوو جەختیان لە دەگمەنی ئەم ب□ن□چەیە کردووەتەوە. شوێنی فەلسەفە لە پەروەردەدا بە خوێندنی فەلسەفە لە گشت قۆناغەکانی خوێندن جێگا بۆ خۆی دابیندەکات. خوێندنی فەلسەفە و شوێنی فەلسەفە لە پەروەردەدا جگەلەوەی دەرفەتێکی ناوازەیە بۆ چرۆکردنی تێگەیشتن لە فرە کولتوری، هاوڵاتیبوون و ئازادی بریتیشە

لە خوێندنی بیر و هیوایەکیش لە بەردەم سەرلەنوێ بوژاندنەوەی فەلسەفەدا.

خوێندنی فەلسەفە مەشقکردنیشە لەسەر بوونی فەلسەفە بە بابەتی چارەسەر بە کێشە و کەموکوڕییەکان. فەلسەفە، کە قوتارماندەکات لە بیرنەکردنەوە، لەهاتوومان دەکات لە زاڵبوون بەسەر نیگارانی و کاتە قەیراناوییەکاندا. خوێندنی بیر لە گشت قۆناغەکانی خوێندن سەرەتای حاڵیبوونی خودە (قوتابییە) لە خودی خۆی، لە کردار و گشت ئاکارەکانی. ئەمە تەنیا ئەو کاتە دەکرێت، کە فەلسەفە دەبێت بە یەکێک لە ماددەکانی قۆناغی بنەڕەتی. خوێندنی فەلسەفە پێش قۆناغی زانکۆ سەرەتای زاڵبوونی قوتابییە بەسەر تەحەددیات و ئەستەمەکان.
خوێندن و فێربوون لە بنەڕەتی بە فەلسەفە بنەڕەتی دەکات بە شوێنێک بۆ بیرنەکردنەوە، شوێنێک کە زانین تیایدا ناخرێتەژێرپرسیارەوە.
فەلسەفە لە قۆناغی بنەڕەتی دا هەر پەیوەندی نێوان زانین و پسپۆرییەکان ڕێکناخات، خودی زانینیش تەکمە و پرسیارئامێزدەکات، لە بەبازاڕیکردنی پەروەردە زیانێکی زۆر لە فەلسەفەی خوێندن دەدات. فێربوونی فەلسەفەش لەناو کەبەکێیەکانی بازاڕ لەگەڵ پەروەردە خودی کردەی فیربوون دوچاری گرفتی گەورەی ڕەوشتی دەکات.
هاوکات ئاشناکردنی مناڵ بە فەلسەفە ئاشنابوونیەتی بە پرسیار و وەڵام، بەس ئەمە هەرگیز نایەتەدی تا فەلسەفە نەخرێتە ناو پرۆگرامی خوێندنی دایەنگە، باخچەی مناڵان و بنەڕەتییەوە.

10.فەلسەفە لە وشەدانی فەلسەفیی ئێمەدا کارەساتبارە. ڕوو نییە لە ڕوناکبیریی ئێمەدا فەلسەفە لە چاوەنواڕی چیبدایە. ئەمەش بەزۆری لەبەرئەوەی، کە فەلسەفە لە نێوەندی سیاسیی و ئەکادیمیی ئێمە ونە. لە ئێستادا دۆزینەوەی فەلسەفە لەو سێ نێوەندە گرنگەدا خۆی لە ئەستەمیی دەدات. ئەوەی دەبینرێتەوە زۆر شتە، لە فەلسەفە نییە. واتە ڕوناکبیریی هەیە، لە بێ فەلسەفەیە. نێوەندی سیاسیی و ئەکادیمیی هەیە، کەچی زۆر نا فەلسەفییە، دوورە لە فەلسەفە، خۆی لە فەلسەفە دەدزێتەوە. وەکیتر فەلسەفە لەناو خەڵکی و سۆسیال میدیاش نادیار و ناکاریگەرە.
سەرئەنجام، فەلسەفە ونە، ئەمەش ترێپکی گومانی ئێمەیە لە وتاربێژیی و بەندگەیی رۆمان و شیعری سەردەمی نوێ کوردیمان.
فەلسەفە پێویستە لەناو ئێمەدا بدۆزرێتەوە. ونبوونی فەلسەفە، هەڵاوەشتن و توەدانی فەلسەفە بە زیانی گشت مرۆڤایەتی دەکەوێتەوە، نەک هەر ئێمە. چونکە چەکەرەکردنی فەلسەفە لە گشت نێوەندەکانی ژیانی مرۆڤی سەردەم ،قوتارمان دەکات لە بنەبڕکردنی نەفامی. تەنیا

بە فەلسەفە، بە فەلسەفەیەکی کراوە و نەترس، نەفامی و هاوشێوەکانی، بێدادی و تێرۆر، گەندەڵی، بنەبڕدەکرێت.
بەشێك لە ئێمە پێویستە بپرسێت دوای ئەو تێکشکانەی، کە ها تەسەر کۆمۆنیزم و ناسیۆنالیزم، ئێستاش کە ئەو دوو ئیزمism ە بە ئیسلامی سیاسیی پڕدەکرێتەوە هەمان تێکشکان بەرھەم نایەتەوە؟ ئایندەی فەلسەفە ئەو دەمە دەبێت چۆن بێت؟

11.دوا وتە: گرنگەی بیرکردنەوەی ڕەخنەیی. فەلسەفە بۆ دامرکاندنەوەی نیگارانییەکان نییە. بەپێچەوانەوە فەلسەفە نیگارانییەکانی مرۆڤ وەک کێشە دەبینێت و بەدوای چارەسەریانەوەیە. ئەمەشە جەوهەری جیاکردنەوەی فەلسەفە لە دەروونشیکاریی. فەلسەفە بەدوای داناییەوەیە، لێ جیهانی ئێستا لەژێر زەبری هەژاری، نەداری، نایەکسانی خەریکە دانایی خۆی لەدەستدەدات، خەریکە گاڵتە بە دانایی و وشەدانی ئەم واتایەش دەکات. لەبەرئەوە دروستکردنی ژینگەی بیرکردنەوەی ڕەخنەیی لە زۆر ڕوەوە کاتیهاتووە.
باشە لە هەل و مەرجێکی وادا چی لە نیگەرانییەکانی زانست بکەین؟ فەلسەفە چی لەو بارەیەوە پێیە بۆ وتن؟ فەلسەفە چاودێری ڕەوشتییە بەسەر زانستەوە. پشتگیریی لە زانست دەکات تا ئەو شوێنەی مرۆیی و ئاکارییە. فەلسەفە لە خودی خۆیدا بریتییە لە ئارەزومەندیەکی خۆییانە و تاکییانە، نەک زۆرەمل□ییانە. فەلسەفە دوژمنی زۆرەمڵێیی و ستەمە. بۆیە تا ئێستا بابەتی ئاشتی هەمیشەیی بابەتێکی هەستیارە بۆ گفتوگۆکردنێکی فەلسەفییانەی بەردەوام.
بەم جۆرە "فەلسەفە وەک دیسیپلینێک هاندەری بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە و سەربەخۆیە و دەتوانێت بەشداری بکات لە تێگەیشتنێکی باشتر لە جیهان و چەسپاندنی بناغە ڕاستەقینەکانی پێکەوەژیانی ئاشتیانە و لێبوردەیی". ئەمە دروشم نییە، بەڵکو ماهیەتی ڕاستەقینەی فەلسەفەیە. جیهانی پر کارەساتباری ئێستامان پێویستیەکی زۆری بە فەلسەفەیە، بەو شتەی فێربوونی ژیان دێنێتەدی. داخ و جهخار کردەی فەلسەفەکردن و فەلسەفاندن لە دەڤەری ئێمە بە ئاسانی نایەتە سەرپێ. لەم شوێنە ناپسپۆڕ لە فەلسەفە داگیرکەری بواری فەلسەفەیە! پشتکردنی کۆلێجەکان لە فەلسەفەوتنەوە زیانی لە گەیاندنی فەلسەفە بۆ زۆرینە داوە. وەکیتر، لە زانکۆکانی هەرێم غەدرێکی زۆر لە فەلسەفە دەکرێت و ناپسپۆر لە فەلسەفە وانەی فەلسەفە دەڵێتەوە و ئەمەش هزر و تێگەیشتنی فەلسەفیی لەو شوێنەدا خستووی□ت□ گیانەڵاوە. بۆیە ڕۆژی جیهانی فەلسەفە لە وەها دەڤەرێک وەک گشت ڕۆژێک تەماشادەکرێت.

سەرنج: یۆنسکۆ لە ساڵی 2002 وە رۆژێکی بۆ فەلسەفە تەرخانکردووە، کە دەکەوێتە سێهەمین پێنجشەمەی مانگی ن□ق□مبەرەوە(مانگی یانزە).

ئەفسانەکانی ڕۆژهەڵاتی سەرچاوەی بنەڕەتی سەرهەڵدانی فەلسەفە و زانستن.. نووسین و □اق□کردنی: دڵشاد کاوانی

“لە کوێ زانست نەبێت، نەزانی خۆی بە زانست ناودەبات.”

مێژووی مەعریفە دووپاتی دەکاتەوە کە ناسینی سەرەتایی مر□ق ل□ سەرسوڕمان و وەهم و خەیاڵ بە جۆرە جیاوازەکان پێکهاتووە. بەم شێوەیە چیرۆکی جیهان و ژینی مر□ق ه□رچەندە چڕ و پڕی ئەفسانەیی بێت، دەربڕینێکی زیندووە بۆ زانینی مر□ق س□بارەت بە خود و پەیوەندی نێوان خود و گەردوون. دروشمە زانستییەکانی ئەمڕۆ ئەم ڕاستییە ڕەتدەکەنەوە وەک ئەوەی لەبیریان چووبێت کە ئەفسانەی سەردەمی کۆن تۆوی زانستی ئەمڕۆن.

وەک ئەو ٦٠ چیرۆکەی لە پێنج کتێبە پیرۆزەکاندا هەیە زۆر لەیەک دەچن جگە لە هەندێک خاڵە وردەکانی دەستپێکردن.

کتێبی ئینجل بەشی سەردەمی کۆن بەتەواوەتی چیڕۆکەکانی تەوڕاتە و تەوڕاتیش سەرچاوەی زەبوور و زەبووریش مەسحەفە، هەر بۆیە قورئانی پیرۆز چەندین جار جەخت لەوە دەکاتەوە کە لە هەمان سەرچاوەی کتێبە پیرۆزەکانی پێش خۆیەوەیە. چیڕۆکی ئادەم و حەوا و چیرۆکی یارالمیش لە بنەڕەتدا یەک بوو و شەڕە تائیفییەکان لە مێژووی ئیمان و باوەڕدا چیرۆکی یارالمیشیان بەسەر پۆلەکاندا دابەش کرد.

لە چیرۆکی یارلەمیشەوە دەزانرێت کە مر□ق ت□نها ڕووداوێک نییە و برینەکانی خودا و گەردوون و بێشوماری بوونەوەرەکانی ناو گەردوون مەرجدار دەکەن. خۆناسینی مر□ق ل□ پەیوەندییەکانی نێوان مر□ق و خودا، مر□ق و گەردوون و مر□ق و مر□ق پ□کدێت و هەر پەیوەندییەک چەندین بوار دەگرێتەوە. لە بەشی شەشەمی زەبووردا ئەم خولەی

مەعریفە لە ڕەنگی وێنە و چیرۆکەوە نیشان دەدرێت.
ئەفسانە سەبارەت بە جیهان و ئازارەکانی مرۆڤ لە هەز و گەلانی هەموو کۆشوەواکاندا زۆرن. لە نەو ئیغریقیەکاندا ئەفسانەیەک لە بارەی قەرەخانەوە هەبوو: خودا پێشتر بە زەوی و ئاسمان بوو. قەرەخان خودا "مرۆڤ"ی وەک ئامانجی نیعمەتەکەی دروست کرد و لە ژێر دەریاچەیەکی گەورە (دەریا) دانا. <<پیاو>> کە مەبەست لەی ئادەمە بێزار بوو لە ژیان لەژێر ئاودا بە ماوەیەکی زۆر و داوای لە قەرەخان خودا کرد کە بیباتە دەرەوە بە شوێنێکی ئارام. قەرەخان خودا فەرمانی بە "مرۆڤ" کرد کە تا دەتوانیت خاک وەربگرێت و بیهێنێتە سەر ڕووی ئاوەکە. "پیاوەکە" تەنوورە و چەقەکەی پێ کرد لە خاک و بەپێی ڕێنماییەکانی خودا قەرەخان خاکەکەی لەسەر ڕووی ئاوەکە دانا. زەوی لە ئاسماندا بەئاو کردەوە و لەوەوە ئاسمان و خۆر و مانگ و ئەستێرەکان دروست بوون. لەو کاتەوە، "مرۆڤ" بووە تە چەقەی گەردوون، و نەوەکانی لەدایک بوون، و نەوەکانی نامێنن ئەم ئەفسانەیە لە هەندێک ڕووەوە هاوشێوەی چیرۆکی کتێبی پیرۆزی میهرەبانییە، لە فیشەیی. بەهەمان هەروەها گوزارشت لە بیروباوەڕی گەلانی کۆن دەکات، وەک مرۆڤەکان، کە ئاو و خاک شکۆمەند دەکەن. "مرۆڤ" نزیکەی تەواو بەخشراوە بە سروشتی مرۆڤ، بەهەمان جێستەی لەگەڵ هەموو پێکهاتەی گەردووندا یەکدەگرێتەوە و کردارەکانی بە فەرمانی خودا یەکدەگرنەوە. بوون و ڕەفتاری مرۆڤ ڕەنگدانەوەی تایبەتمەندییەکانی بوونی ڕۆحی و ماددییە. ئەگەر ئەفسانە بە زانستەکی سەرەتایی بزانین، ئەوا تێڕوانینی باوباپیرانی دوور لە بارەی گەردوون و مرۆڤ بەرجەستە دەکات. ئەم بیرەکانە دەوڵەمەندن بە خەیاڵ و ئامادەن بە ڕەنگدانەوەی مەجازی. بەهەمان وێنەسازی توخمە فیکرییەکانی تایبەت بە خەی هەیە و ئەم توخمانە بە ڕوونی هەندێک تایبەتمەندی پرۆسەی مەعریفی نیشان دەدەن.
جەیمس چێرگواردی بەریتانی: لە بەرهەمی "خاکی کەنی مو"دا بەی دەرکەوتووە کە چیرۆکی یارمیش کە ١٧ هەزار ساڵ لەمەوبەر لە خاکی مو نووسراوە، نزیکەی هەمان چیرۆکی یارمیش لە تەوراتدا بە شیکردنەوەی هیرۆگلیفەکان لە بەڵگەنامە بەردینەکانی دەزراوەوە لە هیندستان و مەکسیک و شوێنەکانی تر. بە بەوای نووسەر شارستانییەتەکانی هیندستانی کۆن و میسر و بابل چەند پاشماوەیەکن لەو شارستانییەتە درەوشاوەی پێش خەی و نوقمبوونی کیشوەرەکەش دەرئەنجامی درەوشاوەیی کولتووری دایک بووە. لە چوارچێوەی تەمارە زەوییە کەنەکانەوە، مارە حەوت سەردارەکە وەک خوڵقێنەر، هەزی جەوهەری سەرهەڵدەدات. مارە حەوت سەرەکە حەوت زیرەکی هەیە و ئەو حەوت فەرمانەی کە لەلایەن ئەوەوە هاتووە وا دەکات هەموو گەردوون

گەشە بکات
مرۆڤ دەیەوێت بگاتە نهێنییەکانی بوونەکەی.من کێم؟ من خەڵکی کوێم؟ بۆ کوێ دەچم؟پرسیارەکانی وەک… زانایان تا ئێستاش بە هاوکاری ئامێرە مۆدێرنەکان بەدوای وەڵامی ئەو پرسیارانەدا دەگەڕێن. دروستکردنی گەردوون و یاساکانی کات بە ڕوونی لە چیرۆکی یارلەمیشدا دەرکەوتووە کە لە مو مەینلاندەوە دەستکەوتووە، بە بڕوای جەیمس چێرگوارد، مرۆڤەکان سوودمەندی ئەو چیرۆکەن و لە سەردەمی ئەفسانەیی پەیوەندییە ئینسان و گەردوونییەکان لەنێو گەورەکاندان لە مێژووی زانستدا.
پەیمانگای ئەنتاریۆ بۆ توێژینەوەی پەروەردەیی، زانکۆی تۆرۆنتۆ کارل بەریتەر (کارل بەریتەر) لە کتێبی "پەروەردە و هۆشیاری لە سەردەمی زانین"دا چەمکێک بە ناوی "تیۆری فۆلکلۆر" پێشنیار دەکات. بە بڕوای کارل بەرێتەر، تیۆری جەماوەری بەچوونی مرۆڤەکانە لە غیابی تیۆری زانستیدا. تیۆری گشتی دەتوانێت بەبێ لێکۆڵینەوە و بە فلتەر بوونی هەبێت. بەگشتی دەروونناسی عەقڵی باو (دەروونناسی عەقڵی ساغ) بیرۆکە و تێبینی و ئارگیومێنت و پلان و ئامانج و بنەماکانیش ڕوون دەکاتەوە. ئەگەر پەیوەندی نێوان هۆشیاری و جیهانی بابەتی دروست بێت، ئەمە ئەنجامەکەی زانین و ئەگەر نادروست بێت، باوەڕی درۆ. تیۆری گشتی لە دەروونناسی خوێندەواری و تیۆری ناسینی خوێندەواری پێکهاتووە (کارل بەرێسەر: پەروەردە و هۆشیاری لە سەردەمی زانین، ئینگلیزی، کۆمەڵگەی لۆڕێنس ئێرلیبام، ئەمریکا، ٢٠٠٢). جووتیارێکی نەخوێندەوار لەوانەیە بەرهەمێک بچێنێت بەبێ هیچ چەمکێکی ڕووەکناسی. ڕەنگە لە بوارەکانی پزیشکی و پیشە دەستییەکاندا ڕووبەڕووی وەها دۆخێک ببنەوە. لە کتێبی "بیرەوەرییەکان"ی نووسەر زون قادری داپیرەیەک هەیە بە ناوی پریزیخان. ئەم داپیرە بە وردی وەک کەسایەتییەک وێنا کراوە کە کاریگەری تایبەتی لەسەر منداڵی زون هەبووە. لە باخچەیەکی ئاژەڵان سەوزەکی تەواو بەستوو دەخوات و لەناو باراندا گیردەخوات و دەبەستێت تا دەمرێت. ئەگەر داپیرە پریزیخان بیهێنێتە ماڵەوە و پارچە پەتوویەک لە ئاوی شلتەنیدا تەڕ بکات و بیخاتە ناو خاولییەکی قوماشەوە و بیخاتە سەر زون، نامرێت. زون وەڵامی ئەمەی لە پۆلی ڕووەکناسییەوە فێربووە، لەو کاتەدا کە زون لە داپیرەی پرسی: "چیت کرد؟"، داپیرە وەڵامی دایەوە: "لە ئاو دەچێت" لەم نموونانەوە دەزانن تیۆری باو چییە. لەناو خەڵکدا کوتان (چارەسەری جەستەیی)، ئیرام (چارەسەری دەروونی)، گرێدانی ئاگر، بخور، جگەرەکێشان، خوێنخواردنەوە، سووتاندن، پێستکردن، ئارەقکردنەوە و شێوازە پزیشکییەکانی دیکە تا ئەمڕۆش بەردەوامن. هەرچەندە ئەم

پراکتیزانە پەیوەست بە بیروباوەڕی شامانەکان لە ڕابردووی دووردا بە کاریگەرییە ڕاستەقینەکانیانەوە لە ژیانی مرۆڤەکاندا چەسپاون، بەڵام تا ئێستا بە هیچ تیۆرێکی زانستی ڕوونمان نەکردۆتەوە، لەبری ئەوە وەک "خورافات" پشتگوێمان خستوون. هەر شتێک لە جیهانی ماددی و ڕۆحیدا دەتوانێت ببێتە ئۆبژەی زانست. لەناوبردنی نازانستیانە بەبێ لێکۆڵینەوەیان هیچی تر نییە لە دەرئەنجامێکی خراپی نەفامی.
فیزیازان و فەیلەسوفی بەریتانی مایکل پۆلانی دەڵێت: بوونی ئاژەڵ لەلایەن زانایانی ئاژەڵانەوە نەدۆزراوەتەوە. بوونی ڕووەک لەلایەن ڕووەکناسەکانەوە نەدۆزراوەتەوە. بەهای زانستی ئاژەڵناسی و ڕووەکناسی تەنیا ئەوەیە کە درێژەپێدەری حەز و ئارەزووی پێش زانستی مرۆڤە بە ئاژەڵ و ڕووەک. بەم مانایە، هەرچەندە جیهانبینی دایکمان (ئەو باوەڕەی کە هەموو شتێک ڕۆحی هەیە) جۆرێکە لە عیرفانییەت لە ڕوانگەی زانستی ئەمڕۆوە، بەڵام زانست هێشتا کەرپەلەیەک بوو کە هێواش هێواش لە سکی ئەو جۆرە جیهانبینانەدا پێگەیشتووە.
مێژوونووسی زانست و. پ. دامپیەر (W. C. Dfmpier) زانست بریتییە لە زانینی سیستماتیکی دیاردە سروشتییەکان، کە لێکۆڵینەوە لە پەیوەندی نێوان چەمکە جۆراوجۆرەکان دەکات کە گوزارشت لە دیاردە سروشتییەکان دەکەن لە سەردەمی فیکریدا (W. C. Dampier: <مێژووی زانست> و <چینی> و <بازرگانی > چاپی ١٩٩٤، لاپەڕە ٩) گوتی. پێش ئەوەی زانستی سیستماتیکی دروست بێت. ئەو توخمانەی کە لەقکە پێکدەهێنن دەبێت دروست ببن. ئەم هۆکارانە لە ڕووی مێژووییەوە لە ژیانی مرۆڤە سەرەتاییەکان و لە ڕێوڕەسمە ئایینییەکانی گەلانی دواتردا و لە تێڕوانینەکانیان بە سروشت و ژیاندا بوونیان هەیە.
دامپیەر لە کتێبی "مێژووی زانست"دا باس لە پەیوەندی نێوان ئایینی مەسیحی و ئایین و زانست دەکات، هەروەها باس لە بۆچوونی هەندێک لە مرۆڤناسەکان دەکات. بە بڕوای ئەوان مقاعیەت بە شێوەیەک بەرەو ئایین دەبات، بە شێوەیەکی تر بەرەو زانست. (کتێبی سەرەوە، لاپەڕە ٢٧-٢٨). شامانیزم جۆرێکە لە زانینی جیهانی سروشتی ڕۆژهەڵاتییە کۆنەکان و شێوازی ژیانی ماددی و ڕۆحیان کاریگەرییەکی بەردەوامی بەجێهێشتووە. شامان و قەشەی ئەو سەردەمە ڕۆشنبیری سەردەمی خۆیان بوون و سروشت و خودا لە یەکتر جیا نەبوونەوە، بەڵکو لە بیرکردنەوەیاندا تێکەڵ بوون.

شێوازی زانینی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی دوور لەبارەی سروشت و ڕۆحانیەت و کۆمەڵگاوە، هەروەک چۆن لە هەموو وڵاتانی ڕۆژهەڵاتدا تەوەری چیرۆکی هەیە. بیرۆکەکان لەبری ئەوەی لە زنجیرەیەکی لۆژیکی

ئەرستەدا دەرکەون، بە هەموو بەشەکانی چیرۆکەکەدا خوێن دەڕژێن. ئەگەر تەماشای مێژووی فەلسەفەی هیندۆس بکەین، دونیابینییەکانی هیندۆسی جگە لە پێکهاتە نەتەوەییەکانی خۆیان تێکەڵ بە توخمە عەرەبییەکانن. چیرۆکێک لە (جەمشیدنام) دا هەیە کە بە شێوەیەکی بەرفراوان لە نێو خەڵکی بڵاوبووەتەوە: ڕۆژێک، نوح پاڵکەوتبوو، چاوەکانی نوح خەوی لێکەوت. لەو کاتەدا نوح پانتۆڵی لەبەر نەبووە و قوماشەکەی بە پێشەوە دەکێشا. قوماشەکە بەهۆی بایەوە هەڵیکرد و حەورەتی نوح دەرکەوت. سێ کوڕەکەی بەلایدا تێدەپەڕین. حەزرەتی یافس بە بینینی ئەم دۆخە چاوەکانی داخست و تێپەڕی، حەزرەتی سام بە دەستێک چاوەکانی گرت و بە دەستەکەی تریش قووماشەکەی ڕاکێشا و بەشە تایبەتییەکانی نوحی داپۆشی و تێپەڕی. کوڕەکەی هام بە گاڵتەجاڕییەوە وتی: ئای کراوە و داخراوە. لەو کاتەدا نوح لە خەو لە خەو هەڵسا و کاتێک گوێی لەم بابەتە بوو زۆر تووڕە بوو. بە یافەتی گوت: "نەوەکانت ببنە پاشا، بە سامی گووت: نەوەکانت هەم پاشا و هەم پێغەمبەر بن. بە هامیش گووت: "نەوەکانت کۆیلە و کۆیلە بن."

مێژوونووسی ڕۆژهەڵاتی موسا سەیرامی لە کتێبی "حەمیدی مێژوویی" (ئەنوەر بەیتور، چاپی ١٩٨٦ی دەزگای چاپخانەی نەتەوەیی پەکین چاپکراوە) سەرەتای مێژوو لە نوحەوە دەستپێدەکات. گەلانی تورک بە یافەت و بابل و یەمەن و عومان و عێراق و ئێران بە سام و گەلانی ئەفریقا و هیندستان بە هامەوە دەبەستێتەوە. پێدەچێت بارودۆخ لە مێژووی نووسراودا شایەدی جێبەجێبوونی دوعای نوح بێت. به ڵام ئه گه ر وا بزانین ڕاستیه مێژووییه کانی ناو مێژووی نووسراو ڕه ها نین یان مێژوو له قه ڵه می مرۆڤه وه لاوازی و سه ڕکێشی مرۆڤی هه یه ، وا هه ست ده که ین که له لێدوانه کانی مه لا موسا سه یرامی دا تۆنێکی ئەفسانەیی له دەرەوەی ئەزموون هه یه . لەم چیرۆکەی سەرەوە کێشەیەک دەبینین، سێ هەڵوێست بەرامبەر بە هەمان شت و ئەنجامە جیاوازەکانی دەرئەنجامی ئەو هەڵوێستانە: یافەت بە حەیاییەوە کۆچی دوایی کرد، ئەمەش ئامانجی ئەو تەقواییە بوو کە دەبوو پاشاکان هەیانبێت. سام بێگەردی هەبوو هەروەها پێوانە. بۆیە نەوەکانی شانشینی و حیکمەتی پێغەمبەرایەتییان پێ سپێردرا. هام بەهۆی بێئەدەبی خۆیەوە مەحکوم بوو بە چارەنووسی کۆیلایەتی. ئەگەر ئەم چیرۆکە لە واقیعی مێژوویی جیا بکەینەوە، ئەوا ئەو دەرەنجامە فیکرییەمان دەبێت کە هەڵوێستی خەڵک بەرامبەر بە شتەکان چییە، ئەزموون و مەعریفە و چارەنووسی هاوتایان دەست دەکەوێت. ئەم دەرەنجامە حوکمێکی بیرمەندی فەڕەنسی ڕێنی دیکارت (١٥٦٠-١٥٩٦)مان بیردەخاتەوە: ژیری لە هەموو مرۆڤەکاندا وەک یەکە. کەواتە ناکۆکی

لە بیروڕادا لە زیرەکتربوونی کەسێک لە کەسێکی ترەوە سەرهەڵنادات، بەڵکو لەو ڕاستییەوە سەرهەڵدەدات کە شێوازی بیرکردنەوەمان جیاوازە یان بیرکردنەوەکانمان ئاراستەی یەک هۆکار نییە. منداڵەکانی نوح بە وەڵامی جیاوازەوە لە هەمان کێشە نزیک بوونەتەوە و بەم شێوەیە ئەنجام و چارەنووسی جیاوازیان هەبووە.
پەیوەندی نێوان کاریگەری و هۆکار لە چیرۆکی سەرەوە و لە قسەکانی دیکارتدا جەختی لەسەر کراوەتەوە. بەڵام یەکێکیان لە فەهمی وێنەدایە و ئەوی دیکەیان لە فەهمی هەستکردندایە کە لە نەریتی بیری ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوادا ناسراوە. یەکێک لەوانە ئەو ڕووداوەیە کە لە قەڵەمدا ڕوویدا و ئەوی دیکەیان ئەو ئەنجامەیە کە لە ڕووداوەکەوە دەرچووە. کەسانێک کە توانای دەرەنجامە عەقڵانییەکانیان نییە لەو ڕووداوە، هەرچەند ئەو چیرۆکەی سەرەوە بخوێننەوە، وانەکە فێر نابن. قسەکانی دیکارت بە کەسێک کە ناتوانێت دەرەنجامە فیکرییەکان لە ڕووداوە ڕاستەقینەکانی ژیانیدا جێبەجێ بکات، بێمانایە. ژیان پڕە لە مانا و وانە بۆ کەسێک کە پەیوەندی ناوەوەی نێوان وەرگێڕان و حیکمەت دەدۆزێتەوە. چیرۆک ڕووداوەکە بە حیکمەتەوە، حیکمەتیش چیرۆکێکە کە ڕووداوێکی لابراوە. بۆیە فەیلەسوفانی ڕۆژهەڵات ناتوانرێت بە پێی مۆدێلی فەلسەفی ڕۆژئاوا هەڵسەنگێندرێن، بەڵکو بەراوردکاریش دەکرێت.
ئەگەر بمانەوێت لە جیهانبینی و شێوازەکانی ناسینی گەلانی کۆن بکۆڵینەوە، لەوانەش زانستناسی مرۆڤناسی، ئەوا دەبێت چاومان لە ئەفسانە، فۆرمەکانی بیروباوەڕی ئایینی، تۆمارە زارەکی و نووسراوەکان، ئینجا مێژووی بەرهەمهێنان و ئابووری، پیشەسازی و نەریتی بیناسازیمان بێت. ئەمە ناتوانێت خۆمان لە تانەدان بپارێزین. بە گومان ناتوانین مێژووی زانستی ئارکۆلۆژی یان مێژووی زانستی بەبێ بوونی ئاسیای ناوەڕاست ڕۆژهەڵاتی دوور و پێشکەوتنەکانی گەلانی کۆنی نێوان دوو ڕووبار ئەوە دەزانین کە ژیریاری گریک چۆن پایەکانی خۆی لەسەر ئەفسانەکانی ڕۆژهەڵاتی بوونیاد ناوە.
زۆر جاردۆزینەوە شوێنەوارییەکان لە ناوچەکەدا ڕاستەوخۆ دەبێتە هۆی دامەزراندنی مێژووی زانستی ئاسیای ناوەڕاست و ئاسیای سەروو و ڕۆژهەڵاتی دوور. دەتوانین ئاماژە بە هەر قۆناغێکی مێژوویی بکەین.

ڕۆمانی باڵندەکانیش دەنیشنەوە و سەرنجێکی کورت.. سەدیق سەعید ڕواندزی

هیچ ژانرێکی ئەدەبی وەکو ڕۆمان، پێویستی بە وردەکاریی لە چنینی ڕووداوەکان و گێڕانەوە و وەسف نییە. بە جۆرێک کە ڕۆمان، بە هونەری گێڕانەوە و وردەکارییەکان دەناسرێت. بە بڕوای من، ڕۆمانووس وەک ئەو ئەندازیارەیە، کە نەخشەی کارێکی ئەندازەیی ڕێک دادەڕێژێت و ئەگەر بچووکترین لایەنی ئەو نەخشە و ئەندازەسازییە لە بەرچاو نەگرێت، ئەوا ڕەنگە کارێکی هونەری سەرکەوتوو، نەخشەیەکی هونەریانەی جوان دەرنەچێت. ڕۆمانیش بە هەمان شێوە، ئەگەر ڕۆمانووس لە گێڕانەوەی ڕووداوەکان و وەسف و نیشاندان و ناساندنی کارەکتەرەکان، بەو شێوەیە ورد نەبێت، بێگومان دەکەوێتە هەڵەی وەها کە خۆشی درکی پێ ناکات. لە میانەی ئەزموونی خۆم وەک خوێنەرێک و لە پەراوێزی خوێنەوەی ڕۆمانەوە، گەیشتوومەتە ئەو بڕوایەی، کە زۆربەی هەرە زۆری ڕۆمانووسەکانی ئێمە، لەو وردکارییە شارەزا نیین و دەکەونە هەڵەوە. بە جۆرێک وەسفی شتێک دەکەن، کەچی لە درێژەی ئەو وەسفەدا، بێ ئەوەی هەستی پێ بکەن، دەکەونە هاودژییەوە. ڕۆمانووسەکانی ئێمە، زۆر جار(وەسف) کە توخمێکی سەرەکی و بنەڕەتی ژانری چیرۆک و ڕۆمانە، وەک پێکهاتەیەکی هونەری و یەک وێنەیی دەبینن و ناچنە نێو ئەو وردەکارییەی کە دەبێ لە نێو ئەو وەسفەدا هەبێت. بۆ نموونە: تۆ کە باسی وەرزی زستان دەکەیت، دەبێ ئەوەت لە خەیاڵ بێت، کە بەفر و باران و ڕەهێڵەش لە زستان هەن. کە باسی هەڵەی میکانیکی فڕۆکەیەک دەکەیت کە بە ئاسمانەوەیە و دەفڕێت، دەبێ باسی ئەوەش بکەیت، کە سەرنشینانی لە چ دۆخێکی ترس و دڵەڕاوکێ و مەترسی ژیان دان لەو کاتەدا. ئەم جۆرە لە وەسفکردن زۆر گرنگە، لە ژانری ڕۆمان و چیرۆکدا. چونکە بە هۆیەوە، گێڕانەوەی ڕووداوەکان مەودایەکی تر وەردەگرن و لە پەراوێزیشیەوە خوێنەر وردتر دەچێتە نێو بینای هونەری ڕۆمانەکەوە.

لەو ڕوانگەیەوە، لە ڕۆمانی (باڵندەکانیش دەنیشنەوە) جۆرێک لە پارادۆکسی لە وەسفی ڕووداو کارەکتەر و تیمەی ڕۆمانەکە بە گشتی دەبینین. بە شێوەیەک کە ڕۆمانووس لە یەک دەربڕیندا، بە دوو جۆر وەسفی پێچەوانەوەی دژ بە یەکی شتێک دەکات.ئەم ڕۆمانە، چیرۆکی پەناهەندەیی چەند کەسێک دەگێڕێتەوە، کە بە هۆی شەڕ و نالەباری

ژیانیانەوە، ڕووە و ئەوروپا بە ڕێگەیەکی ناساغ و پڕ نەهامەتی کۆچ دەکەن و سەرەنجام لە کەمپەکی پەنابەراندا یەکدەگرنەوە. ئەوکەسانە، قوربانی شەڕ و نەهامەتییەکانی ژیانی نەو وڵاتەکەیانن و بەو خەونەوە دەچنە ئەوروپا، وەک ئەوەی لە دەزەخەکەوە بچنە بەهەشتێک، کە چی کاتێ ئەو ژیانەی ئەوێش ئەزموون دەکەن، درک بەوە دەکەن کە ئەوروپاش ئەو بەهەشتە نییە، وەک ئەوەی خەیان وێنایان کردبوو، بەڵکو لەوێش وەک نامۆیەک دەبینرێن و لە بەریەکەوتن دان لەگەڵ ژیانە ئەوێش. لەڕەدا، بە کورتی ئاماژە بەچەند توخمەکی بینای هونەری ڕۆمانەکە دەکەین.

گێڕانەوە:_

یەکێک لە خەوشەکانی ئەو ڕۆمانە ئەوەیە، کە کەی ڕووداوەکان لە سەریەک ڕیتمی گێڕانەوە دەڕۆن. بە جۆرێک کە ڕۆمانەکە دەخوێنینەوە، هەست بەوە دەکەین کە ئەوە ڕۆماننووسە دەدوێت و قسە دەکات، نەک کارەکتەرەکان. ئەگەرچی چەندین کارەکتەری جیاواز لە یەکتری، لە ڕووی سایکۆلۆژیی و پەروەردەیی هەن، بەڵام لە میانەی بینینی ڕۆمانەکانییان، وەک یەک دەدوەن و بیر دەکەنەوە، وەک ئەوەی هەموویان کۆپی یەکتری بن. هەریەک لە (ئازاد، شەیما، ئامەز، کەریمە، مەریوان، فەرهاد، ساماڵ، کامەران، ڕەغدە) کارەکتەری ڕۆمانەکەن، بەڵام ئەگەر سەرنج لە زمانی ئاخاوتن و دوانییان بدەین، هەست بە جیاوازییەکی ئەوتۆ ناکەین. تەنانەت ڕۆماننووس تەبینی شەوەزار و دیالکتیکی زمانەوانی کارەکتەرەکانیشی نەکردووە. بۆ نموونە: لە لاپەڕە (22) دا، کاتێ ئەفسەری لێکۆڵینەوە پرسیار لە (فەرهاد عامر) دەکات کە خەڵکی (عەفرینە) و پێی دەڵێت پیشەت چییە؟ فەرهاد لە وەڵامدا دەڵێت:([illegible]) وەربگرێت، بە پێچوانەوە دەبێتە دیالۆگی ڕاستەوخۆی نەوان ئەفسەرەکە و کوردەکان، لە کاتێکدا لە وەرگێڕانی دوو زمانی جیاوازی دوو کەس، کەسی سێیەم ڕۆڵی سەرەکی هەیە کە وەرگێڕەکەیە. دەکرا خوێنەران لەم ڕووەوە، سەرنج لە گفتوگۆکە لە نەوان لاپەڕەکانی (21 تاکو 29)

بەدەن. بەڕێ زەرگەرنگە لە میانەی گێڕانەوەی ڕووداوەکەدا، دەنگی ڕۆماننووس نەبێتە بگێڕەوەی سەرەکی، بەڵکو دەبێ سەربەستی بە کارەکتەرەکان بدرێت، کە خۆیان بدوێن و ڕۆڵەکەیان وازی بکەن.

وەسف:_

وەسف، یەکێکی دیکەیە لەو توخمە سەرەکییانەی لە پاڵ ڕەگەزەکانی دیکە، بینای هونەری دەقی ڕۆمان پێکدەهێنن و ڕۆڵێکی سەرەکی لە میانەی گێڕانەوەی ڕووداوەکان دەبینێت. زۆر جار لە ڕێگەی وەسفەوە، دەچینە نێو وردەکاریی ڕووداوەکان و کارەکتەرەکان و دیمەنەکانەوە. بەڵام هەر تەنها وەسفکردنی شتێک گرنگ نییە، لەوە گرنگتر ئەو وردەکارییەیە، کە لە وەسفکردنەکەدا هەیە، بە جۆرێک کە ڕووەکی لۆژیکی و بابەتی هەبێت. وەسفەکان، دەبێ لەگەڵ ژینگەی دەورووبەرو واقیعی ڕووداوەکان و ڕۆڵی کارەکتەرەکان بگونجێن. لەو ڕۆمانەدا، لە گەلێک شوێن، وەسفی دژ بەیەکی یەک ڕوداو، یان کردار و هەڵسوکەوتێک هەن. بۆ نموونە:

- لا 27 نووسیویەتی:_(پەنجەرەکە لە خۆیەوە شکا نازانم خەوتبووم لە وادەی هەڵسانم ئەو شکابوو) ڕۆماننووس لێرەدا، جێناوی (ئەو) کە کەسی سێیەمی تاکە، بۆ (جام) بەکار هێناوە، ئایا ئەمە وەسفێکی گونجاو و بابەتییە؟
- لا 33 نووسیویەتی:([illegible]) [illegible] (18) [illegible]:(باوکی ئازاد، لە نێو بازاڕی سلێمانی دوکانی پێڵاو فرۆشی هەبوو) ئایا ئەم دوو وسفە، هاودژ و پێچەوانەی یەکتری نین؟ کەسێک دوکانی پێڵاو فرۆشی هەبێت بێ دەرامەتە؟ بێگومان نەخێر، دەرامەتێکی هەر هەیە، جا ئەگەر کەمیش بێت.
- لا 34 نووسیویەتی:_(پۆلیس بۆ پەنا بەرەکەی گوت، دەزانی ئەمە تاوانە و حوکمی لە سەرە) لێرەدا پۆلیس ڕۆڵی دادوەر دەبینێت، لە کاتێکدا هەمووومان دەزانین ئەرکی پۆلیس نییە حوکم بە تاوانبار دەربکات، بەڵکو ئەوە ئەرکی دادگایە.
- لا 76 نووسیویەتی:_(دوای چەند مانگێک، ئامەز لە زیندان ئازاد کرا، نیوە مردوو، لوتی شکابوو، ڕەنگی سپی ببوو، دەتگوت چی خوێنە لێیان هەڵمژیوە، خواردنی سەموونی عەسکەری خوساویش کێشی زۆر زیاد کردبوو) ئەم وەسفە، وەڕای ئەوەی هاودژ و نالۆژیکییە، هاوکات بە ئاگایی ڕۆماننووسیش لە دۆخی زیندانەکانی سەردەمی بەعسی فاشی دەردەخات. ئاخر کەسێک، لە

سەردەمی بەعس زیندانی بووایە، وەک ئەوەی لە دۆزەخ بێت، ئیدی چۆن ئەوەندە ئاسوودە و بێ خەم دەبێت، کێشی زیاد بکات؟

- ل□ 78 نووسیویەتی:_(خۆی کوتایە ناو سەمونخانەیەک و گەرمای تەنوورەکانی پێ گەیشت) لێرەدا، چونکە باسەکە پەیوەستە بە وەسف لە زمانی کوردیدا، ئیدی دەبێ لە سەر وردەکارییەکان بوەستین. سەمون، بە تەنوور دروست ناکرێت، بۆیەشە سەمونخانە و نانەواخانە، هەردووکیان لە زمانی کوردی بە کار دێن.
- ل□ 113 نووسیویەتی:([illegible] ([illegible]) [illegible] (115) [illegible]:(زمانی ئینگلیزییەکەی ئەوان و هی منیش بایی ئەوەندە نەبوو، لەو بەیت و بالۆرانەیان بگەم) دیارە ڕۆمانئووس دوو وەسفی دژ بە یەکی زانینی زمانی کردووە.

زمان:_

بە درێژایی ئەو ڕۆمانە، زمانی گێڕانەوەی ڕووداوەکان، لە زمانێکی ڕۆژنامەوانیی و ڕۆژانەیی دەچێت نەک زمانی ڕۆمان، کە هونەرێکی بال□ای گێڕانەوەی زمانییە. ڕووداوەکان، دیالۆگی نێوان کارەکتەرەکان، بە زمانێک□ کەسێک لە نێو فەرمانگەی تایبەت بە پەنا بەرانەوە یاداشتی کردبن. لە کەمترین جێگەی ڕۆمانەکە، هەست بە دیوێکی دیکەی هونەریانەی زمان ناکەین، کە ئاماژە بێت بۆ زمانی نووسینی ڕۆمان. دەکرێ خوێنەران بگ□□ن□وە سەر لاپەڕەکانی (100 تاکو 115) ی ڕۆمانەکە و لە وێوە باشتر ئەو بۆچوونەی ئێمە دەردەکەوێت. وێرای ئەمەش، تەنانەت لە ڕووی ڕێسکانی ڕێزمانیشەوە، لە چەندین شوێنی ڕۆمانەکە، هەڵەی زەقی زمانەوانی هەن، وەک:_

- ل□ 28 نووسیوی□تی:([illegible] ([illegible]) [illegible] ([illegible]) [illegible]:(من نازانم، لە کەسم گوێ لێ نەبوو وابڵێت).
- ل□ 47 نووسیوی□تی:([illegible] ([illegible]

□□□ □□□□□□□□□ □□□□□ □□□□□□□□ □□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□□□ □□ □□□□□□□: (دوای سەرکەوتنی ئەسانس□رک□، چونکە ئەسانسۆر سەردرکەوێت و دادەبەزێت، پیاوەکان بە زمانە لووسەکانیان (چونکە کۆیە) پێشنیاری ئەوەیان بۆ کردن، کە سەرەتا ئەوا ن بچنە نێو ئەسانس□رک□).

- لا 49 نووسیویەتی:_(ئینجا دوا بە دوای ڕاکێشانی هەواڵە پێویستەکان لە شوفێرەکانیان) سەرنج لە ڕستەکە لە ڕووی ڕێزمانییەوە بدەن و شایەنی ئاماژە کردنە لە گەلێک شوێنی ڕۆمانەکە، کەموکورتی لە لایەنی ڕێزمانی زمانی ڕۆمانەکە هەیە، بەڵام ئێمە تەنها ئەو نموونانەمان هێنایەوە.

دواجار دەمەوێت ئاماژە بەوە بدەم، کە لەم ساڵانەی دوایدا، دەیان چیڕۆک و ڕۆمانی، نووسەرە ناودارەکانی کوردم خوێندوونەتەوە، بە داخەوە زۆربەی هەرە زۆریان، هەڵەی سەیر و زەق دەکەن و بە سەریان تێ دەپەڕێت. نازانم ئەمە لە بێ ئاگایە، یانیش پەلەپەلی چاپ و بڵاوکردنەوەی ڕۆمان ؟

- پەراوێز: باڵندەکانیش دەنیشنەوە، ڕۆمان، نووسینی: بە یان سەلمان، بڵاوکراوەی: نێوەندی ڕەهەند _سلێمانی 2021
- ئەم بابەتە، لە ژمارە(279) ی گۆڤاری ڕامان، لە 5/10/2022 بڵاوکراوەتەوە.

چەند تێزێک سەبارەت بە گرفتەکانی ڕەخنەی مارکسیستیی.. نووسینی : ئەناتۆلی ڤاسیلیڤیچ لۆناشارسکی

وەرگێڕانی بۆ ئینگلیزی : ی گانوسکین

وەرگێڕانی بۆ کوردیی : عەبدوڵا سلێمان(مەشخەڵ)

یەک

ئەدەبی ئەمە بە گرنگترین ساتەوەختی گەشەکردنی خۆیدا تێدەپەڕێ. ژیانێکی نوێ لە وڵاتەکەمان بنیادنراوە و ئەدەبیش زیاتر و زیاتر دەسازێت کە چۆن ئەم ژیانە لەشێوە نادیار و ناجێگیرەکەی خۆیدا ڕەنگڕێژ بکات. بەوپێیەی ڕوونیشەوە دەتوانێت ئاستەنگەکان لە بەرزترین ئاستی سیاسیدا بگوازێتەوە و بە تایبەتیش کاریگەری مەراێ لەسەر سەرجەم پرۆسەی بنیادنانەکەدا دەبێت.

هەرچەندە لە وڵاتەکەمان کەمترین جیاوازی لە نێوان تاک(ئیندیڤیجواڵ) ی چینەکانی هەیە بە بەراورد بە چینەکانی وڵاتانی تر، بەڵام هەشتا مەحاڵە وا بیربکەینەوە کە بەتەواوەتی ناچینایەتییە. بەلێ بەرچاوگرتنی حەتمییەتی جیاوازی مەیلەکانی نێوان ئەدەبی جووتیاری و ئەدەبی پرۆلیتاری لەم وڵاتەدا؛ چەند ڕەگەزێک هەیە کە هەڵوەستە کۆنەکانی خۆیان پاراستووە، ڕەگەزگەلێک کە بەهیچ شێوەیەک لەگەڵ بەرژەوەندییەکانی دیکتاتۆرییەتی پرۆلیتاریا ناسازێت و وە ناشتوانێت لەگەڵ ئاراستە بنچینەییەکانی بیناکردنی سۆشیالیزم لەلایەن پرۆلیتاریاوە، هەڵبکات.

ململانێی نێوان کۆن و نوێ بەردەوامە. کاریگەری ئەوروپا ، ڕابردووی ئەوروپا، پاشماوەی چینە حاکمەکان، بەرژوازی نوێ کە گەشەی زیاتر لەژێر ڕێنماییە ئابوورییە تازەکان دەکات، هەموو ئەمانە وا لە خۆیان دەکەن؛ هەستیان پێ بکەین. ئەمانە پەردەیان لەڕووی نە تەنها تێنینەوەی میزاجی تاک و گروپ و خەڵک هەڵداوەتەوە، بەڵکو لە ئاوێتەبوونی هەموو ئەم جۆرانەوە هاتونەتە بوون. پێویستە بیرمان نەچێت بۆ لە بەرچاوگرتنی ڕەوتە بەرهەڵستکارە بەرژوازییەکان؛ ڕاستەوخۆ و بەدەستی ئەنقەست، توخمێکی تر هەیە ڕەنگە زۆر مەترسیدارتر بێت؛ کە بەزاندنی ئاسان نییە؛ ئەویش هەڵوەستی بەرژوازی بچووکە لەهەمبەر ژیانی ڕۆژانەوە. ئەمەش بەقووەی شوێنپێی خۆی لە هەڵوەستە ڕۆژانەییەکانی خودی پرۆلیتاریا و تەنانەت لای زۆربەی کۆمۆنیستەکانیش دەکاتەوە. ئەمەش دەرخەری ئەوەیە کە بەچی خەباتی چینایەتی هەر لەسەر شێوەی خەبات لەپێناو بنیادنانی شێوازی ژیانێکی نوێ کە نەک هەر تەنها هەڵگری جێپەنجەی خواستە سۆشیالیستەکانی پرۆلیتاریا بێت، ڕاناوەستێت، بەڵکو لەگەڵ دەستگرتن بە هێزی ڕابردووی خۆی کە لەهەرکات زیاتر شکە و شێوەی

وردتر و قووڵتر دەسەپێنێت. ئەمە ئەو دۆخەیە کە وا دەکات چەکی هونەر؛ بەتایبەتی ئەدەب لەمەڕەدا زۆر گرنگ بێت. هەروەها دەبێتە هۆی دەرکەوتنی بنیادنانی ئەدەبێکی دوژمنکارانە؛ شانبەشان ئەدەبی پرۆلیتاری و ئەدەبی خۆڕسکیی. مەبەستم لەم دژە توخمە تەنها و تەنها دژە توخمە بە هۆشیاری، بەڵام لەولاشەوە دژە توخمی ناهۆشیاریشمان هەیە کە دژە لە نیگەتیفیی و ڕەشبینیی و ئیندیڤیجواڵیی و بەلایەنیی و شێواندنەکانی خۆیان.

دوو

لەگەڵ ئەو ڕۆڵە بەرچاوەی کە ئەدەب لەژێر هەلومەرجی لەم جۆرەدا دەیگێڕێ، ڕەخنەی مارکسیستی بەرپرسیارێتێکی گەورەی دەکەوێتە سەرشان. ڕەخنەی مارکسیستی شانبەشانی ئەدەب کە ئێستا بەگومان ئەرکییەتی بەوپەڕی هێز و تواناوە بەشداری چێ و بەهێز لە پرۆسەی شکڵگیری ئینسانی نوێ و شێوازی نوێی ژیاندا بکات.

سێ

ڕەخنەی مارکسیستی بە پلەی یەکەم بەوەدا لە هەموو جۆرەکانی تری ڕەخنەی ئەدەبی جیا دەکرێتەوە کە ناتوانێت سروشتی سۆسیۆلۆژی نەبێت – بەگومان بە ڕۆحی کۆمەڵناسی زانستی مارکس و لینین. هەندێکجار جیاوازی لەنێوان ئەرکی ڕەخنەگری ئەدەبیی و ئەرکی مێژوونووسی ئەدەبی دەکرێت. ئەم جیاوازیکردنە پشت بە شیکردنەوەکانی ڕابردوو و ئێستادا نابەستێت، ئەوەندەی کە مێژوونووسی ئەدەبی هەڵدەستێت بە شیکردنەوەی بابەتییانەی بنبەماکانی کارکردن و جێوشوێنی لە ڕایەڵەی کۆمەڵایەتی و کاریگەری بەسەر ژیانی کۆمەڵایەتییەوە. لەکاتێکدا بەنسبەت ڕەخنەگری ئەدەبییەوە هەڵدەستێت بە هەڵسەنگاندنی کارەکە؛ لەڕوانگەی دەستکەوت و هەڵە تاسەر شکۆیی و کۆمەڵایەتییەکان.

بۆ ڕەخنەگری مارکسیستی ئەم جیاوازیکردنە دەبێتە هۆی لەدەستدانی نزیکەی هەموو سەلاحییەتەکانی. هەرچەندە ڕەخنە بەمانای وردی وشەکە دەبێت وەک پێویستییەک بەشێک بێت لەکاری ڕەخنەی مارکسیستی و دەبێت لێکدانەوەی کۆمەڵایەتی توخمێکی بنچینەیی گرنگی ئەو ڕەخنەیە بێت.

چوار

ئەی ڕەخنەگری مارکسیستی چۆن شیکردنەوە کۆمەڵناسییەکەی بە ئەنجام دەگەیەنێت؟ مارکسیزم پێیوایە کە ژیانی کۆمەڵایەتی وەک هەر بەشێ

جواداکانی ئەندامێکی ئۆرگانیکیی پشت بەیەکتر دەبەستن. لێرەوە یارییەکان ڕۆڵی یەکلاکەرەوە دەگێڕن لە خیلال پەیوەندییە ئابووریی□ ژ□ر سروشت و مادییەکاندا و ل□ پێش هەمووشیانەوە شێوازەکانی کارکردن. بۆ نموونە لەشیکردنەوەی گشتی سەردەمێکی دیاریکراودا، پێویستە ڕەخنەگری مارکسیستی تێبکۆشێت تا وێنەیەکی تەواوی گەشەی کۆمەڵایەتی ئەو سەردەمە نیشان بدات. کاتێک کە گفتوگۆی نووسەرێک یان کارێکی ئەدەبی دەکرێت هیچ پێویست ناکات هەلومەرجی بنەرەتی ئابووری شیبکرێتەوە. لەبەرئەوەی بۆچوونی هەمیشە سوودبەخش کە دەتوانین بە بۆچوونی پلیخانۆف ناوزەدی بکەین بەهێزێکی تایبەتەوە دێتە پێشەوە. کەدەڵێت کارە هونەرییەکان زۆر بەکەمیی بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ پشت بە شێوازەکانی بەرهەمهێنان لە کۆمەڵگەیەکی دیاریکراودا دەبەستن. ئەوان لە خیلالی ڕایەڵە نێوەندگیرەکانی وەکو سەرخانە چینایەتییەکان و سایکۆلۆژیای چینایەتی کەلەئەنجامی بەرژەوەندییە چینایەتییەکان پێکدێن، پشتیان پێدەبەستن. هەر کارێکی ئەدەبی هەمیشە ، هۆشیارانە یان ناهۆشیارانە، ڕەنگدانەوەی سایکۆلۆژیای چینایەتییە کە نووسەرەکە نوێنەرایەتی دەکات ، ئەگەر نا وەک زۆربەیجار ڕوودەدات ڕەنگدانەوەی تێکەڵییەکە لەو توخمانەی کە کاریگەری چینە جیاوازەکان لەسەر نووسەر نیشان دەدەن. ئەمەش دەبێت بخرێتە ژێر شیکردنەوەیەکی ورد.

پێنج

لەهەر ئیشیکی هونەریدا، بەشێوەیەکی بنچینەیی پەیوەندی بە سایکۆلۆژیای ئەم یان ئەو چین، ئەم یان ئەو کۆڕ و کۆمەڵی کۆمەڵایەتی فراوان لەڕێگەی ناوەڕۆکەوە دیاری دەکرێت. ئەدەب، هونەری وشە، هونەری نزیک لە فیکر، لەشێوەکانی تری هونەر زیاتر بەوە جیا دەکرێتەوە کە بەبەراورد بە شێوە، بایەخێکی زۆر بە ناوەڕۆک دەکات. لە ئەدەبدا بەشێوەیەکی تایبەت ئەوە ڕوونە کە ئەوە ناوەڕۆکی هونەریییە کە بیروڕا و هەستەکان لەشێوەی وێنە یان پەیوەند بە وێنەوە؛ وەک توخێکی یەکلاکەرەوەیە لەسەرجەم کارەکە، فڕێ دەداتە دەرەوە. ناوەڕۆک هەوڵ دەدات لەخودی خۆیدا شێوەیەکی دیاریکراو بەدی بهێنێت. دەتوانین بڵێین لە یەک شێوەی نموونەیی زیاتر بوونی نییە کە لەگەڵ ناوەڕۆکێکی دیاریکراودا بگونجێت. نووسەر دەتوانێت بڕێک زیاتر یان کەمتر بۆ بیروباوەڕ و □وداو ئەو هەستانەی کەجێی بایەخین، شێوازی گوزارشتکردن بدۆزێتەوە کە زۆرترین بڕ لە ڕوونی و بەهێزترین کاریگەری لای ئەو خوێنەرانەی کە بەرهەمەکەیان لەپێناودا نووسراوە، جێبێڵێت.

بەم شێوەیە ڕەخنەگری مارکسیستی بابەتی شیکردنەوەی ناوەڕۆکی کارەکە و ئەو کرۆکە کۆمەڵایەتییەی کە بەرجەستەی دەکاتەوە، بەپلەی یەکەم وەردەگرێت. پەیوەندی ڕەخنەگری مارکسیستی لەگەڵ ئەم یان ئەو کۆمەڵە کۆمەڵایەتییە و ئەو کاریگەرییەی کاری ئەدەبی لەسەر ژیانی کۆمەڵایەتی هەیەتی، دیاریدەکات. دوای ئەوە بەشێوەیەکی بنچینەیی دەچێتە سەر شێوە لەگۆشەنیگای شیکردنەوەی چۆنییەتی جێبەجێکردنی ئەم نموونانە لەپێناو ئامانجەکانی دەق. ئەمەش بەو مانایەیە کە تێدەکۆشێت تا کارەکەی بەپێی توانا گوزارشتکەر و جێی باوەڕ بێت.

شەش

بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا مەحاڵە ئەرکی تایبەتی شیکردنەوەی شێوازی ئەدەبییەکان، فەرامۆش بکرێت و ڕەخنەگری مارکسیستیش نابێت چاوپۆشی لەم مەسەلەیە بکات. لەواقیعدا، شێوەی هەر کارێکی ئەدەبی هەر بە ناوەڕۆکەکەی دیاری ناکرێت، بەڵکوو کۆمەڵێ توخمی تر هەن کە ناکرێت ڕۆڵیان لەبەرچاو نەگیرێن. پرۆسە یان کرداری بیرکردنەوە و گفتوگۆی سایکۆلۆژی کە مرۆڤ دەتوانێت ناوی بنێت شێوازی ژیانی چینێکی دیاریکراو (یان کۆڕوکۆمەڵەی چینایەتی کە کاریگەری بەسەر دەقەکەوە هەیە)، ئاستی گشتی ڕۆشنبیری کۆمەڵگەیەکی دیاریکراو و کاریگەری دەوروبەر و بەتاقەتبوون بە ڕابردوو و هەوڵدان بە نوێبوونەوە، کە دەشێت لەسەر سەرجەم لایەنەکانی ژیان دەربکەون، هەموو ئەمانە دەتوانن کاریگەری لەسەر شێوە دابنێن و دەکرێت وەکو هۆکاری یارمەتیدەری دیاریکردنی شێوە لەبەرچاو بگیرێن. زۆربەیجار شێوە بە تەنها کارەکەوە پەیوەست نییە، بەڵکوو بە قوتابخانەیەکی تەواو یان سەردەمێکی تەواوەوە پەیوەستە. لەوانەشە ببێتە هێزێک زیان بە ناوەڕۆک و ئەوەی دژی دەوەستێتەوە، بگەیەنێت. هەندێکجار دەکرێت لە ناوەڕۆک جیا بکرێتەوە و ئەوکات سروشتێکی گۆشەگیر و بزێو وەردەگرێت. ئەمەش کاتێک ڕوو دەدات کە کارە ئەدەبییەکان گوزارشت بن لەو تێڕوانینە چینایەتییەی کە خاڵین لە ناوەڕۆک و سڵ لە ژیانی واقیعی دەکەنەوە و سروشتێکی خۆبەدەستەوەبەدەر و گۆشەگیریان هەیە. بەپێچەوانەی سروشتی ئاسانخوازی و بێهودەیی، هەموو ئەم توخمانە پەیوەستە بەشێک بن لە لێکدانەوەی مارکسیستی. وەک خوێنەر دەبینێت کە ئەم توخمە شێوەخوازانە کە بەرەنگاری شێوازی ڕاستەوخۆیی لە هەر شاکارێکی هونەری دەکەن، بە تەواوەتی شێوە لەڕێگەی ناوەڕۆکەوە دیاری دەکەن. هەروەها هەر کارێکی ئەدەبیش دەیەوێت ببێتە شاکار بەهەر حاڵێک دابڕاو نییە لە ژیانی کۆمەڵایەتی. ئەمانە [illegible]

خۆیان دەبێت کۆمەڵایەتییانە شی بکرێنەوە.

حەوت

ئەمە تا ئێستا سەرنجی خۆمان بەشێوەیەکی بنەڕەتی لە بواری ڕەخنەی مارکسیستی وەک ئەرکی لێکۆڵینەوەی ئەدەبی، قەتیس کردووە. ڕەخنەگری مارکسیستی لێرەدا وەکو زانا و لێکۆڵەرەوەیەکی کۆمەڵناسی بەدیار دەکەوێت، کە زۆر بە وردی میتۆدی شیکردنەوەی مارکسیستی لەبوارێکی دیاریکراودا (واتە ئەدەب) پیادە دەکات. دامەزرێنەری ڕەخنەی مارکسیستی بلیخانۆف؛ بەتوندی پێداگری لەسەر ئەوە دەکات و دەڵێت ئەمە ئەو ڕۆڵە ڕاستەقینەیە کە ڕەخنەگری مارکسیستی دەبێت پێی هەڵبستێت. بلیخانۆف جەغد دەکاتەوە و دەڵێت مارکسیستێک بەوەدا لە ڕۆشنگەر جیا دەکرێتەوە کە ئامانج و داواکاری تایبەت بە ئەدەب دیاری دەکات، بەڵام ڕۆشنگەر لەگۆشەنیگای ئایدیایەکی تایبەتەوە حوکمی بەسەردا دەدات، ڕەخنەگری مارکسیستی هۆکارە سروشتییەکانی دەرکەوتنی ئەم یان ئەو کاری ئەدەبی ڕوون دەکاتەوە.

لەبەرەنگاربوونەوەی میتۆدی بابەتییانە و زانستییانەی مارکسیستی بە ڕەخنەگرتن لە خودگەرایی کۆن و میتۆدی هەڵگێڕدراوەی ئیستاتیکا و چێژ، پلیخانۆف نەک هەر لەسەر هەق بوو، بەڵکوو گەلێ کاری ئەنجامدا لەپیناو دۆزینەوەی ڕێڕەوی ڕاستەقینەی داهاتووی ڕەخنەی مارکسیستی و هەنگاوەکانی ئەو ڕەخنەیە.

لەگەڵ ئەوەشدا نابێت بەهیچ شێوەیەک بیر لە تایبەتمەندییەکانی پرۆلیتاریا بکرێتەوە وەک تەنها دیاریکردن و لێکدانەوەی کۆمەڵە زانیاری دەرەکیی چاوی لێبکەین. مارکسیزم هەر بەتەنها تێزێکی سادەی کۆمەڵایەتی نییە، بەڵکوو بەرنامەیەکی چالاکە بۆ بنیادنان، بنیادنانێکی لەوجۆرە بەبێ هەڵسەنگاندنێکی بابەتییانەی ڕاستییەکان بیری لێناکرێتەوە. ئەگەر مارکسیستێک نەتوانێت بە شێوەیەکی بابەتییانە هەست بە پەیوەندییەکانی نێوان ئەو دیاردانە بکات کە دەوری دەدەن، ئەوا وەک مارکسیستێک تەواو بووە. بەڵام لە مارکسیستێکی ڕاستەقینە و گشتگیرەوە ئەمە داوای زیاتریش دەکەین ئەویش کاریگەری دانانە لەسەر ئەم ژینگەیە. ڕەخنەگری مارکسیستی زانای فەلەکناسی ئەدەبی نییە تا یاساکانی جووڵانەوەی حەتمی تەنی ئەدەبی لە گەورەوە تا زۆر بچووک شیبکاتەوە، ئەو زۆر لەوە زیاترە. ئەو جەنگاوەر و بنیادنەرە. ئەمەش بەو مانایەیە کە پێویستە هۆکاری هەڵسەنگاندن لە ڕەخنەی مارکسیستی هاوچەرخ بە گرنگ و پڕبایەخ بزانین.

ئەی ئەو پێوەرانە چین کە دەبێت ه□س□نگاندنی کاری ئەدەبی لەسەر بنیادبنرێت؟ با پێش هەموو شتێک لە ڕوانگەی ناو□□ک□وە لەم با بەتە نزیک ببینەوە. لێرەدا بەگشتی هەموو شتێک ڕوونە. پێوەرە بن□□تییەکە لێرە هەمان پێوەری ئەخلاقی پرۆلیتاریای لەدایکبووە. هەمووشتێک کە یارمەتیدەر بێت بۆ گەشە و سەرکەوتنی پرۆلیتاریا بدات باشە و ئەوەشی زیانی پێبگەێنێت، خراپە. ڕەخنەگری مارکسیست دەبێت هەوڵ بدات ڕەوتی کۆمەڵایەتی بن□□تی ل□ ب□رهه□مێکی دیاریکراودا بدۆزێتەوە؛ دەبێت بزانێت بەرەو کوێ دەڕوات، ئایا ئەم پرۆسەیە ئارەزوومەندانەیە یان نا. وە دەبێت هەڵسەنگاندنی خۆی لەسەر ئەم بیرۆکە بن□□تی و کۆمەڵایەتی و دینامیکییە بنیات بنێت. تەنانەت لەبواری هەڵسەنگاندنی ناو□□کی کۆمەڵایەتی هەر کارێکی ئەدەبیی هەموو شتێک لە سادەخوازییەوە دوورە. ڕەخنەگری مارکسیستی دەبێت زۆر زیرەک و هەستیار بێت، ئەمەش بە تەنها بەمانای مەشق یان ڕاهێنانی مارکسیستی نییە، بەڵکو دەبێت کۆمەڵێ بەهرەی تیا بێت، کە بەبێ ئەم بەهرانە ناکرێت هیچ ڕەخنەیەک بوونی هەبێت. لەحاڵەتی کارێکی ئەدەبی بەڕاستی مەزندا گەلێ لایەنی جیاجیا هەیە کە دەبێت هەڵبسەنگێنرێن. لەم حاڵەتەدا زۆر زەحمەتە هیچ تەرازوو و پێوانەیەک بەکار بهێنرێت. ئەوەی لێرە بەدواوەین پێی دەوترێت هەستیاری کۆمەڵایەتی، ئەگەرنا بێگومان هەڵە ڕوودەدات. لەسەر ڕەخنەگری مارکسیستییە کە نابێت تەنها دڵی بەو کارانە خۆش بێت کەباس لە گرفتەکانی ساتەوەختیی دەکەن، بەبێ ئەوەی ئینکاری گرنگی تایبەتی کێشەکانی ئێستا بکەین، بە تەواوی مەحاڵە گرنگییەکی گەورەی ئەو پرسانە پشتگوێ بخەین کە لە یەکەم بینیندا زۆر گشتی و دوور دەردەکەون ب□□□ام لە ڕاستیدا لە وردبوونەوە لێیان کاریگەریان لەسەر ژیانی کۆمەڵایەتی هەیە.

لێرەدا هەمان دیاردەمان لەبەردەستدایە کە لە زانستدا هەیە. خواستی ئەوەی کە زانست بە تەواوەتی دەستبەرداری ئەرکە پراکتیکییەکان بێت، ئەوە هەڵەیەکی گەورەیە. ئەوە راستییەکی حاشاهەڵنەگرە کە ئەبستراکترین کێشە زانستییەکان لەکاتی شیکارکردنیاندا ڕەنگە هەندێکجار ببنە هۆی زۆرترین گرفت و ئاریشە. ئینجا لەگەڵ ئەوەشدا، کاتێک نووسەرێک یان شاعیرێک پەنا دەباتە بەر شیکاری ئەرکە گشتییەکان، ئەگەر نووسەرێک پرۆلیتاریی بێت هەوڵ دەدات بۆ دووبارە هەڵسەنگاندنەوەی پرۆلیتاریانە پەنا بۆ بنەما ڕۆشنبیرییەکان ببات، کە ڕەنگە زۆر بە ئاسانی ڕەخنەگر تووشی

سەرلێشێوان بکات. ئەویش یەکەم: چونکە لەم حاڵەتانەدا هیچ پێوەرێکی ڕاستەقینەمان نییە. دووەم: ڕەنگە گریمانەکان لێرەدا بەهایەکیان هەبێت؛ بوێرترین گریمانەکان لەبەرئەوەی بایەخ بە شیکاری کۆتایی کێشەکان نادات، بەڵکو کێشەکان دەخاتە بەرچاو و شیدکاتەوە. لەگەڵ ئەمەشدا هەموو ئەمانە تا ئاستێک ئاماژە بەو کارە ئەدەبییانە دەدەن کە بایەخی تەواو بابەتییانەیان هەیە. ئەو نووسەرەی کە لە کارەکانیدا خاڵەکانی بەرنامەی ئەمە ڕوون دەکاتەوە و گەشەی پێدەدات، ئەوە بەکردەوە هونەرمەندێکی خراپە. نووسەر کاتێک بەهادارە کە زەوییەکی دەستلێنەدراو بکێڵێت و بەشێوەیەکی هەستیارانە بوارێک بدۆزێتەوە کە زەحمەت بێت بە لۆژیک و ئامار بتوانن بچنە ناوییەوە. بەیاردان لەسەر نووسەر لەسەر هەقە یان نا، یان بە ڕێگەیەکی دروست؛ ڕاستی و خواستە بنچینەییەکانی کۆمۆنیزم پێکەوە کۆدەکاتەوە کارێکی هەروا ئاسان نییە لەوانەیە نەتگەیەنێتە بڕیارێکی دروست تەنها لە حاڵەتی بەرێککەوتنی بیروباوەڕی خوێنەر و ڕەخنەگر نەبێت. بەڵام هەموو ئەمانە کاری ڕەخنەگر بێبایەخ و ناپێویست ناکەن.

فاکتەرێکی زۆر گرنگ هەڵسەنگاندنی ناوەڕۆکی کۆمەڵایەتی کارە ئەدەبییەکان ئەوەیە کە بەپێی حوکمی دووەم لەسەر کارەکە؛ دەبێت قەزاوەت بکرێت. ئەویش لە هەنگاوی یەکەمدا پەیدەچوو کە سەر بە کۆمەڵەی دیاردەی نامۆ بێت و هەندێکجاریش دژ بە خۆمان بێت. وە لەڕاستیدا زۆریش گرنگە هەڵوەستی دووژمنانی بناسین و سوود لە قسەی ئەو گەواهیدەرانە وەربگرین کە پاشخانیان لە پاشخانی ئێمەوە جیاوازە. ئەمانە ڕەنگە زۆربەی کات بمانگەیەننە ئەنجامگەلێکی قووڵ. لە هەرحاڵەتێکدا دەبێتە هۆی دەوڵەمەندبوونی زیاتری مەعریفەی کەڵەکەکراومان دەربارەی دیاردەکانی ژیان. ڕەخنەگری مارکسیستی کە دەڵێت ئەو نووسەرە یان ئەو بەرهەمە ئاوا و ئاوایە، بۆ نموونە بڵێت ئەوە دیاردەی وردەبۆرژوازییە و ڕەخنەگر نابێت هەرگیز ئەو کارە یان ئەو نووسەرە بە جووڵەیەکی دەستی ڕەت بکاتەوە. دەشێت لە زۆربەی کاتەدا سوودێکی زۆری لێببینرێت. لەبەر ئەم هەیە، هەڵسەنگاندنی دووەم لە دیدگایەکەوە بێت کە نە لە دیدگای ئەسڵ و ستایشی کارێکی تایبەتەوە، بەڵکوو لە ئەگەری بەکارهێنانی هەوڵێ بنیادنەرەکانەوە بێت کە ڕەنگە ئەرکێکی ڕاستەوخۆی ڕەخنەگری مارکسیستی بێت.

من دەمەوێت پێ بە پێستی ئەم کارە بم، دیاردە نامۆ و دووژمنکارەکانی دەقی ئەدەبی تەنانەت ئەگەر بەو مانایەی سەرەوەش

هەندێک سوودیان هەبێت، بێگومان دەتوانن لەڕادە بەدەر زیانبەخش و ژەهراوی بن و دەرکەوتنی مەترسیدارانەی پڕوپاگەندەی دژە شۆڕش بن. ئەمەش بە هیچ وتنێک سەردەکێشێت بە دەرکەوتنی نەک ڕەخنەی مارکسیستی؛ بەڵکوو بە دەرکەوتنی سانسۆری مارکسیستی.

نە

ئەرکی ڕەخنەگری مارکسیستی لەوانەیە زۆر ئاڵۆزتر بێت کاتێ لە هەڵسەنگاندنی ناوەڕۆکەوە بەرەو هەڵسەنگاندنی شێوە وەردەچەرخێ. ئەم ئەرکە زۆر گرنگە و پلیخانۆفیش جەغدی لەسەر گرنگییەکەی کردەتەوە. کەوابوو لێرەدا پێوەری گشتی بۆ هەڵسەنگاندن چییە؟ پێویستە شێوە تا دەکرێت لەگەڵ ناوەڕۆدا بگونجێت. ئەمەش زۆرترین توانای گوزارشتکردنی پێدەبەخشێت و زۆرترین دڵنیاییش دەدات لەسەر ئەو خوێنەرانەی کە دەقەکەیان لەپێناودا نووسراوە. وە لەسەرووی هەموو شتێکیشەوە، پێویستە ئاماژە بەو پێوەرە فۆرمی و زۆر گرنگە بدرێت کە پلیخانۆفیش لێرەدا بانگەشەی بۆ دەکا. ئەدەب هونەری وێنەکانە و هەر دەستدرێژییەک دژ بە ئایدیا پەتییەکان و پروپاگەندە؛ هەمیشە زیان بە بەرهەمەکە دەگەیەنێت. ئاشکرایە کە ئەم پێوەرەی پلێخانۆڤ ڕەها نییە. بۆ نموونە بەرهەمی نایابی سالتیکۆڤ-شچێدرین، ئوسپێنسکی و فورمانۆڤ هەن، کە بە ڕوونی لە بەرامبەر ئەم پێوەرەدا خەتا دەکەن و ئەمەش بەو مانایەیە کە کارە ئەدەبییە تێکهەڵشێلدراوەکان کە وتارە ڕەخنەییەکان لەگەڵ بیری جاڕدان تێکەڵ دەکەن، ئەدەب و ڕای گشتی پێکەوە کە دەکەنەوە، دەکرێت لە مافی گشتی خۆیاندا بوونیان هەبێت. بەڵام بەگشتی مرۆق دەبێ خۆی لەم شتانە بەدوور بگرێت. بێگومان ئەدەبی کاروباری گشتی یان(جاڕدان) کە لە فۆرمدا درەوشاوەیە، جۆرەکی نایابی پڕوپاگەندەی ئەدەبییە بە فراوانترین مانا وشەکە، بەڵام بە پێچەوانەوە، وتارە ڕەخنەییە هونەرییەکان کە بارگاوی بوون بە توخمە تەنیا جاردانەکان، خوێنەر بە ساردیی دەهێڵنەوە، هەرچەندە ئارگیومێنتەکانیشیان درەوشاوە بن. ئەمەش بەم مانایەیە کە ڕەخنەگر هەموو مافێکی هەیە باس لە ناتەواوی هەرسکردنی ناوەڕۆکەکە لەلایەن نووسەرەوە بکات ئەگەر ئەم ناوەڕۆکە لەبری ئەوەی بە ئازادی لە بەرهەمی هونەریدا لە وێنەی کانزای تواوەی درەوشاوەدا بەژێت، لەدەرەوەی ئەم ڕێڕەوەدا پرسنگدار و گەشاوە دەمێنێتەوە.

پێوەرە تایبەتەکەی دووەم کە لە پێوەرە گشتییەکەوە سەرچاوە دەگرێت وەک لە سەرەوە پێناسە کراوە، پەیوەندی بە ڕەسەنایەتی فۆرمەکەوە هەیە. ئەم ڕەسەنایەتییە دەبێ لە چی پێک بێت؟ ڕێک لەم

بابەتەدا: جەستەی فۆرمی بەرهەمێکی دیاریکراو دەبێ لەگەڵ بیرۆکەکەیدا، لەگەڵ ناوەڕۆکەکەیدا تێکەڵ بێ یەک کەی دابەشنەکراو بێت. بێگومان کارێکی هونەری ڕاستەقینە دەبێ لە ناوەڕۆکدا نوێ بێت. ئەگەر ناوەڕۆکەکە تازە نەبێت، بەرهەمەکە بەهایەکی کەمی هەیە. ئەمەش ئاشکرایە. هونەرمەند پێویستە شتێک دەربڕێت کە پێشتر دەرنەبڕدراوە. دووبارە؛ بەرهەمهێنانەوەی هونەر نییە (هەندێک لە نیگارکێشان بە زەحمەت دەتوانن لەم بابەتە تێبگەن) بەڵکو تەنها پیشەیەکی دەستییە، هەرچەندە هەندێک جار زۆر وردە. لەم ڕوانگەیەوە ناوەڕۆکی نوێ لە هەموو بەرهەمێکی نوێدا داوای فۆرمی نوێ دەکات.

دەتوانین ئەم پێسنایەتییە ڕاستەقینەیەی فۆرم لەگەڵ چیدا بەراورد بکەین؟ لە پلەی یەکەمدا فۆرمی کۆنەپەرستانە هەیە کە ڕێگری دەکات لە بەڕاستی جێگیرکردنی بیرۆکەیەکی نوێ لە کارەکەدا. نووسەر دەتوانێت بە فۆرمەکانی پێشتر بەکارهێنراو سەرسام بێت و هەرچەندە ناوەڕۆکەکەی نوێیە، بەڵام دەیڕژێتە ناو کووندەی شەرابی کۆنەوە. ناتەواوییەکانی ئەم جۆرە ناتوانرێت سەرنجیان نەدرێت. لە پلەی دووەمدا، ڕەنگە فۆرمەکە بەوپەڕی سادەییەوە لاواز بێت، بۆ نموونە بێ نیەتێکی نوێ و سەرنجڕاکێشەوە، ڕەنگە نووسەر خاوەنی وشەسازی، بنیاتنانی دەستەواژەکە، تەواوی چیرۆک، بابەت، ڕۆمان، شانۆنامە و هتد نەبێت؛ و بە مانای ڕیتم و جۆرەکانی تری شیعر. هەموو ئەمانە دەبێت لەلایەن ڕەخنەگری مارکسیستەوە ئاماژەیان پێبدرێت. ڕەخنەگری مارکسیستی ڕاستەقینە — جۆرێکی یەکپارچە، دەتوانین بڵێین ڕەخنەگرێکی لەو جۆرە — دەبێ مامۆستا بێت، بە تایبەت مامۆستای نووسەرانی گەنج یان تازە دەستپێکردووان بێت.

لە کۆتاییدا، سێیەم گوناهی سەرەکی دژی یاسا تایبەتەکەی سەروو بە پێسنایەتی فۆرم، "زیادە پێسنایەتی" فۆرمە، کە تێیدا بەتایی ناوەڕۆک بە داهێنان و ڕازاندنەوەی فۆرمی دەشارێتەوە. ئەو نووسەرانەی کە لەلایەن فۆرمالیستەکانەوە تووشی بوون، ئەو نوێنەرە تایبەتانەی داڕمانی بەرژوازی، بەو شێوەیە ناسراون کە هەوڵدەدەن ناوەڕۆکی ڕاستگۆ و قورسیان بە فێڵی جۆراوجۆر بڕازێننەوە، بەمەش کارەکانیان تێکدەدەن.

هەروەها مەرجە دەبێ بە وریاییەوە لە پێوەری سێیەمی سروشتێکی فۆرمالیی — گشتگیربوونی کارەکە — نزیک بێتەوە. تۆلستۆی بە عەزمەوە قسەی لەسەر ئەمە دەکرد. ئەمە کە لەڕادەبەدەر ئارەزووی دروستکردنی ئەدەبێکین کە ئاراستەی جەماوەر بکرێت، و بانگەوازیان بۆ بکەین سەبارەت بە خولقێنەرانی سەرەکی ژیان، هەروەها گرنگی بەم

گشتگیرییەشمان هەیە. هەموو شێوەکانی خەبەدوورگرتن، لە گۆشەگیری، هەموو شێوەکانی مەبەست لەی بازنەیەکی بچووکی جوانیناسە تایبەتمەندەکان، هەموو ئەکۆتن و وردبینییەکی هونەری دەبێ لەلایەن ڕەخنەی مارکسیستەوە ڕەت بکرێنەوە. ڕەخنەی مارکسیستی نەک هەر دەتوانێت، بەڵکو دەبێت لە ڕابردوو و ئێستادا ئاماژە بە شایستەییەکانی ناوەوەی ئەم جۆرە بەرهەمانە بکات، لە هەمان کاتدا چوارچێوەی عەقڵی ئەو هونەرمەندەش شەرمەزار بکات کە هەوڵدەدات بەو جۆرە میتۆدە فۆرماڵییانە خۆی لە واقیع دابڕێت.

بەڵام وەک لە سەرەوە ئاماژەمان پێدا، دەبێت بە وریاییەوە مامەڵە لەگەڵ پێوەرەکانی گشتگیریدا بکرێت. لە چاپەمەنییەکانی ئێمەدا، لە ئەدەبیاتی پڕوپاگەندەخوازی خۆماندا، لە کتێب و گۆڤار و توێژینەوە زۆر ئاڵۆزەکانەوە داوای زیرەکییەکی بەرچاو لە سەرەتاییترین ئاستی جەماوەری خوێنەر دەکەن. بە هەمان شێوە ناتوانن هەموو ئەدەبیاتەکانمان بگەیەننە ئاستی جەماوەری جووتیاری کەم فەرهەنگ یان تەنانەت کرێکاران. ئەمەش هەڵەیەکی زۆر کوشندەیە.

نووسەری شکۆدار دەتوانێت بە سادەیییەکی هونەرییی؛ هەندێ بەهێز گوزارشت لە بیرۆکەیەکی کۆمەڵایەتی ئاڵۆز و بەنرخ بکات کە بگاتە دەی ملیۆنان کەس. هەروەها نووسەری شکۆدار دەتوانێت بە ناوەڕۆکێکی بەراوردکاری سادە و سەرەتایی بگاتە دەی ئەم ملیۆنان کەسە؛ ڕەخنەگری مارکسیست دەبێ بەهایەکی زۆر بە نووسەرگەلی لەو شێوەیە بدات. لێرەدا سەرنجی تایبەتی ڕەخنەگری مارکسیست و یارمەتی ژیرانەش پێویستە. بەڵام بێگومان نابێت ئینکاری بەهای ئەو بەرهەمانە بکات کە بە هەموو کەسێکی خوێندەوار بە ڕادەیەکی پێویست؛ تێگەیشتنیان ئاسان نییە، کە ئاراستەی چینی سەرەوەی پرۆلیتاریا، ئەندامە ئاڵۆزەکانی حیزب، ئەو خوێنەرەی کە گەیشتووەتە ئاستێکی بەرچاو لە فەرهەنگ؛ دەکرێت . ژیان چەندین کێشەی گەرموگوڕ دەخاتە بەردەم ئەم حیزبی ئەو خەڵکەی کە ڕۆڵێکی بێئەندازە گرنگ دەگێڕێت لە بنیاتنانی سۆسیالیزمدا؛ وە بێگومان نابێت ئەم کێشانە بە بێ وەڵامێکی هونەری بمێننەوە تەنها لەبەر ئەوەی هێشتا ڕووبەڕووی جەماوەری بەرفراوان نەبوونەتەوە یان لەبەر ئەوەی هێشتا ناتوانرێت بە فەهمی گشتگیر کاریان لەسەر بکرێت. بەڵام پێویستە ئاماژە بەوە بکرێت کە ئێمە زۆر بە پێچەوانەوە ڕۆیشتین، نووسەرانمان سەرنجیان لەسەر ئەرکێکی ئاسانتر چڕکردووەتەوە — نووسین، بە بازنەیەکی فەرهەنگی لە خوێنەران لە کاتێکدا دووبارەی دەکەمەوە، ئەدەب بە باشبوونی ژیانی کرێکاران و

جووتیاران، بە مەرجێک ئەدەبێکی بەتوانا و سەرکەوتوو بێت، دەبێ بە تایبەتی بەهایان پێ بدرێت.

دە

وەک پێشتر وترا ڕەخنەگری مارکسیستیش تا ڕادەیەکی بەرچاو مامۆستایە. ڕەخنەگرتن بەمانای مەگەر ڕەخنەکە هەندێک چاکە، جۆرێک لە پێشکەوتن بەرهەم بهێنێت. وە دەبێت ئەم پێشکەوتنە چی بێت؟ یەکەم: ڕەخنەگری مارکسیستی دەبێ لە پەیوەندی لەگەڵ نووسەردا مامۆستا بێت. تەواو ئەگەری ئەوە هەیە کە دەنگی تووڕە لەم بارەیەوە بەرز بکرێتەوە و بڵێت کەس مافی بە ڕەخنەگر نەداوە کە خۆی لە نووسەر بە باڵاتر بزانێت و هتد. کاتێک پرسیارەکە بە دروستی دادەڕێژرێت، ئەم جۆرە ناڕەزایەتیانە بە تەواوی بێبەها دەبن. یەکەم: بە سەرنجدان بەوەی کە ڕەخنەگری مارکسیست دەبێ مامۆستای نووسەران بێت، ئەوە بەدوای خۆیدا دەهێنێت کە دەبێ مارکسیستێکی لەڕادەبەدەر خاوەن ئیرادە بێت، کەسێکی زانا و سەلیقەی بە ئیدانە بێت. دەوترێت ئێمە ڕەخنەگرێکی لەو جۆرەمان نییە یان تەنیا ژمارەیەکی زۆر کەم نەبێت. لە حاڵەتی یەکەمدا نەیارەکانمان هەڵەن؛ لە دووەمدا لە ڕاستییەکان نزیکتر دەبنەوە. بەڵام تەنها یەک دەرەنجام هەیە کە لەمەوە دەربهێنرێت؛ ئەویش ئەوەیە : پێویستە فێر بین. لە نیشتمانە گەورەکەماندا نیازپاکی و بەهرە کەم نابێتەوە، بەڵام فێربوونێکی زۆر سەخت هەیە کە دەبێ ئەنجام بدرێت. دووەم: بێگومان ڕەخنەگر نەك هەر نووسەر فێر دەكات بەبێ ئەوەی بە هیچ شێوەیەك خۆی بە باڵاتر بزانێت، بەڵکو زۆر شتیش لە نووسەرەوە فێر دەبێت. باشترین ڕەخنەگر ئەو کەسەیە کە بتوانێت بە سەرسامی و جۆش و خرۆشەوە لە نووسەر بڕوانێت و لە هەر ئاستێکدا نیازی باشی هەبێت بەرامبەری. ڕەخنەگری مارکسیستی دەتوانێت و دەبێ لە دوو ڕووەوە مامۆستا بێت بۆ نووسەر: یەکەم: دەبێت ئاماژە بە نووسەرە گەنجەکان بکات – و بە گشتی بەو نووسەرانەی کە توانای ئەنجامدانی ژمارەیەکی زۆر هەڵەی فەرمییان هەیە – هەڵەکانی ناو بەرهەمەکانیان. جاران بە شێوەیەکی بەرفراوان دەگوترا کە ئەمە پێویستمان بە هیچ (بەلینسکی)یەک نییە، چونکە نووسەرانمان چیتر پێویستیان بە ڕێنمایی نییە. ڕەنگە ئەمە پێش شۆڕش ڕاست بووبێت، بەڵام دوای شۆڕش بە سادەیی دەبێتە شتێکی پێکەنیناوی، کاتێک جەماوەر سەدان و هەزاران نووسەری نوێ دەهێنێتە دەرەوە. ڕەخنەیەکی پتەوی ڕێنماییکەر، بەلینسکی هەموو عەیارەکان، ئەو کەسە بە ویژدانەی کە زانیارییەکی باشی لەسەر پیشە ئەدەبییەکەی هەیە –

هەموو ئەمانە بە تەواوی جەوهەرین.

لە بەرامبەردا ڕەخنەی مارکسیست دەبێ بە مانا کۆمەڵایەتییەکەی مامۆستا بێت بۆ نووسەر. نەک هەر نووسەری غەیرە پرۆلیتاریا کە زۆرجار تەنیا منداڵێکە لە هەڵوێستە کۆمەڵایەتییەکانیدا، کەکاڵوکرچترین هەڵە ئەنجام دەدات لە ئەنجامی بیرۆکە سەرەتاییەکانی س□□بارەت بە یاساکانی ژیانی کۆمەڵایەتی و تێنەگەیشتنی لە بنەماکانی سەردەم و هتد، بەڵام ئەمەش زۆرجار لەگەڵ نووسەرێکی مارکسیست و پرۆلیتاریاشدا ڕوودەدات. ئەمە وەک سووکایەتییەک بە نووسەر ناگوترێ، بەڵکو بەشێکی نزیکە لە ستایشکردنی. نووسەران بوونەوەرێکی هەستیارن، یەکسەر کاریگەرییەکانی واقیع لەسەریان ڕەنگ دەداتەوە. لە زۆربەی حاڵەتەکاندا نووسەران نە بەهرەیەکی تایبەتیان هەیە بۆ بیرکردنەوەی ئەبستراکت و زانستی و نە گرنگییەکی تایبەتیش ب□ بیرکردنەوەی ئەبستراکت و زانستی دەدەن : بێگومان هەر لەبەر ئەم هۆکارەیە کە هەندێکجار بە بێ تاقەتییەوە هەر پێشنیارێکی یارمەتی لەلایەن ڕەخنەگرەوە ڕەتدەکەنەوە. بەڵام زۆرجار دەتوانرێت ئەم جۆرە یارمەتییەی پێشکەش دەکرێت بەو شێوازە ک□ل□پووتییە ڕوون بکرێتەوە. بەڵام لە ڕاستیدا ئەوە رێک لە ئەنجامی هاوکاری نێوان نووسەرانی ناودار و ڕەخنەگرانی ئەدەبی بەهرەمەندە کە هەمیشە ئەدەبیاتی گەورە بەڕاستی سەریهەڵداوە و بەردەوامیش سەرهەڵدەدات.

یانزە

لە هەوڵی فێرکردنی سەرکەوتووانەی نووسەر، ڕەخنەگری مارکسیستی لەس□ر□تی خوێنەرانیش فێر بکات. بەڵێ دەبێت خوێنەر فێری خوێندنەوە بکرێت. ڕەخنەگر وەک شر□ق□کارێک، وەک ئەو کەسەی هۆشداری دەدات لە ژەهر کە ڕەنگە تامی شیرین بێت، وەک ئەو کەسەی کە توێکڵێکی ڕەق دەشکێنێت بۆ ئەوەی مروارییەکەی ناوەوە دەربخات، وەک ئەو کەسەی گەنجینەی لە سێبەر نێژراودا دەدۆزێتەوە، وەک ئەو کەسەی کە هەموو خاڵێک دەکات بە خاوەندارێتی، کە گشتاندن لەسەر بنەمای مادەی هونەری دەکات – ئەمە ئەو ڕێنماییەیە کە ئێستا جەوهەرییە، لە کاتێکدا کە زۆر خوێنەری بەنرخ، بەڵام هێشتا بێ ئەزموون دەرکەوتوون. ئ□م□ پ□یوەندی ڕەخنەگرە به ڕابردووی ئەدەبیاتی ڕووسی و جیهانییەوه و دەبێ بەو شێوەیه پەیوەندی به ئەدەبی هاوچەرخەوه هەبێت. بۆیە ئێمە جارێکی دیکە جەخت لەسەر ئەو داواکارییان□ ناوازانە دەکەینەوە کە سەردەمەکە لە ڕەخنەگری مارکسیستی دەخوازێت. ئێمە هیچ ئارەزوویی□کمان نییە بە تێزەکانمان

کەس بترسێنین. ڕەخنەگری مارکسیست دەتوانێت خاکییانە یان تەنانەت دەتوانێت بە هەڵە دەستپێبکات، بەڵام لەبیریەتی پێش ئەوەی بگاتە یەکەم نیشتنەوە دەبێت بە پلیکانەیەکی درێژ و بەرزدا سەرکەوێت و تەنانەت ئەو کاتەش دەبێت تەنها وەک شاگردێک سەیری خۆی بکات. بەڵام مەحاڵە حساب بۆ ئەو شەپۆلە زۆر بەلاحەی بەرزبوونەوەی کلتووری فراوانمان نەکەین، لەسەر کانیاوی ئەدەبی بەتوانا کە لە هەموو شوێنێکدا سەرهەڵدەدات؛ مەحاڵە باوەڕ نەکەین کە دۆخی ئێستا – کە بە تەواوی جێگەی ڕەزامەندی نییە – ڕەخنەی مارکسیزم بەم زووانە زۆر باشتر بەرەو پێش دەچێت.

دوانزە

حەز ئەکەم وەک دەرئەنجامێک دوو پرسیاری تر بوروژێنم . یەکەمیان؛ زۆربەی کات ڕەخنەگرانی مارکسیست تاوانبار دەکرێن بەوەی کە دادەبەزنە ئاستی ڕاگەیاندنەکان. ئێستا بەڕاستی جێی مەترسییە کە بە نووسەرێک بڵێین کە چێژ لە باوەڕە ناهۆشیارەکان و نیمچە هۆشیارە دژە بە شۆڕشەکان دەبێنێت. لەم دۆخانەدا کاتێک نووسەر بە ڕەگەزێکی نامۆ دەستنیشان دەکرێت، یان بەرەو ڕاست وەرچەرخاوە، یان کاتێک یەکێک لە نووسەرەکانمان بە هەندێک لادان یان شتی تر تاوانبار دەکرێت، ئەوکات سەرجەم ئیشەکە تا ئاستێک جێی گومان دەبێت، بەڕاستی خەڵکی دەپرسن ئەی مافی ڕەخنەگر نییە بڵێت کە ئەم یان ئەو نووسەرە لەڕووی سیاسییەوە جێی گومانە و یان لەڕووی سیاسییەوە دروست هەنگاو نانێت یان دووچاری شکستی سیاسیی بووە. ئێمە دەبێت بە تووندی ئەمجۆرە ناڕەزایەتییانە ڕەت بکەینەوە. ئەو ڕەخنەگرەی میتۆدی لەمشێوەیە دەگرێتە بەر بۆ یەکلاکردنەوەی کێشە شەخسییەکانی یان بە ئەنقەست بوختان کردن بەکەسێکدا، ئەوا ئەو ڕەخنەگرە شەڕانگێزە و ئەوجۆرە شەڕانگێزییانەش درەنگ یان زوو دەردەکەون. ئەوە ڕەخنەگری بێباکە کە ئەمجۆرە بوختانانە بێ بیرکردنەوە و بێ هیچ پێوەرێک دەبەخشنەوە. بەڵام ئەو کەسەی جەوهەری ڕەخنەی مارکسیستی دەشێوێنێت، لە بەرئەوەی دەترسێت بە دەنگی بەرز ئەنجامی لێکدانەوە کۆمەڵایەتی و بابەتییەکانی رابگەیەنێت، پێویستە لەڕووی سیاسییەوە بە خەمسارد و نێگەتیق وەسف بکرێت.

ئێمە بەو مانایە نییە کە ڕەخنەگری مارکسیستی بەدەنگی بەرز هاوار بکات و بڵێت : ئاگادار بن! خۆ ئەمە بانگەوازێکی دەزگا فەرمییەکانی دەوڵەت نییە، بەڵکوو ئەمە هەڵسەنگاندنێکی بابەتییانەیە بە بەها و بنیادنانی هەندێک کار و شتی لەوجۆرە.

نووسەر دەبێت خۆی لە دەەنجامەکان قورتار بکات و هەڵەکانی ڕاست بکاتەوە. ئێمە لە بواری ململانێی بیروڕاکانداین. ناکرێت کەسێکی خاوەن ویژدانی کۆمۆنیستی و ڕاستگۆ، ئینکاری سروشتی خەبات لە پرسی ئەدەبی ئێستا و هەڵسەنگاندنی بکات.

سیانزە

دواجاریش ئەم پرسیارە : ئایا مشتومڕ یان(گفتوگۆ)ی تاڵ و زبر ڕێگەپێدراوە؟ بەشێوەیەکی گشتی، گفتوگۆی تووندوتیژ سوودبەخشە لەبەر ئەوەی خوێنەر بە سەرنجەوە د□ه□□ت□و□. ب□ب□تی مشتومڕ بەتایبەت لەو شوێنانەی کە هەردوو لا هەڵەن و هەموو شتەکانی تر یەکسانن، کاریگەری□کی زیاتری لەسەر جەماوەر هەیە و باشتریش تێی دەگەن. بێجگە لەمەش بوونی روحی جەنگین لەلای ڕەخنەگری مارکسیستی وەک ش□شگێڕێک پاڵی پێوە دەنێت بۆ گوزارشتی تووند لە بیروباوەڕەکەی، بەڵام لەهەمان کاتیشدا دەبێت ئەوەمان بیر نەچێت شاردنەوەی لاوازی□کان بەبیانووی درەوشاوەیی جەدەلی، یەکێکە لە هەڵە گوناهەکانی ڕەخنەگر. بەگشتی، کاتێک کە ئارگیومێنتگەلێکی زۆر لەئارادا نین بەڵکو کۆمەڵێک تێبینی توندڕەوی جۆراوجۆر، بەراوردکردن، هاوارکردنی گاڵتەجاڕانە و پرسیاری فێڵبازانە، ئەوا ڕەنگە کاریگەری□کە دوولایەنە بێت بەڵام بە هیچ شێوەیەک جددی نەبێت. ڕەخنە دەبێ بۆ خودی ڕەخنە کارپێکراو بێت، چونکە ڕەخنەی مارکسیستی لە هەمان کاتدا زانستییە، و بە جۆرێک کارێکی هونەرییە. توڕەیی باشترین ڕێنوێنیکەر نییە لە ڕەخنەدا و زۆر جار مانای ئەوەیە ڕەخنەگرەکە هەڵەیە.

دەبێت دان بەوەدا بنێین کە هەندێک جار نوقورچەگرتنی گاڵتەئامێزیانە و قسەی ناشیرین لە دەرەوەی دڵی ڕەخنەگرەکەوە دەدڕێت. گوێی کەم تا زۆر تێگەیشتوو لە ڕەخنەگرێک یان خوێنەرێک یان ب□تایبەتی نووسەرێکی دیکە؛ هەمیشە دەتوانێت جیاوازی بکات لە نێوان تووڕەیی سروشتی و سنووری بەدخوازی. لە هەوڵە بنیاتنەرەکانماندا دەبێت تا دەتوانین خراپەکاری کەم بێت. نابێت تێکەڵ بە ڕق و کینەی چینایەتی بکرێت. ڕقی چینایەتی بە مەبەستەوە لێدەدرێت، بەڵام وەک هەورێک بەسەر زەویدا و لە سەرووی خراپەکاری کەسی□وەیە. بەگشتی ڕەخنەگری مارکسیست، بەبێ ئەوەی بکەوێتە ناو ئاسانکاری دڵخۆشەوە، کە لەلایەن خۆشی□وە زۆر هەڵەیە، دەبێت بە شێوەیەکی پێشوەختە ئاسانکار بێت. چ□زی ب□□ای ئەو دەبێت لە دۆزینەوەی ئەرێنی و ئاشکراکردنی بۆ خوێنەر بە هەموو شکۆمەندیەکەیەوە بێت. یارمەتی دەبێ یەکێکی دیکە لە ئامانجەکانی

بێت – لە کەنارەکردن و ئاگادارکردنەوە – و تەنیا بە دەگمەن پێویستە هەوڵی هەڵوەشاندنەوەی خراپەکارەکە بدات بە تیری کونکەری پێکەنین یان سووکایەتی یان بە ڕەخنەی سەرسەخت، کە دەتوانێت بە ئاسانی هەر غەیرە بوونەکی پفکراو لەناو ببات.

١٩٢٨

ئەناتۆلی ڤاسیلیڤیچ لۆناشارسکی ڕەخنەگری ڕووسی شۆڕشگێڕ و یەکەمین وەزیری ڕۆشنبیری حکومەتی شوراکانی خەڵک لە یانزەی تشرینی دووەمی ساڵی ١٨٧٥ لە شاری پۆلتاڤا لە ئۆکرانیا لە ئیمپڕاتۆریەتی ڕووسیا لە دایک بووە. لە تەمەنی پانزە ساڵی ئاشنایەتی لەگەڵ مارکیسیزم پەیدا دەکات و دەبێتە هەڵگری ئەو بیروباوەڕە. بۆ ماوەی دوو ساڵ لە زانکۆی زیورخ دەخوێنێ بێ ئەوەی بڕوانامە بەدەست بهێنێت. ئەو کاتەی لە زانکۆ دەبێت هەریەک لە ڕۆزا لەکسەمبەرگ و لیۆ جۆگیش دەناسێت و پەیوەندی دەکات بە حیزبی کرێکارانی سۆشیال دیموکراتی ڕووسیاوە. لە مانگی شوباتی ساڵی ١٩٠٢ لەگەڵ ئەلکسەندەر بوگدانۆڤ دەژێت و دواتر لەگەڵ خوشکی بۆگدانۆڤ هاوسەرگیری دەکات. ساڵی ١٩٠٣ کاتێک حیزب دەبێتە دوو بەش؛ بەلشەفیکەکان و مەنشەفیکەکان، لۆناشارسکی لایەنگیری بەلشەفیکەکان دەکات بە ڕابەرایەتی لینین. ساڵی ١٩٠٧ بەشداری کۆنگرەی شۆشیالیستی نێونەتەوەیی دەکات. ساڵی ١٩٠٩ لەگەڵ بۆگدانۆڤ و مەکسیم گۆرکی دەستیان کرد بە وانە وتنەوە لە قوتابخانەی کرێکارانی سۆسیالیستی ڕووسی و تا ساڵی ١٩١١ بەردەوام بوون. ساڵی ١٩١٣ دەچێتە پاریس و حەلقەی فەرهەنگی پرۆلیتاریا دادەمەزرێنێت. دوای هەڵگیرسانی جەنگی جیهانی یەکەم لۆناشارسکی شانبەشان لینین و لیۆن ترۆتسکی هەڵوەستی دژەجەنگی وەردەگرێت. ساڵی ١٩١٥ لەگەڵ پاڤێڵ پۆلیانسکی ڕۆژنامەی بە پێشەوەی سوشیال دیموکرات دەردەکەنەوە و پێ لەسەر فەرهەنگی پرۆلیتاریا دادەگرن. دوای سەرکەوتنی شۆڕشی ئۆکتۆبەر دەگەڕێتەوە ڕووسیا و دەبێتە وەزیری ڕۆشنبیری حکومەتی سۆڤیەت و تا ساڵی ١٩٢٩ بەردەوام دەبێت. ساڵی ١٩١٩ شانۆی درامای بەلشەفی لەگەڵ مەکسیم گۆڕکی و ئەلکسەندەر بلۆک و ماریا ئەندەریاڤ دادەمەزرێنێت. دواجار ئەم ڕەخنەگرە مارکسیستە شۆڕشگێڕە لە بیست و شەشی کانوونی یەکەمی ساڵی ١٩٣٣ بە یەکجاری ماڵئاوایی لە مارکسیزم و شۆڕش و پرۆلیتاریا دەکات.

تێبینی : ئەناتۆلی ڤاسیلیڤیچ لۆناشارسکی ئەم نووسینەی لە ساڵی ١٩٢٨ دا نووسیوە و دواتر لە کتێبی دەربارەی ئەدەب و هونەری پێشکەتووخواز لە ساڵی ١٩٧٣ بڵاوبۆتەوە.

سەرچاوەکان :

Thesese on the Problems of Marxist Criticism

.Harrison Fluss for marxists.org, February 2008

https://en.wikipedia.org/wiki/Anatoly_Lunacharsky

کتێب: پێڕفۆرمانس و گێڕانەوە.. نیهاد جامی

ناوی کتێب: پێڕفۆرمانس و گێڕانەوە
نووسەر: نیهاد جامی
دەرهێنانی هونەری:
بەرگ:
تیراژ: ٥٠٠ دانە
نرخ: ٤٠٠٠ دینار
لە بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی کتێبخانەکان ژمارەی سپاردنی ( )ی ساڵی (٢٠٢١)ی پێدراوە.

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن..

NihadJami_PreformenceDownload

جامی جیهانی لەژێر تارمایی سپێنسەری تیرۆر و کۆیلایەتی

مۆدێرندا.. شاخەوان قادر ش□ش

میرنشینی قەتەر نیمچە دوورگەیەکی بچوکە کە دەکەوێتە ڕۆژهەڵاتی دوورگەی عەرەبی یا ڕۆژئاوای کەنداوی فارسی بە قەوارەی 11.571 کم دووجا، وه کەی دانیشتوانەکەی زیاتر لە ٢،٥٠٠،٠٠٠ کەسە، ژمارەی عەرەبی ڕەسەنی وڵاتی قەتەر نزیکەی ٣٠٠،٠٠٠ کەسن و ئەوانی دیکە هەمووی بێگانەن کە زۆربەی هەرەزۆریان کرێکار و فەرمانبەری بێگانەن لە وڵاتە هەژارەکانی وەکو بەنگلادش، هیندستان، پاکستان، نیپال، سریلانکا و سودان و وڵاتانی دیکەوە هاتوون و کار بە کەس و دامەزراوە تایبەت و حکومیەکان دەکەن. ژمارەیەکی زۆر ئێرانیش لە قەتەر دەژین بۆیە جگە لە زمانی عەرەبی زمانی فارسیش بەکاردەهێندرێت. دەسەڵاتی سیاسی قەتەر دەسەڵاتێکی میرنشینی بنەماڵەیی دیکتاتۆرانەی کۆنەپارێزی ئیسلامیە و بەپێی شەریعەی ئیسلام یاسا دادەڕێژن. دەسەڵات لەژێرچنگی بنەماڵەی “الثانی” دایە و لە ساڵی ١٩٩٥ ـەوە “حەمەد بن خەلیفە الثانی” میری قەتەرە. بنەماڵەی الثانی بنەماڵەیەکی بەدەوی دورگەی عەرەبین کە لە دەوروبەری ١٧٦٠ دا هاتوونەتە قەتەر و لەوێ نیشتەجێ بوون. میر خۆی سەرۆکی وڵات و حکومەتە و خۆشی حکومەت دیار دەکات، وە ڕێگە بە هیچ پارت و دامەزراوەکی سیاسی نادرێت. لەڕووی ئابووریەوە قەتەر پەیڕەوی ئابووری ئازاد دەکات و سەرچاوەی سەرەکی داهاتی قەتەر سامانی سروشتی ژێر زەویە، وە خاوەنی یەدەگێکی زۆر گەورەی نەوت و گازی ژێر زەویە. یەدەگی گازی سروشتی قەتەر زۆر گەورە و دەوڵەمەندە، وەکو سێهەم یەدەگی گازی سروشتی جیهان دادەندرێت کە لەدوای رووسیا و ئێرانەوە دێت. بەمشێوەیە قەتەر ژمارەی دانیشتوانی کەمە و سەرچاوەیەکی زەبەلاحی سامانی ژێرزەوی هەیە، هەروەکو لەڕووی سەرمایەوە وەکو دەوڵەمەترین وڵاتی جیهان سەیر دەکرێت.

تیرۆر و دەستێوەردان و بڵاوکردنەوەی ئیسلامیزم لە وڵاتاندا

قەتەر وەکو وڵاتێکی کۆنەپارێزی ئیسلامی چ وەکو وڵات یا لەڕێگەی کەسایەتییە دەوڵەمەندەکانەوە چ ئەوانەی قەتەرین یا هاتوونەتە قەتەر و پشتگیریان لای میری قەتەرەوە هەیە، هاوکاری و پشتگیری دارایی گەیاندۆتە ڕێکخراوە توندڕەوە ئیسلامیەکان لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و سەرووی ئەفریکا و وڵاتانی دیکەدا، بەمجۆرە دەستیان خستۆتە ناو کاروباری وڵاتانی دیکە و لەلایەک هەوڵی دروستکردنی کاریگەری خۆیان لەسەر هاوکێشە سیاسیەکان و لەلایەک

هەوڵی بڵاوکردنەوەی بیری کۆنەپارێزی ئیسلامی و ئیسلامیزمیان لەکۆمەڵگەکاندا داوە.

لەلایەن کۆنگرێسی ئەمەریکاوە لە ساڵی ٢٠٠٣ دا قەتەر بە هاوکاری دارایی ڕێکخراوی ئیسلامی قاعیدە تۆمەتبار کرا. هەروەها لە ساڵی ٢٠١٠ دا تۆمەتبارکرا بەوەی بەشێک لە هاوکاری دارایی ڕێکخراوە ئیسلامییەکانی ئەفغانستان و پاکستان لەلایەن قەتەرەوە یە. لەساڵی ٢٠١٣ دا ئەمەریکا کەسێکی قەتەریی چاڵاکوانی ئیسلامی بەناوی “عبدالرحمان النوعەیمی” کە ئەندامی دەستەی بەڕێوەبەری “بانکی ئیسلامی قەتەر بوو” وەکو تیرۆرستی جیهانی ناساند و تۆمەتباریکرد بەوەی پارە و کەرستە و زانیاری بە ڕێکخراوی قاعیدە و هاوشێوەکانی لە سوریا، عێراق، سۆماڵ و یەمەن دەگەیەنێت. لە مانگی ئۆگەستی ساڵی ٢٠١٤ دا بەپێی وتارێکی ڕۆژنامەی ئەمەریکی The New York Times لەژێر ناونیشانی “یانە بۆ تیرۆر” ، قەتەر پشتگیری دارایی ڕێکخراوی حەماسی فەلەستینی، قاعیدە و ئیخوانی میسر دەکات و پارەیان بۆ دەنێرێت. هەر ئەو ساڵە هەندێ لە ئەندامانی کۆنگرێسی ئەمەریکی داوایان لە کۆنگرێس کرد گەماڕۆ بخەنەسەر قەتەر لەبەر هاوکاری قەتەر بۆ ڕێکخراوی تیرۆریستی حەماس، قاعیدە، جەبهەی نوسرە و داعش. هەروەکو لە ڕاپۆرتێکی کۆمیتەی پەیوەندییەکانی دەرەوەی ئەمەریکادا قەتەر و تورکیاش لەگەڵیدا بە پشتگیری دارایی تیرۆریزم تۆمەتبار دەکرێت. لە ساڵی ٢٠١٦ دا لەڕێگەی ئاشکرابوونی نامەی ئەلەکترۆنییەوە ئاماژە بە پشتگیری قەتەر و سعودیا بۆ ڕێکخراوی داعش و هاوشێوەکانی دەکرێت.

بەپێی دانپێنانی بازرگانێکی سەر بە سەرۆکی ڕێکخراوی تیرۆریستی قاعیدەی کە لە ساڵی ١٩٩٦دا ڕایکردبوو بۆ ئەمەریکا، رێکخراوی “خێرخوازیی قەتەر” Qatar Charity یەکێک بووە لە سەرچاوە داراییەکانی سەرۆکی قاعیدە “ئوسامە بن لادن” . ئەو ڕێکخراوە کە گەورەترین ڕێکخراوی بەناو ناحکومی “خێرخوازیی” قەتەرە ڕۆڵی یەکلاکەرەوەی لە پشتگیری ڕێکخراوە تیرۆریستە ئیسلامییەکاندا لەوانە قاعیدەدا هەبووە. لەساڵی ٢٠٠٣ دا ڕۆژنامەی نیۆیۆرک تایمز دووبارە ئاماژە بە هاوکاری قەتەر بۆ قاعیدە دەکاتەوە کە تیرۆریستی ئیسلامی “خالید شێخ محمد” کە ڕەنگبێ پلاندانەری هێرشەکەی سەر دوو تاوەرەکەی نیۆیۆرک بووبێت لە ساڵی ٢٠٠١ دا بۆ ماوەیەک خۆی لە قەتەر شاردۆتەوە و دواتر بۆ کوێت دەربازبووە.

لەلایەن دەزگای لێکۆڵینەوەی ئەمەریکی لە تیرۆریزمدا دوو کەس بەتایبەت ناویان دەهێندرێت ئەوانیش “خلیفە محمد تورکی السوبیحی” و “عبدالرحمان بن عومیر النوعیمی” کە نیشتەجێی قەتەرن و هاوکاری دارایی ڕێکخراوە تیرۆریستە ئیسلامییەکان بەشێوەیەکی سەرەکی دەکەن.

النوعیمی کە لە ساڵی ٢٠١٣ دا سەرۆکی یەکێتی تۆپی پێی قەتەر بوو مانگانە ملیۆنێک و چارەگێک پاوەندی بریتانی بە ڕێکخراوی قاعیدە لە عێراقدا ناردووە و هەروەها مانگانە سەدان هەزار دۆلاری بە ڕێکخراوە تیرۆریستەکانی سوریا ناردووە. لەکاتی ڕاپەڕینی بەهاری عەرەبیدا کە لە ساڵی ٢٠١١ دا ڕوویدا قەتەر ملیۆنەها دۆلار و زیاتر لە ٢٠ هەزار پارچە چەکی بە رێکخراوە ئیسلامیەکانی لیبیا نارد، ڕاهێنانی سەربازی پێکردن، ئەو ڕێکخراوە ئیسلامیانەی دژی ڕژێمی “معمەر قەزافی” شەڕیان دەکرد.
لەساڵی ٢٠١٣ ـەوە قەتەر هاوکاری دارایی ڕێکخراوی بەرەی نوسرە (الجبهه النصرە) لە سوریادا دەکات، لەڕێگەی بڕەپارەی ناوە ناوە یا لە ڕێگەی ڕێکخستنی فەندی پارە کۆکردنەوە بە ئەو ڕێکخراوە. هەروەها هاوکاری چەک و دەرمان و خۆراکی بە بەرەی نوسرە کردووە.
هەروەها بەپێی ڕاگەیاندنێکی بزوتنەوەی ڕزگاری سودان لە ساڵی ٢٠١٥ دا قەتەر بەهاوکاری حکومەتی سودان و ڕێکخراوی جەنجەویدە عەرەبەکان تۆمەتبارکرا، ئەوانەی کە بەشداریان لە تاوانی گەلکوژی گەلی دارفور لە سەرەتای ساڵانی ٢٠٠٠ دا کرد و نزیکەی نیو ملیۆن کەسیان کوشت و دوو تا سێ ملیۆنیان لە خاکی خۆیاندا دەربەدەر کرد.
سەبارەت بە ڕێکخراوی ئیسلامی حەماس ئەوا قەتەر لە ساڵی ٢٠٠٧ ـەوە هاوکاری دارایی و لۆجیستی ڕێکخراوەکە دەکات. جگەلەوەی سەرۆکی ڕێکخراوەکە “خالد مشعل” لە کۆتایی ٩٠ کانەوە بنکەی لە قەتەردا هەبووە. لەگەڵ تورکیا، قەتەر هەوڵیاندا دەسەڵاتی فەلەستینی لە غەزە وەدەرنەن و حەماس بهێننەسەرکار. وە لەوەتەی حەماس دسەڵاتی غەزەی بەدەستەوەیە قەتەر بەسەدان ملیۆن بگرە بە ملیار دۆلاری بە دەسەڵاتی حەماس لە غەزە ناردووە.
سەبارەت بە ڕێکخراوی دەولەی ئیسلامی “داعش” لە ئێراق و سوریادا قەتەر یەکێ لە سپۆنسەرەکانی ئەو ڕێکخراوە بووە. وەکو لە ساڵی ٢٠١٤ دا سەرۆکی وەزیرانی ئەوسای ئێراق نوری مالیکی قەتەر و سعودیای بە هاوکاری دارایی ڕێکخراوی تیرۆریستی داعش تۆمەتبارکرد.

قەتەر و جامی جیهانی ٢٠٢٢ بەپارەی بەرتیل و خوێنی هەزاران کرێکاری بەکۆیلەکراوی بێگانە

لە ڕۆژی ٢ دیسەمبەری ساڵی ٢٠١٠ دا میرنشینی قەتەر توانی مۆڵەتی خانەخوێی پێشبڕکێی تۆپی پێی جیهانی بۆ ساڵی ٢٠٢٢ بەدەستبهێنێت، کە لە ٢٠/١١/٢٠٢٢ دا دەستی پێکرد. دوای ئەوە ڕەخنەی زۆر لەلایەن شارەزایانی تۆپی پێ و وڵاتان و ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ ئاراستەی ڕێکخراوی تۆپی پێی جیهانی “فیفا” FIFA کرا و وەکو ئێستاش

بەردەوامە. زۆرینە کەکەن لەسەر ئەوەی کەوا گەندەڵی سەرانی یەکخراوی فیفا کە ئەوسا سیپ بلاتەر Sepp Blatter سەرۆکی بوو بووە هۆی ئەوەی پشبڕکێکە بەر قەتەر بکەوێت. بەپێی سەرچاوەکان دەیان کەسی دەستەی بەڕێوەبەر و هاوکارانیان لە گەندەڵییەکەدا گلاون و بەرتیلیان وەرگرتووە. پێویستە بزانین کەوا یەکخراوی یەکێتی تۆپی پێی جیهانی “فیفا” بەداهاتی جامی جیهانی دەژیت و ئەوەش سەرچاوەی سەرەکی ئەو یەکخراوەیە. بەکورتی میرنشینی قەتەر توانی خاڵی لاوازی ئەو یەکخراوە جیهانییە بدۆزێتەوە و وابکات لە ڕێگەی بەرتیل و پارەوە پێشبڕکێکە بەو بدرێت. گەندەڵییەکان چۆن کراون و چی بوون، تەنها بەشێکی ئاشکرابووە.
کەسە سەرەکییەکانی گەندەڵی و سکەنداڵی جامی جیهانی ٢٠٢٢ لە قەتەر” سیپ پلاتەر” سەرۆکی یەکێتی تۆپی پێی جیهانی، “میشێل پلاتینی” Michel Platini سەرۆکی یەکێتی تۆپی پێی ئەوروپا، “محەمەد بن حەمام” سەرۆکی قەتەری لە کۆنفیدراسیۆنی تۆپی پێی ئاسیا ناویان هەیە. جگەلەوانە ناوی سەرۆکی ئەوسای فەرەنسا “نیکۆلاس سارکۆزی” Nicolas Sarkozy و “ڤیتالی موتکۆ” Vitali Mutko جێگری سەرۆک وەزیرانی روسیا و سەرۆکی روسیا “پوتین” Putin لە سکەنداڵەکەدا دەهێندرێت و پشکیان وادیارە لە گەندەڵییەکەدا هەیە. ئەوانەی دەرەوەی بازنەی تۆپی پێ لەڕێگەی کەسانی دیکەوە کاریگەریان هەبووە. بێگومان کەسانی دیکەش هەن. محەمەد بن حەمام ڕۆڵی دیاری لە بەرتیلپێدان و ڕێکخستنی ڕێکەوتنەکان لەڕێگەی بەرتیل و پارەی زۆرەوە دەبینێت. بن حەمام پارەی داوەتە یەکێتی تۆپی پێی وڵاتان لەوانە سۆمالە کە بەدۆکومێنت هەیە. هەوڵ دراوە پارە بدەنە ئەوانەی ڕێیان هەبووە یا پەیوەندی بەهێزیان لە یەکخراوی فیفیا و شوێنی بڕیاردانیدا هەبووە. بن حەمام بەپێی گوتنەکان بەر لە دەنگدانەکە مسۆگەری ڕێککەوتنێکی ٤٠٠ ملیۆن دۆلاری بە کەناڵی جەزیرەی عەرەبی سەر بە قەتەر کردووە. بەڵێنی ١٠٠ ملیۆن دۆلاری دیکەش بە فیفا دراوە ئەگەر قەتەر هەڵبژێردرێت. کۆبوونەوەی میشێل پلاتینی و سارکۆزی و میری قەتەر لە نۆڤەمبەری ساڵی ٢٠١٠ دا کۆمەڵێ پرسیاری لای خەڵک دروستکرد، وەکو میشێل پلاتینی ئەوسا دەنگی خۆی بە قەتەر گۆڕێ. دواتر قەتەر یانەی پاریس سان جێرمانی کڕی و پشکی مافەکانی لە تۆپی پێی فەرەنسا کڕی. لەوساوە پەیوەندی چۆوری بازرگانی لە نێوان هەردوو وڵاتدا هەیە. سەرۆکی یەکخراوی فیفا “جیانی ئینفانتینۆ” Gianni Infantino لە قەتەر دەژی و پەیوەندی باشی لەگەڵ سەرانی قەتەر وەکو دەڵێن هەیە. چاوەڕوان دەکرێت داهاتی فیفا لە دوای کۆتاییهاتنی جامی جیهانی لە قەتەردا خۆی لە ٣ ملیار دۆلار دەدات.

چۆن قەتەر ٨ یاریگەی گەورە و مۆدێرنی تۆپی پێی دروستکرد

وڵاتێکی بچوکی وەکو قەتەر دەبوایە ٨ یاریگەی مۆدێرن بە نوێترین تەکنیک بۆ پێشبڕکێی جامی جیهانی دروستکات. بێگومان قەتەر خاوەنی سەرمایەکی زۆرە و لەم ڕێگەی سەرمایە زۆرەکەیەوە دەستی بەدروستکردنی یاریگەکان کرد. جگەلە هێنانی کارگەی گەورەی جیهانی، هێزی کاری دروستکردنەکە کرێکاری بێگانەی وڵاتە هەژارەکان بووە، وەکو میرنشینی قەتەر ئەزموونی لە هێنان و بەکارهێنانی کرێکاری وڵاتانی هەژاردا پێشتر هەبووە. بەڵام چۆن و بە چی شێوەیەک؟ وڵاتی قەتەر وەکو وڵاتە دەوڵەمەندەکانی دوورگەی عەرەبی بە کارەکەری و خزمەتکاری و کرێکاری سوود لە کرێکاری وڵاتە هەژارەکانی وەکو هیندستان و پاکستان، بەنگلادش، نیپال، سریلانکا، سودان و وڵاتانی دیکەی ئەفریکا وەردەگرن و دەیان ساڵە ئەو دیاردەیە هەیە. بەپێی دیدار لەگەڵ هەندێ لە کرێکارە بێگانەکانی قەتەر کە لە چەند بەرنامەیەکی تەلەڤیزیۆنی دانیمارکیدا بڵاوکرانەوە خەڵکی وڵاتە هەژارەکان لەبەر نەبوونی و باری خراپی ژیانیان ڕێگەی کارکردن لە وڵاتێکی دەوڵەمەندی وەکو قەتەر هەڵدەبژێرن بێ ئەوەی ئاگاداری زانیاری تەواو و بارودۆخی ژینگەی کارەکە و جۆری کارەکەیان بن. ئەوانە پارەی تکتیان نییە چونکە هەژار و بێ پارەن، بۆیە پارەی ڕێگا قەرزدەکەن تاکو بگەنە وڵاتی قەتەر و لەوێ دەست بەکار بکەن. دامەزراوی تایبەتی سەر بە وڵاتی قەتەر یا هاوکار لەگەڵ قەتەر لە وڵاتەکاندا هەن، ناوی خەڵک دەنووسن و هاوکاریان لە قەرزدا دەکەن و دەیاننێرن بۆ قەتەر بۆ کارکردن. ئەو کرێکارانە کە گەلێکیان ماڵومنداڵیان لەبرسا جێدەهێڵن و بۆ کارکردن دەنێنە قەتەر، کە دەگەنە قەتەر لەلایەن کەسی قەتەری یا دامەزراوی قەتەری وەردەگیرێن، هەرزوو پاسەپۆرتیان لێ دەستێنن، مۆبایلیان لێ وەردەگرن، دەبێ کەفالەت بدەن و کەفیلیان هەبێت، بەمجۆرە کە پاسەپۆرتیان لێسەندرا ئیتر ناتوانن بڕۆن و وڵات بەجێبهێڵن، هەروەها بێ ڕازیبوونی کەفیل ناتوانن هیچ جوولەیەک بکەن. ئەوجا لەو ساتەوە هەڵسوکەوتی خراپ لەگەڵیاندا دەست پێدەکات. دوای ئەوە دەیانبەنە خانووی نیوەچڵی بێچیمەنتۆ دروستکراو و کەمە پێداویستی سەرەتایی نیوەچڵ بەکۆمەڵ دایان دەنێن. بەکۆمەڵە لە ژووریان دەکەن و یەکی قەرەوێڵەیەکی ئاسنی خراپ و تەواو. چێشت لێنان و خواردن و شەکر و چا هەمووی لە ژوورەکەیاندایە. دوای ئەوە بەیانی زوو بۆ کار و ئێواران لە کار دەگەڕێنەوە. سەرەتا دەبێ کاربکەن تاکو پارەی قەرزی ڕێگاکەیان بدەنەوە ئەوەش ماوەیەکی زۆری دەوێ و لەم ماوەیەدا ناتوانن هیچ بۆ ماڵ و منداڵیان بنێرنەوە. ئاستی دڵنیایی ژینگەی کار زۆر نزمە و لەبەر سەختی کار و نالەباری

شوێنی کار ئەگەری ڕوودانی زیانی کار وەکو کەوتن، دەست شکان، پێ شکان یا ئازاری مل و شان و پشت زۆرە. زیانی دەروونیش وەکو ترس و سترێس و تراوما بێگومان هەن. ئەگەر نەخۆشکەون یا بکەون گرنگیان پێنادرێت و زوو هەرکە ڕاستبوونەوە داوای کارکردنیان لێ دەکرێت. دەبێ کاربکەن و ئەگەر بێکار ڕازیش نەبن چارەیەکیان نییە، بەکورتی وەکو کۆیلە کاریان پێدەکرێت و دەچەوسێندرێنەوە. وەکو لە دیدارێکدا پێشکرا کەسێک بەناوی خوازراوی "فیلیکس" کرێکارێکی خەڵکی وڵاتی گانای ئەفریکایە و ناوێرێت ئاشکرا خۆی بۆ کامێرا دەرخات، دەڵێت "دەیانەوێ وەکو ئاژەڵ کار بکەین. نایانەوێ پشوو بدەین. دەیانەوێ ئێمە بۆ ماوەی ١٠ دەمژمێر بێوەستان کار بکەین" . فیلیکس کەسێکی خوێندەواری هەژارە بۆ کاری خاوێنکردنەوە هاتۆتە قەتەر، بەڵام بەئارەزووی خۆی بردوویانە بۆ کاری خانووکردن، کە ئەو توانای ئەو کارەی نییە.

ئەگەر بریندار بوون، تووشی زیانی کار بوون یا مردن ئەوا قەرەبوو ناکرێنەوە. وەکو لە دیدارێکدا پیشاندرا کرێکارێک ماڵومنداڵ جێدەهێڵێت بۆ ڕێگا پارە قەرز دەکات، ژنەکەی گوتی "پیاوەکەم تەندروست و بێ کێشە بوو"، دوای دوو مانگ کرێکارەکە لە قەتەر دەمرێ. تەرمەکەیان بۆ دەگەڕێتەوە. ئەو کەسە قەرەبوو نەکراوەتەوە، ماڵومنداڵەکەشی بەناچاری قەرزەکەی کە بۆ ڕێگا کردبووی دەبێ ئێستا بیدەنەوە. ئەوە نموونەیەکە لە هەزاران.

بەپێی لێکۆڵینەوەیەک کە ڕۆژنامەی گاردیانی بریتانی Guardian پێی هەڵساوە لەماوەی ئەو دەساڵەی دروستکردنی یاریگە و ڕێگاوبان و دامەزراوەکاندا بەهەزاران کرێکاری بێگانە کە خەڵکی وڵاتەکانی هیندستان، بەنگلادش، نیپال، سریلانکا، کینیا، فیلیپین، پاکستان، سودان و شوێنی تر مردوون. ئەوجا لەبەر گەرما مردوون، دڵیان لەناکاو لە لێدان وەستاوە، یا شەو نووستوون و هەڵنەستاونەتەوە یا لەسەر کار بەهۆی کارەوە مردوون، لە زۆر کەیسدا ئەو پرسیارانە بێ وەڵامن. لەماوەی دەساڵەدا تەنها لەوانەی کە خەڵکی هیندستان، بەنگلادش، نیپال و سریلانکان زیاترە لە ٦٥٠٠ کرێکار مردوون، لەوانە بەشی هەرەزۆریان لەو شوێنانە کاریان کردووە کە پەیوەندی بە مۆندیالی ٢٠٢٢ ـەوە هەیە. ٨٠ لەسەدای مردووەکان خەڵکی ولاتی هیندستانن. ژمارەکە زۆر زیاترە ئەگەر خەڵکی وڵاتانی دیکەشی بخرێتەسەر. لەلایەن کەسوکاری قوربانیانەوە چیرۆکی جەرگبڕی بێژمارە هەن. هەر چیرۆکە کۆمەڵێ پرسیاری بێوەڵامی تێدایە و وەکو تیغێ لە جەرگی خۆشەویستانیان ڕۆژانە دەچەقێت. پرسیاری وەکو بۆ دەنگی نەما؟ چۆن مرد؟ کەی بوو؟ لە چ شارێک؟ بێ وەڵامن و کەسوکاری مردووەکانیش لە چاوەڕوانی بەهودەی قەرەبوودان، کە ئایا هەرگیز

قەرەبوو دەکرێنەوە.

قەتەر و پەیوەندی لەگەڵ ئەمەریکا

پەیوەندی قەتەر و ئەمەریکا دەگەڕێتەوە بۆ حەفتاکان، پەیوەندی سیاسی و ئابووری و دواتر سەربازی لە نێوانیاندا دروست بووە و هەیە. قەتەر بنکەیەکی گەورەی ئاسمانی ئەمەریکای بەناوی بنکەی ئاسمانی العدید " قاعدة العدید الجویة" لە خۆ دەگرێت. ئەمەریکا ئەو بنکەیە بۆ هێرشەکانی بۆسەر ئەفغانستان و سوریا و ئێراق بەکار دەهێنیت. جگەلەو بنکەیە بنکەی سەربازیی "قاعدة السیلیة العسکریة" لەدەرەوەی شاری دەوحەدا هەیە و ئەمەریکا بەکاری دەهێنێت. لەوێ بەسەدان تانک و زریپۆش و ماشێنی دیکەی سەربازی و چەکی قورس هەن. دەوروبەری زیاتر لە ١١ هەزار سەربازی ئەمەریکی لە قەتەردا هەن.

لەگەڵ ئەوەی هەندەجار ئاڵۆزی لە پەیوەندی نێوانیان دروست بووە بەڵام کاری نەکردۆتە سەر بوونی بنکە ئاسمانییەکە و ئێستا پەیوەندییەکە لە بارێکی بەهێزدایە. لە سەرەتای ساڵی ٢٠١٨ دا ڕێککەوتنێک لەنێوان قەتەر و ئەمەریکادا مۆرکرا، لەوێدا بڕیاردرا کۆتایی بە ناکۆکییەکان بهێندرێت، ڕێز لە سەروەری قەتەر بگیرێت و هەروەها ئەمەریکا بەڵێنی ئامادەیی خۆی بۆ بەرەوڕووبوونەوەی هەر هەڕەشەیەک بەسەر خاکی قەتەر ڕادەگەیەنێت، لە بەرامبەردا قەتەر بەڵێنی بەهێزکردنی بنکەکانی ئەمەریکا لە قەتەردا دەدات. واتە ئەمریکا قەتەر لە هەڕەشەی دەرەکی دەپارێزێت، قەتەریش بنکەکان نوێ دەکاتەوە، بە باشترین سەرڤیس و کەلوپەل هاوکاری دەکات و ئەوەی پێویست بێت جێبەجێی دەکات.

بەکورتی

وڵاتی میرنشینی قەتەر وڵاتێکی نادیموکراسی کۆنەپارێزی ئیسلامییە و میر دەسەڵاتەکانی لەژێر چنگدایە، هەوڵیداوە و هەوڵ دەدات بیری ئیسلامی لە کۆمەڵگە جیاجیاکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و ئەفریکا و شوێنی دیکەشدا بلاوکاتەوە، پشتگیری ڕێکخراوە تیرۆریستە توندڕەوەکانی وەکو قاعیدە، جەبهەی نوسرە، حەماس، داعش و هاوشێوەکانی دەکات و هەوڵیداوە لەڕێگەی ئەو ڕێکخراوانەدا سیستەمی ئیسلامی لە وڵاتەکاندا بچەسپێنێت. قەتەر ملیارەها دۆلاری بۆ ئەم مەبەستە بەکارهێناوە. قەتەر پشکی بەرپرسیاری لە تاوانکارییەکاندا هەیە، وەکو تاوان دژ بە مرۆڤایەتی و تاوانی گەلکوژی کە بەرامبەر بە گەلی دارفور، گەلی کورد لە ڕۆژئاڤای کوردستان، ئێزدییەکان و کاکەییەکان و کریستیانەکان لە باشوری کوردستان و ئێراقدا هەروەها هەرچی تاوانێک ئەو گروپە ئیسلامیانە پێی هەڵسابن و لە هەر شوێنێک

بێت کە دەستی هاوکاری دارایی قەتەری تێدا هەبووە.
وڵاتی میرنشینی قەتەر لەڕێگەی سەرمایەی زۆر بەلاحی خۆیەوە و لەڕێگەی بەرتیل پێدان و کڕینی کەس و دامەزراوەکاندا هەوڵیداوە کاریگەری بنوێنێ و خۆی بباتە ئاستی بەرزی وڵاتە بەتوانا و گەورەکان لە بوارەکانی تۆپی پێ و دەست و وەرزشی دیکەدا. قەتەر پێوایە بە پارە دەتوانێ بگاتە شانۆی سەرووی وەرزشی جیهانی و پلە بەرزەکان لە بواری جیاجیادا، وەکو لە ڕێگەی گەندەڵییەوە توانی مۆڵەتی خانەخوێیی جامی جیهانی ٢٠٢٢ بەدەست بهێنێت و ئێستا لە ئاستی جیهانیدا ئاماژەی بۆ دەکرێت. دیارە گەندەڵییەکانی قەتەر لە بواری وەرزشە جیاجیاکاندا زۆرن و لەم وتارە بچوکەدا جێگەیان نابێتەوە، لێرەدا تەنها ئاماژە بە مشتێکی خەروارێک کراوە. ئەوەی لێرەدا گرنگە ئاماژەی پێ بکرێت ئەوەیە کەوا خودی ڕێکخراوی تۆپی پێی جیهانی فیفا گەندەڵی تێدا هەبووە و گەندەڵی بەرپرسانی فیفا هاوکار بووە لە سەرکەوتنی قەتەر لە ئامانجەکەیدا کە وەرگرتنی خانەخوێیی جامی جیهانی ٢٠٢٢ بوو. بێگومان ئەگەر گەندەڵی لە ڕێکخراوەکەدا نەبوایە قەتەریش لە هەوڵەکانیدا سەرنەدەکەوت. بۆ نموونە لە خولی تۆپی دەستی جیهانیدا لە ساڵی ٢٠١٥ بردرایە قەتەر، یاریزانەکانی قەتەر زۆربەیان قەتەری نەبوون و تاکو یاری کۆتایی خولەکەش چوون، لە یاری کۆتاییدا نەیانتوانی لە فەڕەنسا ببەنەوە و دووهەم بوون. بەر لە دەستپێکی خولی کۆتایی بە سێ چوار ساڵ قەتەرییەکان هەوڵیاندا لەڕێگەی بەرتیلەوە یاریزانێکی دانیمارکی بە ناوی نیکۆلای مارکۆسن Nikolaj Markussen بە ١٥-٢٠ ملیۆن دۆلار بکڕن و وایلێبکەن بچێتە قەتەر و بۆ وڵاتی قەتەر یاری بکات. بەڵام ئەو ڕەتی دەکاتەوە و خۆی نافرۆشێ. ئەو تەنها یاریزانێک بوو لە دەیانی دیکە کە هەوڵی کڕینیان دراوە.
هەموو یاریگەکانی قەتەر و ڕێگاوبان و دامودەزگان بە کرێکاری بێگانەی بەکۆیلەکراو دروستکراون. بە هەزاران کرێکار بە هۆکاری دیار یا نادیار لەسەر کار یا لە شوێنی مانەوەیاندا گیان لەدەست دەدەن، قەرەبووش نەکراونەتەوە و لەکیسی خۆیان و کەسوکاریان چووین. ژمارەی ئەوانەی تووشی نەخۆشی دەروونی بوون یا تووشی زیانی کار بوون بێگومان بەپێی سروشتی زیانەکانی کرێکار لە کارکردندا زیاترە لە ژمارەی مردووەکان، دیارە من لەلایەن خۆمەوە لەو بەدواگەڕانە سنوردارەی کردوومە هیچم بەرچاو نەکەوتووە تاکوو خەمڵاندنی بۆ بکەم یا ژمارەی لەسەر دابنێم. بەگشتی هەڵسوکەوتی کاربەدەستانی قەتەری سەبارەت بە کرێکارەکان زۆر خراپ بووە و تەنها چیرۆکە جەرگبڕەکان دەتوانن ئاستی نامرۆڤانەی کرداری قەتەرییەکان و دارودەستەکانیان گوزارشت کەن. بۆیە دەکرێ بڵێین

یاریگەکان بەخوێنی کرێکارە بەشخوراوەکان دروستکراون و خەڵکی جیهانیش سەیری یاریەکان لەو یاریگایانەدا دەکەن کە کرێکارە بەکۆیلەکراوەکان دروستیان کرد.

لەو وتارەدا بەگرنگم زانی ئاماژە بەکورتی بە پەیوەندی ئەمەریکا و قەتەر بکەم، چونکە ئەمەریکایەکان ڕەنگە لە هەمووکەس و لایەنێک چاکتر ئاگاداری ڕۆڵی قەتەر لە پشتگیری تیرۆریزمی ئیسلامیدا لە ڕۆژهەلاتی ناوەڕاست و ئەفریکا و جیهاندا هەن، بەڵام لەبەر بەرژەوەندیی ناسیونالیستانەی خۆیان چاوپۆشی لە پێشیلکاری و تاوانکاریەکانی قەتەر و قەتەریەکان دەکەن. ئێستا ئەمەریکا بنکەی بەهێزی سەربازیی لە قەتەردا هەیە و وڵاتی قەتەریش دەپارێزێت.

٢٠/١١/٢٠٢٢

سەرچاوەکان

Qatar, https://da.wikipedia.org/wiki/Qatar#

Qatar Natural Gas, https://www.worldometers.info/gas/qatar-natural-gas/

2015 FIFA corruption scandal, https://www.britannica.com/event/2015-FIFA-corruption-scandal,

Qatar and state-sponsored terrorism, https://en.m.wikipedia.org/wiki/Qatar_and_state-sponsored_terrorism?fbclid=IwAR26Xtc83OJoW4fx55KZz9wFulKLACv__YoQ1TBqIJXo-Mxrsw_0GexGdpk

Qatar and the United States, https://en.wikipedia.org/wiki/Qatar%E2%80%93United_States_relations

Football corruption and the remarkable road to Qatar´s World Cup, https://www.theguardian.com/football/2022/oct/08/football-corruption-and-the-remarkable-road-to-qatar-world-cup

Michael Garcia’s Fifa report eases Russia and Qatar World Cup fears, https://www.theguardian.com/football/2017/jun/27/fifa-secret-report-world-cup-2022-leaked

Revealed: 6,500 migrant workers have died in Qatar since World Cup awarded, https://www.theguardian.com/global-development/2021/feb/23/rev

ealed-migrant-worker-deaths-qatar-fifa-world-cup-2022
TV 2 møder migrantarbejdere i Qatar: – Jeg græder næsten hver dag, https://nyheder.tv2.dk/udland/2022-11-15-tv-2-moeder-migrantarbejdere-i-qatar-jeg-graeder-naesten-hver-dag
Dagher, Sam (2011-10-17). “Huge Role of Tiny Kingdom of Qatar in Libya Draws Concern”. The Wall Street Journal. Retrieved 2016-09-04.
Dansk håndboldstjerne taler ud: https://www.dr.dk/sporten/fodbold/vm/bag-om-vm-i-qatar/dansk-haandboldstjerne-taler-ud-jeg-blev-lokket-med-15-20

پیرەمەرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا یان چل چیرۆک لەبارەی پیرەمەردەوە.. دڵشاد کاوانی. نووسەر و ڕەخنەگر

پێشەکی:

پیرەمەرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا، ناونیشانی کتێبێکی ٢٢١ لاپەڕەیی قەبارە مام ناوەندییە، لە بارەی پیرەمەردی شاعیرەوە، لە دوتوویی بەرگێکی ڕەقی جوان، بە پێنووسی کامەران سوبحان نووسراوەتەوە. ئەوەی جێگەی بایەخە لەم سەردەمەی سۆشیال میدیا دا و کاڵبوونەوەی بابەتە جددییەکان، پیرەمەرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا یەکێکە لە کتێبە نایاب دانسقەکان کە ناوەڕۆکێکی لایەق و کەسێتییەکی گرنگی مێژووی ئەدەبیاتی بە ئامانج گرتووە. نووسەر لە ڕێگەی ئەم کتێبە دەمانگەڕێنێتەوە سەردەمانێک، کە پیرەمەرد ئەستێرەیەکی پرشنگداری ئەدەبیاتی کوردی بووە، زۆر بە جوانی داخ و کەسەری پیرەمەرد و هیوا بڕاوی لەهەمبەر کۆمەڵگەیەکی نەخوێندەواری ئەوسا دەگێڕێتەوە.

سەرەتا:

هەرچەندە مشتوماڵکردنی ئەم جۆرە کتێبانە ئاسان نییە، چون

پیرەمێرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا، ناچێتە چوارچێوەی ژانرێکی دیاریکراو و هەروەک نووسەری کتێبەکە خۆشی درک بەمە دەکات و لە لاپەڕە (٢٩-٣٠) دەنووسێت: ئەمە ستایل و فۆرمەکە لە گێڕانەوە لە نێوان چیرۆک و ڕۆمان و ڕووداوی درامییە...تاد. ئاستەنگی ئەم شێوازە نووسینە ئەوەیە لە سەرجەم بنەماکانی ژانرەکان دەردەچن و ڕێگیشی لە هەمووان دایە. بۆیەشە ناکرێت بە پێی ڕێبازە ئەدەبییەکان لێکدانەوەی بۆ بکەیت. وەلێ تەکنیک و گێڕانەوە و گەمەکردن بە زمان، لە پیرەمێرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا، زۆر سەرنج ڕاکێشە کە خوێنەر ملی لە خوێندنەوەی نا تەقەبەی نەکات وازی لێناهێنێت. سەرباری چێژبەخشین و جوان نووسی کتێبەکە، چەندین سەرنج و تێبینیم لە بارەی کتێبەکەوە هەیە کە بە دیدێکی ڕەخنەییەوە لێی دەڕوانم.

هەڵبژاردنی ناونیشانەکان

لایەنێکی دیکەی کتێبەکە، گەڕەکمە قسەی لەسەر بکەین هەڵبژاردنی ناونیشانی کتێبەکەیە، کە بە بۆچوونی من نووسەر لە هەڵبژاردنی دا، زۆرتر وەک ڕۆژنامەنووسێک لە دەستنیشانکردنی ناونیشانی هەواڵ دا دەردەکەوێت، نەوەک وەکوو نووسەرێکی ئەدەبی، ئەمەشی بە سەرنج ڕاکێشانی خوێنەران کردووە، کە من بە کارێکی باشی نابینم.

ناونیشانەکان دەبێتە بە دوو بەش سەرەکی و لاوەکی.

یەکەم: ناونیشانی کتێب:.

سەرەتا ناونیشانی کتێبەکە کاتێک خوێنەر دەست بە خوێندنەوەی کتێبەکە دەکات، هێڵپەی ئەوەیەتی کە لە نێو ئەم کتێبە دا چل دەستنووسی بڵاونەکراوەی پیرەمێردی شاعیری بکەوێتە بەر دید، یاخوود گەنجینەی چل دەستنووسی بڵاونەکراوەی کۆن لە بارەی پیرەمێردەوە دەخرێتە بەر دەست. کەچی ناوەڕۆکی کتێبەکە زۆرترین خەیاڵ و ئەندێشەی سوبحان و کەمترین زانیاریی لەسەر ژیانی پیرەمێردە، بەڵکوو باشتر دەبوو، کتێبەکە ناونیشانێکی دیکەی هەبووایە، لە کاتێکدا زۆرتر باس لە کچی دوو شاعیر دەکات، ئەویش مەلا خدری نالی و کاریگەری لەسەر کچەکەی پیرەمێردە.

دووەم: ناونیشانی بەشەکان:.

کتێبەکە هەر وەک لە ناونیشانەکەی ئاماژەی پێکراوە چل دەستنووس و یاخود چل چیرۆکە، بەم جۆرەش دابەشکاری تەکنیکی بەشەکانی بە کراوە، ناونیشانی بەشەکانی بە هەڵبژێردراوە، ئەوەی جێگەی هەڵویستە لەسەر کردنە بە هەر بەشێکیان سێ ناونیشانی بۆ دیاریکراوە، بە بۆچوونی من قەرەباڵغییەکی زۆری خستۆتە سەر ناونیشانەکان، هەر بۆ نموونە بۆ هەر بەشێک نووسراوە دەستنووسی

یەکەم: چیرۆکی یەکەم لە پاڵیشیدا ناونیشانی بابەتەکە، دەکرا تەنیا یەکەك لەم سێ ناونیشانانە بۆ هەر بەشێک دیاری بکات.

تەکنیک لە کتێبی پیرەمەرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا:.

پیرەمەرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا، دەتوانین بڵێین لە ڕووی تەکنیک و شێوە و بونیادی نووسین، بە جۆرێک نووسراوە، کە بە تەواوی تەکنیکی نووسینی ڕۆمانە هاوچەرخەکانە، تەکنیک بە وردی کاری لەسەر کراوە و وا لە خوێنەر دەکات لە سات و وەختی خوێندنەوەی دا، بە هۆی شاردنەوە و تقەتکردنی ڕاز لای نووسەر و بەکارهێنانی فلاشباگ و گەمەکردن بە کات و شوێن. لە هەندێ شوێن مەنەڵەگ، خاڵی ئەرێنی کتێبەکەن و خوێنەر دەخەنە مەزاقەوە. بە تایبەتی لە هەندێک بەش سەرەداوی زانیاری دەربارەی ڕووداوێکی بەشێکی دیکە دەدات. بۆ نموونە لە دەستنووسی یەکەم، چیرۆکی یەکەم چیرۆکێک دەگێڕمەوە، لە لاپەڕە (١٥) هاتووە جیاواز لە ٣٩ چیرۆکەکانی تر: زانیاری باس لە دۆزینەوەی گەنجینەیەکی گەورەی دەستنووسی شاعیرێکی مەزنی کورد دەکات، کە مەبەست لێی مەلا خدری نالییە. دەنووسێت: خوێنەر دەتوانێت لە چیرۆکی (٣٥) بە فراوانی ئەم بەسەرهاتە بخوێنێتەوە. وەلێ کە دەچێتە بەشی چیرۆکی (٣٥) زانیارییەکی ئەوتۆت لە بارەی گەنجینەی دەستنووسەکانی نالی دەست ناکەوێت نووسەر لەوەشەوە پاڵەک بە خوێنەرەوە دەنێت و بە بەشی (٣٦) بە ناوی (بینینی کۆمەڵێک دەستنووسی مەلا خدری نالیی) ئەم تەکنیکە هەم جوان و هەمیش سەرنج ڕاکێشە. هەروەک لە لا (٥١) ی کۆتایی بەشی حەوتەم باسی ئاماژەی بە نامەگۆڕینەوەی نێوان سائیب و پیرەمەرد دەکات، کە پیرەمەرد بە شیعرێک وەڵامی سائیب دەداتەوە، کەچی خوێنەر وادەزانێت شیعرەکەی لەبیرچووە دایبنێت، کەچی زۆر بە جوانی دەقی شیعریەکە دەخاتە بەشی دواتر و لاپەڕە (٥٣).

ناوەڕۆک لە پیرەمەرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا:.

ناوەڕۆکی کتێبی پیرەمەرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا، لەسەر ژیان و کۆچکردنی پیرەمەردە، وەلێ لە پاڵ پیرەمیردیش دەچێتە سەر کۆچ و جێهێشتنی شاری سلێمانی لای نالییەوە، هەمان چارە نووسیش ڕوو لە تۆفیق بەگی پیرەپەرد دەکات. دوای گەڕانەوەی پیرەمەرد، بۆ باوشی نیشتمان بە هۆی خراپی خەڵکی شاری سلێمانی و تاوانبارکردنی پیرەمەرد بە پیاو و سیخووری ئینگلیز و خراپ مامەڵەکردنیان، جارێکی دیکە پیرەمەرد دەیەوێت لە ڕێگەی بەغداوە بچێتە شام و بگەڕێتەوە ئەستەمبۆڵ. بە ڕوانینی من ئەم کتێبە، باسی دوو شاعیر و دوو کۆچی هەردوو مەلا خدر و حاجی تۆفیقە، نەوەک تەنیا پیرەمەرد.

ناوەرۆکی کتێبەکە تا ئەندازەیەکی زۆر لەگەڵ ناونیشانی کتێبەکە ناگونجێت. ناوەرۆکی ئەم کتێبە لە لاپەڕە (١٦) بە باسی چیرۆکی دەستنووسەکانی کتێبەکە دەکات کە باسی هاوڕێیەکی دەگێڕێتەوە، چیرۆکی ئەم هاوڕێیەی تا کۆتایی لەگەڵ ڕوودوەکان دەڕوات. زۆر ڕوون نییە ئەم باسە ڕووداوێکی واقیعییە یاخود خەیاڵییە بە تایبەتی لە لاپەڕە (٢٨) بە تەواوی دەبێتە چیرۆکێکی خەیاڵی و فانتازیی، ئەویش بە تێکەڵ کردن و هێنانەوەی پیرەمێردی شاعیر بە ناو باسەکەی. هەر ئەمەش وادەکات نووسەر لە لاپەڕەی (٣٠) هەست بە سەرلێشێوانی خوێنەر دەکات و سەرپشکی دەکات کە خۆی چۆنی پێخۆشە ئاوا وێنای دەق و بکات و لە ژنەرەکە بڕوانێت. هە ربۆیەشە لە لاپەڕە (٣٢) بە تەواوی کەسایەتییەکانی ناو کتێبەکە لە یەک هەڵاوێرد دەکات. لە لاپەڕەی (٧٠) دێتە سەر میژووی دەستنووسەکان کەچی هیچ بەراور و ڕێکەوتی دەستنووسەکان و کەی و چۆن نووسراوەتەوە، ناخاتەڕوو. هەروەها لاپەڕە (٧٦) بە (٧٩) چەند دەریکی دەستنووسە کۆنەکان دەخاتە ڕوو، بێئەوەی ئاماژە بەوە بکات کە ئەو دەقانەی نێو دەستنووسەکە لە چ سەرچاوەیەک وەریگرتوون و یاخود ئاخیزگەیەکی لە چییەوە هاتووە. دواتر لە لاپەڕە (٨٢) و نووسەر باسی نووسینی دە دەفتەری قەبارە گەورەی دەستنووسی خۆی دەکات، کا باس لە مێژووی سەت ساڵەی شاری سلێمانی دەکات. خوێنەر چاوەڕێی ئەمە دەکات لەم دە دەفتەرە، یەک دوانەکیان تایبەت کرابێت بە پیرەمێرد، کەچی نووسەر هیچ ناچێتەوە سەر دەفتەرەکان کە چیان بەسەر دێت. لە لاپەڕەی (٨٥-٨٦) لە ڕێگەی پەڕەگرافێکی ڕۆژنامەی ژیان لە ژمارە (٢٩٣)ی ساڵی (١٩٣١) باسێکی پیرەمێرد لەبارەی کەچەکەی نالی شاعیر دەگێڕێتەوە، کامەران سوبحان گومان دەخاتە سەر ئەم نووسینەی پیرەمێرد کە گەشتەکە هی خۆی بیت و بەناوی نالەی نووسیبێتەوە، ئەمەش بە هۆی تێکەڵکردنی خەیاڵی نووسەرە بە حەقیقەت، کە گورزیکی لەڕاستی ڕووداوەکانی پیرەمیرد و هەم نالی وەشاندووە. لە لاپەڕە (٩٤) دا باسی دەستنووسەکانی پیرەمێرد و ئەو دەستنووسانەی لەبارەی ڕۆژگاری فەرمانڕەوایەتی عوسمانی بەسەر کوردا، لە قاسەیەکی ئەرشیفخانەی ئەستەمبوڵ داندراوە و قوفڵ دراوە، کەس دەستی پێناگات. لە کاتێک دا لە ڕاستی دا هەموو ئەرشیفخانەی عوسمانی خراوەتە بەرد دەست ئەو کەسانەی کە داوای وێنەی دووەمی دەستنووسەکان دەکەن، مەگەر تەنیا بابەتێکی زۆر نهێنی بێت و پەیوەست بێت بە ئاسایشی نیشتمانی ئەم وڵاتە. لەگەڵ ئەوەش لە لاپەڕە (٩٦ بۆ ١٠٦) ژمارەیەک دەستنووس باس دەکات کە وەک دەستنووس نەماونەتەوە، بەڵکوو لە ڕۆژنامەکانی ژین و ژیان بڵاوبوونەتەوە، هەندێکیان کات و ڕێکەوتی داناوەن هەندێکیشیان تەنیا ئاماژەن بە ئەو نووسیانەی کە ئەو کات نووسراون. هەروەها لە

لاپەڕەی (٩٨) کتێبەکە بە تەواوی دەبێتە ژیانی نالی شاعیر و هیچ پەیوەندییەکی بە پیرەمێردەوە نامینێت.

زمانی پیرەمێرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا:.

لاپەڕەی زیندووی ئەم کتێبە زمانەکەیەتی، نووسەر چۆن گەڕاوە بە دوای ناوەرۆک و بابەتێکی جوانی بە خوێنەرانی هەڵبژاردووە و ئەوەندەش زمانی گێڕانەوە و سەربردانی جوانە، کە شایانی باسی نالیی و پیرەمێردە، کامەران خۆشی شارەزایەکی باشی زمان و رێنووسی کوردییە. بە سەلیقەوە دەنووسێت. هەر بۆیە زمان لای سوبحان زاڵە بەسەر دەق دا. ئەمە واتای ئەوە نییە کە هیچ کارێک بە کەموکەسری بێت، بۆیە لە بەشی چیرۆکی هەشتەم شیعرێکی توڕە و یاخی! لاپەڕە ٥٣ پیرەمێر لە وەڵامی نامەیەکی مستەفا سائیبی خوارزای کە بە تورکی بۆی نووسیوە، وەک نارەزبوون لە تورکی نووسی سائیب میرەمیرد شیعرەکی هەجووی بە دەنووسێت لە دوو دێڕی یەکەم دا دەڵێت: مستە، وادیارە تۆش جل خوار ئەکەی. ئەستەت ئەخوری و مەیلی بار ئەکەی.
کامەران سوبحان بە شیکردنەوەی وشەی جل خوار لەم دێڕەی پیرەمێرد، نووسیویەتی: جلخوار بەو کەسانە دەوترا کە تورک خوازبوون و حەزیان بەلایەنگری و مانەوە لەژێر سایەی تورکیا دەکرد. لێرە کامەران سوبحان کارێکی باشی کردووە، مەبەستە سیاسییەکەی ڕوونکردۆتەوە، وەلە پیرەمێرد ڕێک مەبەستی کەرییەتی مستەفا سائیبە، چونکە جل بە کورتان، یان ئەو پارچەی سەر پشتی کەرە کە خوار دەبێت بار هەڵنا گرێت، واتە کەرێکی دەزە و لامل و لە عەمەل کەتووە.
هەروەها لە بەشی چیرۆکی(١٠) لاپەڕە (٦٠) دەنووسێت: ڕاکشا و جاجمەکی ڕەنگ هەناریی ڕەشی گوڵگوڵی بە جەستەی خۆی دا و ونەوز بردییەوە. لێرە کامەران دەکەوێتە هەڵەوە جاجم بە جەستە نادرێت، بەڵکوو بە جەستە دادەدرێت، یان بەسەر جەستە دا هەڵدەکشێت. لە بەشی چیرۆکی (١١) و لاپەڕە (٧٤) نووسەر ولە دەپەیڤێت: نە بەم دەخوێندرایەوە، نە دەمزانی باسی چیدەکات!. ڕاستییەکەی ئەم ڕستەیە بەم شێوەیەیە: بەم نەخوێندرایەوە و نەمندەزانی باسی چی دەکات.
هەروەها لە بەشی چیرۆکی (١٨) و لاپەڕە (١٢٢) دەنووسێت: ڕۆژێک بە ڕێکەوت لە کتێبخانەکەم کەوتم بەسەر دەفتەرێکی ڕەشکراوەی پڕ لە نووسین دا، نووسەر لێرە بە دۆزینەوەی دەفتەرێکی پڕ لە نووسین دا، کەوتن بەکار دەهێنێت، کە لە زمانی کوردی دا، هەڵەیە چونکە کەوتن واتە بەربوونەوە، ئێستا ئەمە نازانین ئایە کامەران سوبحان بەسەر دەفتەرەکە دا بەربۆتەوە، یان بینیویەتەوە. هەمان هەڵەی لە لاپەڕەی (١٤٢) دا دووبارە کردۆتەوە ئەژێ: دەکەوم بەسەر نووسینەکی پیرە مێرد دا.

پاشان لە بەشی (٢٨) و لاپەڕە (١٦٩) نووسەر ڕەستەیەکی بە ناوی ئەفسانەی کۆنی وردی وەرگرتووە کە نووسینی رستەکە چەوتە (هەر چیرۆک و بەسەرهاتێک لەو شەوەی مانگدا (٢٨) ڕووبدات، ڕاز و نیازەکەی دەگاتە مەنزڵ!) لەم ڕسەتەیە لەشەوی مانگ دا (٢٨) ڕووبدات، نازانم مەبەستی ڕوودانی (٢٨) چییە؟ دەبوویە بنووسێت (لە شەوی بسیت و هەشتی مانگ دا هەر جیرۆک و بەسەرهاتێک ڕووبدات، راز و نیازەکەی دەگاتە مەنزڵ).

لە بەشی چیرۆکی یانزەهەم دا لاپەڕە (٧٤) ش دا دبێژێت: دێڕەکانیشی ئاسۆیی و ستوونی کەتبوون بەسەر یەکدا و نە بۆم دەخوێندرایەوە، نە دەمزانی باسی چیدەکات!. لێرەش نیوەی کۆتایی ئەم ڕستەیە هەڵەیە و نە بۆم دەخوێندرایەوە، نە دەمزانی باسی چیدەکات!. ڕاستەکەی ئەویە کە پێم نەدەخوێندرایەوە و نەمدەزانی باسی چی دەکات. ئەوەی کە زمانی کتێبەکەی زۆر جوانکردووە نووسەر لە هەندێک شوێن دەقاودەق زامنی پیرەمێردی دانا□ت□وە وەک لاپەڕەکانی (١٨٠) تا (١٩٣)لە چەندین شوێن ئەم زمانە کۆنە بەرچاو دەکەوێت.

ئەنجام:.

لە کۆتایی دا سەرئەنجام بەوە گەیشتین کە کتێبی پیرەمێرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا لە ڕووی شکڵییەوە، تایبەت کراوە بە حاجی تۆفیقی هەمزاغەی مەسرەف، بەڵام لە ناوەڕۆک و فۆرم دا، بۆ کۆچی دوو شاعیر لە دوو کات و زەمەنی جودا دەگەڕێتەوە و کەمترین زانیاری و سەرەداوی دەق و دەستنووس و مەبەست و ئاکامەکانی لە بارەی شاعیرەوە دەپێکێت. زۆرتر لە چوارچێوەی سۆز و هەست و خۆشەوستی نووسەر بۆ ئەم شاعیرە، رووداوەکان لە جوخزی خەیاڵ و وێناکردنێکی ئەدەبی وەسفی و خۆی بینیوەتەوە، نەوەک لیکۆڵینەوە و بە دواداچوون و شیکاری ئەدەبی.

بۆیەکەمجار کچە کوردێک ل□ ئەڵما نیا ل□ پرۆگرامێکی

ئۆپێراهاوسدا هەڵدەبژێرێت..
ئا- کامەران حاجی ئەلیاس

تاڤە بورهان کچە کوردێکی باشورەو لەشاری سلێمانی لەدایک بووەو ئێستا لەشاری هانۆڤەری وڵاتی ئەڵمانیا دەژی ، ئەم ساڵ قۆناغی (12)تەواو دەکات لە قوتابخانەی
international school Hannover Region SHR
تاڤە بەهۆی بەهرەو تواناکەیەوە هەر زوو جێگەی خۆی لەنێو خوێندنگەکەدا کردەوەو بووە خۆشەویستی مامۆستاو فێرخوازانی قوتابخانەکە. تاڤە جگە لەچالاکییە هونەرییەکانی وەک گۆرانی و میوزیک و ناساندن و پیشاندانی کلتوری کوردی ، توانی لەسەر ئەرکی خۆی لەکتێبخانەی قوتابخانەکەیان بەشێک بکاتەوە بۆ کتێبی کوردی کە تایبەت بوون بە کوردو کوردستان و هونەرو ئەدەبەکەی (کتێبەکان بەزمانی ئینگلیزین) . بەم کارەشی هێندەی تر لەلایەن ئیدارەی قوتابخانەکەیەوە خۆشەویست بوو، هەر بۆیە وەک ڕێزێک لە تاڤە لەسەرەتای خوێندنی ساڵی ٢٠٢٠ وە ئاڵای کوردستانیان لەپەنای هەموو ئاڵای ئەو وڵاتانەدا بە هەڵواسی کە قوتابیان لەو قوتابخانە نێونەتەوەییەدا هەیە. ئەگەرچی کوردستان دەوڵەتیش نەبوو ، بەڵام دڵی تاڤەیان نەشکاندو وەک نوێنەری کوردستان بەفەرمی ئاڵای کوردستانیان لەقوتابخانەکەدا بە هەڵکرد .
تاڤی لەتەمەنی پێنج ساڵییەوە گۆرانی دەڵێت و یەکەم گۆرانیشی سرودی نەورۆز بووە ، کە لە بەرنامەیەکی منداڵانی کەناڵی کوردسات دا بڵاوبووە . دوای ئەوەش چەندین گۆرانی بۆ شانۆگەری منداڵان تۆمارکردوە وەک شانۆگەری (چی بچێنی ئەوە دەدوریتەوە) ، هەروەها یەکەم گۆرانیشی بەزمانی فەڕەنسی وەک ڕیکلامێک بۆ قوتابخانەی فەڕەنسی دانیال مێتران لەسلێمانی تۆمارکرد. بەڵام تاڤە لەپاڵ خوێندنەکەیدا ڕۆژانی هەینی لە فێرگەی میوزیک لەسەر دەستی مامۆستا ڕاستی کوردی ئامێری سازی دەخوێند. پاشان لەپرۆگرامی (kurdistan kids voice) ی تەلەفزیۆنی پێلیستانگ لەشاری هەولێر بەشداری کردو توانیی پلەی دووەمی سلێمانی بەدەستبهێنێت .
تاڤە بەهۆی ئەوەی کە قۆناغی خوێندنی بنەڕەتی بە بەزمانی فەڕەنسی خوێندوەو لەچالاکییە هونەرییەکانی قوتابخانەکەشیدا بەفەڕانسی بەشداری کردوە . تائێستاش زمان و گۆرانی فەڕەنسی ئەوە کاریگەری هەیە لەسەری ، هەر وەک خۆی دەڵێت : (زمانی فەڕەنسی باش دەزانم و ئاگاداری ئەدەب و کلتوری گۆرانی فەڕەنسیشم ، ئەوان خاوەن کلتورێکی

زۆر ڕەنگاو ڕەنگ و دڵگیرو جوانن.
بۆیە من ناتوانم ئەو کلتورە گەورەیە فەرامۆش بکەم).
تاق□ ل□کۆتایی ساڵی ٢٠١٨ لەگەڵ خێزانەکەیدا ڕوو دەکەنە وڵاتی ئەڵمانیاو لەشاری هان□ق□ر نیشتەجێ دەبن. ئیتر لەوێ لەپاڵ خوێندنەکەیدا دەست دەکات بە خوێندنی ئامێری پیانۆو ئۆپێراو لەسەر دەستی مامۆستایەکی پسپۆڕ لەو بوارەدا گەشە بەخۆی دەدات . بەردەوامیش گرنگی بە گۆرانی کوردیش دەدات و بەرهەمەکانیشی لەکەناڵی یوتوب و تویتەرو ئەنستگرامی خۆی (Tave_official) بڵاودەکاتەوە

ئیتر ناو بەناو گۆرانی و کارە هونەریەکانی بەزمانی کوردی و ئینگلیزو فەڕەنسی و ئەڵمانی بڵاو دەکاتەوە. تاق□ ل□و بارەیەوە دەڵێت : (لەدوای بەرنامەی کوردستان کیتس ز□ ق□یس زیاتر لە 10 بەرهەمم بڵاوکردۆتەوە ، هەرچەندە من تائێستا لەخۆ پێگەیاندندام لەبوارەکانی ئۆپێراو میوزیک و دەنگدا. بۆیە چەند بەرهەمێکی ترم ئامادەکردوە ، بەڵام تائێستا بڵاوم نەکردۆتەوە ، ئەو بەرهەمانەی کەمن دەیڵێمەوە بەشێوازی خۆم دەیڵێم و گۆڕانکاری تێدا دەکەم ، بەرهەمەکەش خۆم لەماڵەوە کاری تێدا دەکەم و تۆماری دەکەم).
لێرەوە چەند پرسیارێکمان ئاراستە تاق□ کرد ،لەو پرسیارانەش :

*بەشێوەیەکی گشتی کێ کۆمەک و هاوکاریت دەکات ل□ بەرهەمەکانتدا؟

- تاڕادەیەک باوکم و مامۆستاکانم کۆمەکم دەکەن، بەڵام بەڕاستی زیاتر پشت بەخۆم ئەباستم و دەمەوێ خۆم ئەزمون بکەم ، گەرچی کارەکانم تائێستا بە ئەزمونێکی سەرەتایی خۆم دەزانم . بۆیە خۆم دەمەویت ل□ بواری ڕیکۆردو دەنگدا ئەزموونێکی باش کەڵەکە بکەم و شارەزایی باشیش لەو بوارەدا بەدەست بێنم ، تا ل□ بەرهەمەکانی ئایندەمدا سودی تەواوی لێ وەربگرم و ڕەنگبداتەوە.
- تۆ بەچ شێوازێک گۆرانی دەچڕیت ؟
- لەڕاستیدا من ئامانجم ئەوەیە بتوانم لەڕەنگە جیاوازەکانی گۆرانیدا خۆم پەروەردە بکەم ، لەشێوازە جیاجیاکانی ڕۆژهەڵاتەوە تا فۆرم و ڕەنگە جیاجیاکانی ڕۆژئاوایی ، لەکلاسیکەوە بۆ مۆدێرن ، لەلاوک و حەیران و سیاچەمانەوە بۆ ئۆپێرا ، دەمەوێت میکسێک بکەم لەنێوان پۆپ و ئوپێراو لاوک و هۆرەو حەیراندا. پاشان ڕەنگێکی تایبەت بەخۆم دروست بکەم. دەشبێت ئەوە بڵێم ئەو بەرهەمانەی من بڵاومکردونەتەوە هێشتا وەک پر□ق□و ئەزموونی سەرەتایی خۆم تەماشای دەکەم ، نەک وەک

پرۆژەیەکی هونەری پوخت و باڵا کە تەواو کامڵ بووبێت.

- – بابێینە سەر دوا کاری هونەریت ، چۆن بوو لە پرۆژەو بەرنامەی OPEN STAGE ئۆپیرا هاوسی هانۆڤەر باشداریت کرد ؟!
- لە ڕاستیدا لەڕێی ڕیکلامەکەو بینیم ، پاشان چوومە سەر پەیجەکەیان و زانیاری تەواوم وەرگرت و فۆرمەکی دوورودرێژم پڕکردەوەو گۆرانیەکانم لەڕێگەی ئەنستگرام و تیکتۆک و یوتوب و فەیسبوک و تیوتەر وەک پاشکۆیەک پێوە گرێداو ناردم . پاش چەند هەفتەیەک لە ئۆپێرا هاوسەوە بە تەلەفۆن پەیوەندیان پێوەکردم و داوای دیدارێکی ڕووبەڕوویان کردو منیش لەکات و ڕۆژی دیاریکراودا چووم و گفتوگۆی تەرو تەسەلمانکردو تەستیان کردم . ئیتر لەوێ بوومە جێگەی سەرنجی لیژنەکە. ئەوە بوو زیاتر لە 1500 هەزارو پێنسەد کەس کەفۆرمیان پڕکردبەوە ٤٠ کەس هەڵبژێردراین . ئەم چل کەسە پێک هاتبوون لە گروپی جیاجیای وەک گروپی (سەماکارو میوزیک و گۆرانی)، بەتەنها من و کەسەکی تر گروپمان نەبووین و تاک بووین. ئیتر لەوێ بەرنامەی ڕاهێنان و پرۆگرامەکەیان بەسەر پێنج ستەیجدا دابەشکرد. هەر کەسەو گروپێ 30 خولەکی بۆ تەرخان کرا ، ڕۆژی 25-6-2022 لە کاتژمێر 6:30 خولەکی ئێوارە بەرنامەکە دەستی پێکرد ، هەر گروپێ 30 خولەکی هەبوو بۆ خۆناساندن و پێشکەشکردنی کارو بەرهەمی خۆی. بینەران و جەماوەرێکی زۆر هاتبوون ، لەدوای چالاکی هەر گروپەو پشویەکی چەند خولەکی ؛ پاشان ڕەنمایی دەکران بچنە تەماشای گروپی تر. جێگەی باسە تیپی ئۆرکسترای هەرێمی نەدەرزاکسن کەزیاتر لە 50 ژەنیار دەبوون ئەوان دەستپێک
ی پرۆگرامەکەیان کردەوە ، پاشان گروپی باڵێ و سەمای فۆلکلۆری ڕۆژهەڵاتی دوورو سەمای مۆدێرن و گروپی پۆپ و ڕۆک و ئۆپێراو هەموو کاری خۆیان پێشکەشکرد منیش لە کاتژمێر 30: 8 خولەکی ئێوارە پرۆگرامی خۆمم پێشکەشکردو لەنێو چەپڵەڕێزان و گوڵبارانداخەوەکەم هاتەدی. من وەک یەکەم کچە کورد توانیم کلتوری گۆرانی کوردی بە ئامادەبوان بناسێنم و بچمە ناو ئۆپێرا هاوسەوە ،کە ئەمە خەونی هەموو گۆرانیبێژو میوزیکسێن و سەماکارەکە خۆی لەسەر ستەیجی ئۆپێرا هاوس ببینێت . جێگەی خۆشیتی کەلەوێدا بەڵام من بەتەنها گۆرانی کوردیم نەچڕی بەڵکو ئینگلیزی و ئەڵمانی و فەڕەنسی و کوردیم چڕی و پارچەیەک ئۆپێراشم پێشکەشکرد. ئەمە سەرەتایەکی گرنگە بۆ من و نەتەوەکەم. ئەمە پردێکە بۆ کاری. ئایندە . ئیتر ئەوشەوە کارو چالاکی گروپەکان تا کاتژمێر 12 ی شەوی خایاندو

پاشان لەگەڵ هەموو گروپ و هونەرمەندانی باشداربوو پەیوەندیمان دروستکردو ئیمەل و ژمارەی تەلمان گۆڕیەوە.

- ئەمە وێڕای دەستخۆشی و هەوای سەرکەوتن بێت ، دەتوانین بزانین بەرنامەی ئایندەت چییە؟
- لەڕاستیدا دەمەوێ لە بواری دەنگ و فۆرمە جیاوازەکانی گۆرانیدا لەزانکۆ بخوێنم ، ئەمەش دەرگا گەورەو گرانەکەیە کەدەبێ بیکەمەوە و خۆمی بۆ ئامادە بکەم.

*لەکۆتایدا سوپاست دەکەین

- منیش سوپاسی ئێوە دەکەم ، هیوادارم ئازارو نەهامەتییەکانی گەلی کورد لەڕێی هونەرەوە بگەیەنمە ئەوروپا.

سەبارەت بە سیاسەتی ڕێکخستنی کرێکاریمان.. مەنسور حیکمەت

وەرگێڕانی بە کوردی:کاوە عومەر

قسەوباسێک لە سیمینارێکی حزبی
(1)

هاوڕێیان تەوەری گفتوگۆی ئەمڕۆ سیاسەتی ڕێکخستنی ئێمەیە. بابەتی "سیاسەتی ڕێکخراوەیمان" لە مانگی میهری ١٣٦٥دا بڵاوکرایەوە، و بە لەبەرچاوگرتنی تێپەڕبوونی کات، پێویستە لە دۆخێکدا بین کە بتوانین هەڵسەنگاندنیکی پوختی ئەنجامەکانی ئەم سیاسەتە بکەین. بەڵام کێشەکە لەوەدایە هەڵسەنگاندنی ئەمە کە لە پلینۆمی ١٣ی کۆمیتەی ناوەندی و لە کۆنگرەی سێهەمی حیزبدا پێشنیار کرا، ئەوەیە کە هێشتا ئەم سیاسەتە بە باشی تێنەگەیشتووە و پشتڕاست نەکراوەتەوە و بەپێویستی دەزانرێت بە مانای ڕاستەقینەی وشەکە پەسەند بکرێت بۆ ئەوەی بتوانین لەبارەی ئەنجامەکانیەوە وتووێژ بکەین. ئەم سیاسەتە وەک پێویست بۆ چالاکوانانی ئێمە نەگوازراوەتەوە و خودی ئەم پرسە سەختی و کێشەی لێکەوتووەتەوە. بۆیە لە ڕاستیدا ئێمە لە قۆناغی ئەنجامدا نین، بەڵکو لە دۆخی دووبارە پلاندانانداین و ئەو باسەی کە ئەمڕۆ دەیخەمەڕوو،

پێشەکییەکە بۆ ڕوونکردنەوە و دووبارە ڕوونکردنەوەی ئەم سیاسەتە و قۆناغێکی چالاکی چڕ و پڕە لە لایەن کۆیتەی ڕێکخراوەکانەوە ئەم سیاسەتە بە کردەوە پەسەند بکات و بیگەیەنێتە ئەنجام. لەگەڵ ئەو جیاوازییەی کە ئەمڕۆ زنجیرەیەک لێکدانەوەی هەڵە وخراپ تێگەیشتن لەم باسەدا بۆ کێشەکانمان زیاد کراوە، کە لە سەرەتاوە ڕووبەڕووی نەبووینەوە.

جاری ڕابردوو بە ڕەخنەگرتن لە کۆمەڵێک هەڵوێست و پراکتیکی بابەتی لە بزووتنەوەی چەپدا دەستمان پێکرد. ئەمجارە جگە لەمانە، دەبێت باس لەوەش بکەین کە چۆن بۆ نموونە ئەم یان ئەو مەقولە کە لە باسی سیاسەتی ڕێکخراو□یدا وروژێنراوە، بە هەڵە لێکدراوەتەوە و پراکتیکی نادروستی لێکەوتۆتەوە. بۆ نموونە خودی مەقولەی “کرێکارانی ڕادیکال□ی سۆسیالیست” سەرلێشێواوییەکی زۆری بەدوای خۆیدا هێناوە و هتد.

بەهیوام لەم دیدارەدا بەهۆی ئامادبوونی ژمارەیەکی زۆر لە هاوڕێیان کە خاوەن بۆچوونن لەو بوارەدا و بەتایبەت ئەوانەی لە بوارێکدا کار دەکەن کە ڕاستەوخۆ بتوانن تێبگەن کە بەڕاستی ناڕوونی و پرسیارەکان چین، دوای کۆتایی هاتنی گفتوگۆکان من ، دەتوانین باسی ئەو جۆرە ناڕوونی و کێشەیانە بکەین، با گفتوگۆیەک بکەین و تا دەتوانین وەڵامیان بدەینەوە. هەرچۆنێک بێت لەگەڵ ئەم پێشەکیانەدا با بچینە سەر تەوەری سەرەکی باسەکەی ئەمڕۆ. وا گریمانە دەکرێت کە هاوڕێیان بە وردی وتاری سیاسەتی ڕێکخستنیان خوێندبێتەوە. بێگومان لێرەدا مەبەستم ئەوە نییە ئەو باسە دووبارە بکەمەوە، بەڵام سەرنج دەخەمە سەر هەندێک خاڵ کە یارمەتیدەر دەبن بۆ باشتر ڕوونکردنەوەی ئەو باسە.

بەڕای من بابەتەکە سیاسەتی ڕێکخستن نووسینێکی زۆر گرنگە. یەکەم: خاڵگەلێک لەم وتارەدا وروژێنراون کە دەبێ و هێشتا دەبێ بینینمان بەرامبەر بە بزووتنەوەی چینی کرێکارو کارکردن لە دەرونی چینی کرێکاردا بگۆریت. زۆر گرنگە لایەنێک کە دەیەوێت لەناو چینی کرێکاردا کار بکات، گرنگی بەو تێزانە بدات کە لەم باسەدا سەبارەت بە فۆرمەکانی بوونی چینی کرێکار و میتابۆلیزمی ناوخۆیی ئەم چینە وروژێنراون.

دووەم: ئەم باسە ڕێنوێنی و ڕەچەتەیەک بوو بۆ ئەوەی حیزبەکەمان گەشە بکات و فراوانتر بێت و ڕەهەندی چالاکییەکانی بگۆڕێت. بە بڕوای من پەسەندکردنی ئەم سیاسەتە چارەسەرێکی واقیعی و کردەییە بۆ گەشەی چالاکییەکانی حیزب لە شارەکان و لەناو بزووتنەوەی کرێکاریدا و نەگرتنەبەری ئەو سیاسەتە بەو مانایە بوو کە حیزب لەو ئیمکاناتە واقیعیانە بێبەش بوو کە هەیبوو بۆ بەهێز بوونی کە

هەشتاش هەیەتی.

سێیەم: ئەم سیاسەتە دەبێ و ئێستاش پێویستە پێکهاتە و تایبەتمەندی چینایەتی حیزبەکەمان بگۆڕێت. ئەببێت حیزبی ئێمە ببێت بە حیزبێکی کرێکاری و بەو مانایەی کە ئەم سیاسەتە کەرەستەیەک بووە کە بەداخەوە وەک پێویست بەکارنەهێنراوە. خاڵێکی تر ئەوەیە کە ئەم باسە، لە ڕوانگەی پراکتیکییەوە، پوختەیەکی دیاریکراوی لە لاوازییەکانی چالاکیی پراکتیکی قۆناغی پێشوومانی لەخۆگرتبوو. تێنەگەیشتن و پشتڕاستکردنەوەی ئەم باسە بە ناچاری بەو مانایەیە کە پوختەی ڕەخنەیی ئێمە لە قۆناغی پێشوو خاو دەبێتەوە و کەمتر کاریگەر دەبێت. باسکردنی سیاسەتی ڕێکخستن بە شێوەیەکی سروشتی هەڵسوڕاوەکانمان لە کەموکوڕیەکانی کارەکانی ڕابردوومان ئاگادار دەکاتەوە، بەڵام ڕوونکردنەوەی بەردەوامی ئەم سیاسەتە و نەبوونی بەڵگە لەسەری، هەڵە تێگەیشتن بەجێدەهێڵێت. نە ڕەخنەی کارەکانی ڕابردوو بە ڕوونی دیارە، نە ڕێگای ڕاستکردنەوەی. و لە کۆتاییدا، لە هەموو ئەمانە گرنگتر، ئەم باسە دەرەنجامێکی پراکتیکی گرنگی تەوەریی کۆمۆنیزمی کرێکاری بوو. تا ئەو ڕادەیەی کە باسی سیاسەتی ڕێکخستن لەسەر زەویدا بمێنێتەوە، باسی کۆمۆنیزمی کرێکاریش بە گشتی زەرەرمەند دەبێت.

بەشێکی گرنگی ئەو بابەتە لە ڕاستیدا پەیوەندی بە “سیاسەتی ڕێکخستن”ی ئێمەوە نەبووە بە مانای تایبەتی وشەکە. بەڵکو سەرەتایەک بوو بە مەبەستی نەهێشتنی ئەو شێواندن و تێنەگەیشتنانەی کە لە چەپی ئێران و هەروەها لە حیزبی کۆمۆنیستی ئێراندا هەبوون سەبارەت بە کار لەچینی کرێکاردا، بە ئەوەی دوای ئەوە بتوانرێت بە ڕێکوپێکی باس لە کارەکانی ناوەوەی چینی کرێکار و چالاکیی ڕێکخراوەیی حیزب، لە شارەکاندا بیری کردەوە. بە واتایەکی تر ئەگەر ئەم هەڵوێستە نادروست و هەڵگەڕاوە سەبارەت بە چینی کرێکار و بزووتنەوەی کرێکاری و ڕێکخستنی حزبی و ناحیزبی لە ناو چینی کرێکار و هتد کە لە خوارەوە ڕوونی دەکەمەوە فڕێ بدەین، هیچ لایەنێکی مەعریفییان نییە، بە هیچ شێوەیەک تێگەیشتن لە باسەکەمان سەبارەت بە سیاسەتی ڕێکخستنی حیزب زۆر سادە ئەبێتەوە. پاشان سیاسەتی ڕێکخراوەیی ئێمە لە کۆمەڵێک تێزی تێگەیشتوو و تێگەیشتوودا کورت دەکرێتەوە کە هەر کەسێک دەتوانێت لە چەند خولەکێکدا بە هاوڕێکەی ڕوونی بکاتەوە. بەبێ ئەم ڕەخنەیە، ئەم تێزە سادانەیش دەبنە قوربانی ئەو ناڕوونی و سوبژێکتیڤیزمەی کە تایبەتمەندی چەپی ناکرێکاری سەردەمی ئێمەیە.

هەڵە تێگەشتن

بەپێی ئەزموونی سێ ساڵەی ڕابردوو و ئەو لێکدانەوەیانەی کە لە باسکردنی سیاسەتی ڕێکخستنی ئێمەوە کراوە، با سەرەتا باس لەوە بکەم کە سیاسەتی ڕێکخستنی ئێمە لە بنەڕەتدا لەسەر چی نییە.

١- ئەلقەی کرێکاری لە باسەکەماندا جێگەیەکی زۆر گرنگیان هەیە، بەڵام جێبەجێکردنی "سیاسەتی ڕێکخستنی ئەڵقەکان" بە باسەکەمان زۆر نادروستە. پێدەچێت حزبی کۆمۆنیست مشتومڕێک لەسەر ئەولەویەتی فۆرمی چالاکیی گروپی بەرزبکاتەوە بەسەر کاری مەیدانیدا و ئەمەش تەرکیزی سیاسەتی دەورەیی ئێمەیە. بە واتایەکی تر، پێشتر لە شارەکاندا فۆرمە دیسپلینکراوەکانی کاری حزبیمان پەیڕەو دەکرد و ئێستاش بۆ نموونە ڕوو لە ڕێکخستنی شل و نافۆرمی دەکەین. ئەمە باسی ئێمە نییە.

٢- باسی سیاسەتی ڕێکخستن باسێک نییە لەبارەی خستنەڕووی فۆرمێکی بەدیل بۆ ڕێکخستنی جەماوەری و ناحزبی کرێکاران، کە پێدەچێت بەهۆی لاوازی نەریتی خەباتی ڕێکخراوی کرێکاریەوە لە ئێران و نەبوونی ڕێگای دۆزیبێتەوە لە شورا و سەندیکا و هتد و واتە بۆ نموونە لەبری شورا و سەندیکا، با تۆڕی ئەڵقەکان دابنێین. ئەمە باسی ئێمە نییە. باسی سیاسەتی ڕێکخستن، باسێک نییە لە چوارچێوەی کێشەی ڕێکخستنە جەماوەرییەکانی چینی کرێکاردا. هەڵوێست و سیاسەتی حیزب لەم بوارەدا تەواو ڕوونە. شوراکان و بزووتنەوەی کۆبونەوەی گشتی بە وەسیلەیەکی شیاو دەزانین بۆ خەباتی جەماوەری و گشتیی کرێکاران و هەروەها بە وردی پەیوەندییەکەیمان لەگەڵ سەندیکاکان بەووردی ڕوون کردۆتەوە.

٣- باسەکەمان باسێک نییە لەچوارچێوەی سێکتاریزم و هەڵوەشاندنەوەخوازیدا. ئەو بیرۆکەیەی کە سیاسەتی ڕێکخستن وتووێژ ێکە لە ڕاستای لاوازکردنی ئیرادەی حزبی و ئایدیۆلۆژی حیزبە لە بەرژەوەندی پتەوکردنی هاوتەریبی پراکتیکی لەگەڵ تێکەڵای ڕەوتەکانی دیکە لە خەباتە بەردەوامەکاندا، بە تەواوی درۆیە. باسی سیاسەتی ڕێکخستن پێشەکییەک نییە بۆ باسی "یەکخستنی مەیلەکان". ئەگەر لەبیرتان بێت ئەم دەستەواژەی کۆتایی لە پەیوەندی لەگەڵ یاسای کاردا باس کراوە و تا ئێستاش باس دەکرێت. بەو مانایەی کە ئەگەر بتوانین یاسایەکی شۆڕشگێڕانەی کرێکاری بخەینەڕوو، بنەمایەک بۆ یەکێتی مەیلە تێکۆشەرەکانی ناو چینی کرێکار لە خەباتی بەردەوامدا دروست دەبێت و ئەمەش خۆمان دەبێ بۆ ئەم یەکێتیی تێکۆشانە لە دەوری یاسای کار تێبکۆشین. باسی سیاسەتی ڕێکخستن هەرگیز باسی ڕەتکردنەوەی ئیرادەی حزبی و ڕادیکالیزمی سیاسی و ئایدیۆلۆژی حزب نییە و دواتریش ئاماژە بەوە دەکەم کە بۆ کۆمەڵایەتیکردنی حزب تەنیا پێویستی بە لاوازکردنی بیروباوەڕی ئایدیۆلۆژیی حیزب نییە،

بەڵکو ئەو باوەڕانە و بڵاوکردنەوە و دەربڕینیان تا دەتوانرێت بە ڕوونی لەناو چینی کرێکاردا مەرجێکی حەیاتی،کۆمەڵایەتی بوونەوەی حزبەکەمان.

٤- سیاسەتی ڕێکخستنی ئێمە باسێک نییە لەسەر هەڵبژاردنی بابەتی تەبلیغ و تەرویج و کاری ڕێکخستنمان. من تووشی ئەم بیرۆکە زۆر هەڵە و سەرسوڕهێنەرە بووم کە لە کاتێکدا تا ئێستا بابەت و ئامادەبووانی کارەکانی حیزب چینی کرێکار بە گشتی بووە، ئێستا دەمانەوێت ئەم ئامادەبووە بە باسکردنی سیاسەتی تەشکیلاتی سنووردار بکەین و تەنیا " سۆسیالیستی ڕادیکاڵ" بەشێک لە چینی کرێکار. با بیخەینە ڕوو سیاسەتی ڕێکخستن باسێک نییە لەسەر سنووردارکردنی مەیدانی چالاکیی حیزب لەناو چینی کرێکاردا، بەڵکو باسی چۆنیەتی کارکردنمانە لەناو تەواوی چینەکەدا. لەم نێوەندەدا ئێمە پێگەیەکی تایبەتمان هەیە بۆ تەیفی ڕادیکاڵ و سۆسیالیستی کرێکاران لە ڕێکخستن و سەرکردایەتیکردنی هەموو چینەکەدا، کە بە ڕوونی ڕوونمان کردۆتەوە.

ئەمانە تەنها نموونەی تێنەگەیشتنەکانن. هاوڕێیان دەتوانن بە نموونەی تر کە بەریان کەوتوون درێژە بە باسەکە بدەن.

بنەماکانی سیاسەتی ڕێکخستنمان

بەڵام باسی سیاسەتی ڕێکخستنی ئێمە چییە؟ سەرەتا خاڵە سەرەکییەکان دەخەمەڕوو و دواتر لەسەر هەر یەکێکیان ڕوونکردنەوە دەدەم.

١- وتاری سیاسه تی ڕێکخستن باسێکه له سه ر تێگه یشتنی ماددی و بابەتی له پرۆسه ی پێکھێنانی حزبێکی شۆڕشگێڕ و کۆمۆنیستی لە ناو چینی کرێکاردا. ناسینی میکانیزمە ماددییەکانی ئەم پرۆسەیە. ئەم باسە دەیەوێت ئەو مەسەلەیە ڕوون بکاتەوە کە دەبێ چ کارلێکێکی بابەتیی و ماددی بۆ پێکھێنانی حیزبێکی کرێکاری شۆڕشگێڕ بە گشتی ڕووبدات. ئەمە مشتومڕێکە لە دژی زەینگەرایی چەپی نەریتی لە ئێراندا. بۆیە لەسەر ئاستی گشتی باسەکە لەسەر میکانیزمەکانی پەیوەندی نێوان حیزب و چینە.

٢- ئەم باسە جەختکردنەوەیە لە چەند تایبەتمەندییەکی سەرەکی چینی کرێکار لە ژیان و خەباتدا لەخۆ دەگرێت، کە لە بنەڕەتدا لە چاوی چەپی ناکرێکاری نەریتیدا شاراوەن. ئەو تێزە سەرەکیانەی کە لە وتارەکەدا باس دەکرێن و وەک دەوترێت تەواوکەری باسەکانی پێشوومانن، لە کۆنگرەی یەکێتی خەباتگێڕانی کۆمۆنیست بەدواوە، سەبارەت بە شێوازی کارکردن و پرسی ڕێکخستنی کرێکاریە، هەموویان ئەوە دەسەلمێنن کە ئێمە چینی کرێکار هەر بەوشێوەیەی کە هەیە، ئێمە "دەیناسێنین" بە چەپی ئێران. هەرکەسێک بەنیازی ڕێکخستنی چینی کرێکارە، لانیکەم دەبێت چینی کرێکار وەک دیاردەیەکی

کۆمەڵایەتی بناسێت. پێویستە بزانێت بزووتنەوەی چینی کرێکار چ لە ژیان و چ لە بەرهەمهێنان و چ لە خەبات و ناڕەزایەتیدا چ قانونمەندیەک پەیڕەو دەکات. بۆچی دەبێ ئەمە بگوترێ؟ ئەمەش لەبەر ئەو□ی ک□ وەک زۆر جار باسم کردووە و لێرەشدا دووبارە دەیڵێمەوە، باس لە جوڵەی لایەنە چەپە غەیرە کرێکاریەکان دەکەین بەرەو چینی کرێکار. ئەمە واقیعی چەپەکانی ئێرانە و تەنانەت تایبەتمەندی بزووتنەوەی حیزبەکەی خۆمانە تا ئێستا. بۆیە بۆ ڕەوتێک کە لە جەمسەرێکی ناکرێکاری لە کۆمەڵگاوە بەرەو چینی کرێکار دەڕوات و ڕۆژانە لە بانگەشەو و بڵاوکراوە و ڕادیۆکانیدا سەدان جار ناوی چینی کرێکار دەهێنێ و بەرگریی خۆی لە بەرژەوەندی و ئامانجەکانی ڕادەگەیەنێت ئەم چینە، لانیکەم چاوەڕوانی ئەو□ی ک□ ئەمە بۆ ناسینی چینەکە وەک خۆی و بەو تایبەتمەندیانەی کە شوێنی بابەتیی خۆی لە کۆمەڵگادا دەیدات بە ژیان و خەباتەکەی، و نەک لەسەر بنەمای بینینی پێشوەختە و دەروونی چینە داراکان کرێکار و چینی کرێکار. دێمەوە سەر ئەم خال□□.

٣- باسکردنی سیاسەتی ڕێکخراوەیی لەسەر بنەمای تێگەیشتن لە تایبەتمەندی و بارودۆخی تایبەتی وڵاتێکی دیاریکراو و چینی کرێکاری تێیدایە لە ماوەیەکی دیاریکراودا. ئەم باسە سنوور و تایبەتمەندییەکانی ژیان و خەباتی ئەم چینە ڕوون دەکاتەوە. باس لەوە دەکات کە مێژوو و نەریتی خەباتی ئەم چینە چ خال□□کی بەهێز و لاوازی بۆ هێناوە. باس لەوە دەکات کە چ ڕەوتێکی فیکری و ئایدیۆلۆژی لەناو ئەم چینەدا دەگوزەرێت و چ مەیلێک دروست بووە.
چینی کرێکاری ساڵانی ١٣٦٠ لە ئێراندا دەرئەنجامی ڕەوتە مێژووییەکانە چ لە ئێران و چ لە ئاستی جیهانیدا. دونیابینی و پێکهاتەی ئایدیۆلۆژی ئەم چینە، توانای تەشکیلاتی و خەباتکاری، هەلومەرجی ژیان و جۆری دامەزراندن وهەموویان دەرئەنجامی مێژوویی□کی کۆمەڵایەتین کە تایبەتمەندی تایبەت بەم بەشە لە چینی کرێکاری جیهانی دەبەخشێت. باسی سیاسەتی ڕێکخستن بریتییە لە خستنەڕووی ئەم تایبەتمەندییە تایبەتانە لە ئیستدلال و بیرکردنەوەی کۆمۆنیستەکاندا.

٤- باسکردنی سیاسەتی تەشکیلاتی سەبارەت بە تێگەیشتنە لە کەموکوڕییە کردارییەکانی سیاسەتی پێشووی حیزب (تا بڵاوبوونەوەی بابەتی ئاماژەپێکراو). ئەمە باسێکە بۆ فراوانکردنی چالاکیی کۆمۆنیستەکان لە دۆخێکدا کە بۆ هەمووان نالەبار دەردەکەوێت.
خال□□کی ناوەندی ئەم نووسینە و ئەو بانگەشەیەی کە دەیەوێت بیکات ئەو□ی ک□ ئەم مشتومڕە میتۆدێکی بەرهەمدارە بۆ چالاکیی حیزب لە قۆناغێکدا کە چەپی تەقلیدی پێی وایە کە کاری کۆمۆنیستی ناتوانێت

زۆر فراوان بێت، کە ڕێکخستنی کراوەی چینی کرێکارە مەحاڵە، کە کۆمۆنیستەکان مەیلیان بە سەرهەڵدانی قۆناغە شۆڕشگێڕییەکان مەرجدارە، کە کۆمۆنیزم دەبێت بە فیکری بەمۆنتەوە و هتد. ئەم باسە لەسەر بنەمای ئیدیعای ئەمەیە چونکە بە هیچ شێوەیەک بەو شێوەیە نییە. لە ناو ئەو هەلومەرجانەدا ڕێگایەک بۆ گەشەی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری هەیە کە بە تەواوی بابەتیی و کردەییە. بەم مانایە بابەتەکە ڕەخنە لە سیاسەتی ڕێکخستنی قۆناغی پێشوومان دەگرێت و ئاماژە بەو کەموکوڕیانە دەکات کە ڕێگری لە گەشەکردنی چالاکیی کۆمۆنیستی لەناو چینی کرێکاردا دەکەن.

٥- وە لە کۆتاییدا هەروەک لە سەرەتای باسەکەدا وتم بابەتەکە لەسەر سیاسەتی ڕێکخراوەیی باس لە پێویستی گۆڕینی چەپێک بە چەپێکی تر دەکات. مێژووی چەپی ئێران لە چوارچێوەی سەرەکی خۆیدا مێژووی ڕیفۆرمخوازی و ناسیۆنالیزمی باڵی چەپی بۆرژوازی ئێرانە. مشتومڕەکە ئەوەیە کە ئەم مێژووە گەیشتووەتە ئاستێک کە پێویستە کۆمۆنیزمی کرێکاری پێک بێت. کۆمۆنیزم لە بنەڕەتدا بڕیار بوو کرێکاری بێت و پێش ئەوەی ببێتە "نەتەوەیی" و بە شێوازی جۆراوجۆر لەلایەن بۆرژوازییەوە بەلاڕێدابرێت و خراپ کەڵکی لێوەربگیرێت، دیاردەیەکی کرێکاری بوو لە گۆڕەپانی کۆمەڵایەتیدا. باسی سیاسەتی ڕێکخستن بەشێکە لە هەوڵێکی فراوانتر بۆ داڕشتنی جۆرێکی جیاواز لە کۆمۆنیزم، کە لە بنچینەیەکی کۆمەڵایەتی جیاوازەوە سەرهەڵدەدات. باسەکە باس لە کۆمۆنیزمی کرێکاری و سەرهەڵدانی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری دەکات.

حزب و چین

سەبارەت بە پەیوەندی حیزب و چین، کۆمەڵێک تێگەیشتن و گریمانەی هەڵە لە چەپی تەقلیدی ئێراندا هەیە، کە پێویستە بە ڕەخنە دەست پێ بکەین. بیرۆکەی باڵادەستی لای چەپ سەبارەت بە پەیوەندی نێوان حیزب و چین ئەوەیە کە لە جەمسەرێکدا تیۆری و ئایدۆلۆژیا و هۆشیاری و ڕێکخستن و دیسیپلین هەیە و جەماوەری کرێکاریش لە جەمسەرەکەی تردا بوونیان هەیە. حیزب یان ڕێکخراو جەمسەرێک پێکدەهێنێت و "جەماوەر" جەمسەرەکەی تر پێکدەهێنێت. میکانیزمی شێوەی ڕێکخستنی شێوەی کۆمۆنیستی ئەوەیە کە ئەم ڕێکخراوە ئەو جەماوەرە دەگرێت و ئامانج و ئایدیالی خۆی دەگەیەنێت پێیان و ئەو جەماوەرەش یەک بە یەک و وەک مرۆڤی سەربەخۆ بیرکردنەوەکانیان دەگۆڕن، هەڵوێستیان دەگۆڕن، باوەڕیان بە کۆمۆنیزم و سۆسیالیزم هەیە. ، درک بە هۆکارەکانی ئازارەکانیان دەکەن و لە ئەنجامدا دەچنە پاڵ ئەو ڕێکخراوە و دەچنە ناو

خەباتێکی هۆشیارانە و ئامانجدارەوە. بە واتایەکی تر لە لایەک جەماوەری زەحمەتکێش لە شێوەی ئەتۆمی مرۆق و لە لایەکی تریش ڕێکخستن و حزب وەک بەرجەستەکردنی هۆشیاری و ڕێکخستن و شۆڕشگێڕی.

ئەمە ئەو دووجەمسەری “حیزبی-جەماوەر”ییە کە لە وتارەکەی سیاسەتی ڕێکخستندا باسمان کرد. هۆکاری بوونی گریمانە و تێگەیشتنێکی ئایدیۆلۆژیی درۆ و سادە لەم شێوەیە لاوازی فیکری چەپ نییە. لە ڕاستیدا ئەمە ڕەنگدانەوەی و درێژکراوەی ئەو تێڕوانین و تێگەیشتنەیە کە سەرمایە و سەرمایەدارەکان بە کرێکارانی بواری بەرهەمهێنان هەیانە. سەرمایە خاوەنی شتێکە بە ناوی سەرمایە. بەرهەمهێنانی دەرەنجامی ئەوەیە کە ئەم سەرمایە، ئەم ئامرازانەی بەرهەمهێنان کە هی سەرمایەدارن و بە پێناسە کرێکار کەمیان هەیە، وەربگرن و لە بەردەستی کرێکاردا جێبهێڵن تا کاریان لەگەڵدا بکات. لەم ڕووەوە، لە ڕوانگەی سەرمایەدارەوە، کرێکاران ئەتۆمی مرۆڤن کە بە تاک لەلایەن سەرمایەوە بەکرێ دەگیرێن. لە ڕوانگەی سەرمایەوە، کرێکار، تاکێکە کە بۆ ماوەیەکی دیاریکراو (ڕۆژی کار) بەرکەوتەی سەرمایە دەبێت و دواتر لە گۆشەیەکی داماو تەزاوی کۆمەڵگادا ون دەبێت تا سبەی لە کارگەدا دەربکەوێتەوە. لە دەرەوەی کارگە، لە دەرەوەی پەیوەندی یاسایی نێوان کار و سەرمایە، کرێکار بۆ بۆرژوازی دیاردەیەکی نادیارە. بە بڕوای بۆرژوازی، کرێکاران هەمیشە کەسانێکن کە پێویستیان بە کار هەیە و هاتوونەتە سەر کار. ئەوەی ئەوان وەک مرۆق لە چوارچێوەی کۆمەڵگادا دەیکەن، خەمی بۆرژوازی نییە.

ڕوانینی سەرمایە بۆ کرێکار لە بەرهەمهێناندا بنەمای ئەو ڕوانینەی چەپ ئاکامی ئەمەی سەرمایە بەرامبەر بە کرێکار کە لە بواری سیاسەتدا دێتە ئاراوە. جەماوەری بێ قەوارە. چەپ کاتێک دەیەوێت باسی کرێکار بکات، درک بە بێبەشی و هەژارییەکەی دەکات. بۆیە لە تیۆری چەپی تەقلیدیدا، چینی کرێکار ناتوانرێت بە ڕوونی لە زەحمەتکێشان و ڕەنجدەران و هەژاران بە گشتی جیا بکرێتەوە. ئەم چەپە لە پەیوەند بەوەی کە ئەم چینی کرێکارە وەک دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی لە چ پێگەیەکدایە و چی دەکات، ئایا لە بنەڕەتدا ژیان و میتابۆلیزمێکی سیاسی، کولتووری، ڕۆحی و هونەری هەیە یان نا، ئایا ناڕەزایەتییەک لەناو خۆیدا دەگوزەرێت یان نا. زۆر نازانێت ئەو ناڕەزایەتیانە چین و هتد. ئەم چەپە کەمترین ڕوونکردنەوە و شیکردنەوەی هەیە کە کرێکار لە دەرەوەی بەرهەمهێنان و دامەزراندن لە کۆمەڵگادا چییە.

کاتێک بۆرژوازی تێدەگات کە سۆسیالیستە و دەبێت کارێک بکات، دەی بە حاڵی هەژارەکان دەسوتێت و پێی وایە نابێت کۆمەڵگا دابەش بکرێت

بەسەر دەوڵەمەند و هەژاردا. مارکس لە مانیفێستی کۆمۆنیستدا بە وردی باسی ئەم جۆرە سۆسیالیزمە بۆرژوازییەی کردووە. سۆسیالیزمی بۆرژوازی بۆ ڕزگارکردنی بێبەشان و هەژاران. ئەم ڕوانگەیە دەگوازرێتەوە بۆ تیۆری حزبی ئەوان. لە لایەکەوە ئاماژە بە مارکس دەکات و ل□ بارەی پرۆلیتاریا دەخوێنێتەوە، ک□ سۆسیالیزم تیۆری شۆڕشەکەیەتی ، کە هۆشیار و دیسپلیندارە، ک□ حکومەتی خۆی دادەمەزرێنێت، کە کۆمەڵگا دەگۆڕێت، کە بە بەرزترین شێوە حوکمڕانی دەکات، هتد. لە لایەکی تریشەوە سەیری کۆمەڵگە حازر دەکات و “پرۆلیتاریا” لەم کەسە “بێبەش و نەزان و پێڕووتانە”دا نا دۆزێتەوە.

لە ئەنجامدا “پرۆلیتاریا” وردە وردە دەبێتە سیفەتی ئەو کەسانەی کە گەشە و هۆشیاریی خوازراویان هەیە بۆ پەیوەست بوون بە حیزبەکەی و ئەو خەباتەی کە پێناسەی کردووە. بەم شێوەیە حیزبەکەی دەبێتە نیشاندەر و پێوەر بۆ پرۆلیتاری بوون. کرێکارێکی زیندوو کە لە دەرەوەی ئەم حیزب و بزووتنەوەیە بێت، بەزەحمەت دەتوانرێت وەک پرۆلیتاریا بەفەرمی بناسرێت. پرۆلیتاریا دەبێتە ئەو بەشەی کە توانیویەتی ئایدۆلۆژیای زێڕین و دیسیپلینی زێڕین و لە خۆڕازیی زێڕینی ڕێکخراوەکە قبوڵ بکات و بچێتە پاڵ ڕێکخراوەکەیان. بەم شێوەیە دەتوانرێت ڕێکخراوە پڕۆلیتارییە ڕەنگاوڕەنگەکان بەبێ ڕێکخستن و لەخۆگرتنی کرێکاران پێکبهێنرێت. ئەو ڕێکخراوانەی کە سیما پرۆلیتارییان تەنیا لە تیۆری و ئایدۆلۆژیا و هەڵوێستەکانیانەوە وەرئەگرن.

بیرکردنەوەی چەپی نەریتی تێکەڵەیەک لە چەمکێکی ئەبستراکت و زەینیگەرایی و ئیختیاری پرۆلیتاریا لە لایەک و تێگەیشتنێکی شێماتیک(schematic) و بچووککەرەوە لە کرێکار وەک هەژار و پێ پەتی لە لایەکی ترەوە. هیچ کام لەم تێڕوانینانە ڕاست نین. هەردووکیان ئاماژە بەوە دەکەن کە دوو جەمسەری حزبی-جەماوەر، دووجەمسەریەکی بێمانا و بێ بەهایە کە لەسەر بنەمای تێگەیشتنی بۆرژوازی لە کرێکار لە بواری بەرهەمهێناندا دامەزراوە. ئەم دوو جەمسەرە تەنها پێگە و پەیوەندی چینایەتی سۆسیالیستە بۆرژوازییەکان ئاشکرا دەکەن و تەواو.

بە پێی ئەم گریمانە و تێڕوانینانە، ڕەنگە ئەو تێزانەی کە لە سەرەتای وتارەکەی سیاسەتی ڕێکخستنی ئێمەدا وروژێنراون، بۆ زۆرێک لە چەپەکان نامۆ دەرکەون. ئەو لێدوانەی کە چینی کرێکار لەناو خۆیدا کارلێکێکی سیاسی دەوڵەمەندی هەیە، کە بیر لە کۆمەڵێک پرسی کۆمەڵایەتی دەکاتەوە، کە لەناو خۆیدا مەیلی سیاسی و ئاید□ل□ژیی پ□کهه□ناوە، کە چینی کرێکار لە هەر حاڵەتێکدا پێکهاتەی

ڕابەرایەتیی هەیە. کە لە هیچ خاڵێکدا بێ بەش نیە لە جۆرێک لە ئارایش و ڕێکخستنی دەرونی، کە ناڕەزایەتی ئەم چینە و خەباتەکەی بێوچان و بەشێکە لە بوونی وەک چینێک، و ئەم جۆرە ئارگیومێنتانە بۆ زۆر کەس هەرس ناکرێن و ڕەنگە بە ئەوان نیشاندانێکی "کرێکاری" بێت " جا حزبی ئەمە بێت یان نووسەری ئەو بابەتە وتراوە."

بێگومان لەماوەی ئەم ساڵانەی دواییدا، ئەو بزوتنەوانەی کە عەقڵیان هەیە و قەیرانی سیاسی و ئایدیۆلۆژی و پێشهاتەکانی یەکێتی سۆڤیەت و چین تا ئێستا دۆگما و بەناو "فێرکردنەکان"یان بێ بەها کردووە، کەوتۆتە ژێر کاریگەری باسەکانی ئەمە، چونکە بەهەر حاڵ ڕێگەیەک هەیە بۆ کارکردن لەناو چینەکەدا، ئەوان کرێکاریان تێدا دەزیوەتەوە. بەڵام هێشتا بزووتنەوە و دەستەگەلێکی شێوە ئایینی ناکاریگەر هەن کە ژیانی سیاسی خۆیان بە هەمان بیروباوەڕی سادە سەبارەت بە حیزب و چینی کرێکار بەسەر دەبەن.

بەکورتی، تایبەتمەندی چینی کرێکار لە بیرکردنەوەی چەپی تەقلیدیدا پێگەی ئەم چینە نییە لە بەرهەمهێنان و بوونی وەک چینێکی کۆمەڵایەتی، بەرئەنجامی بەرهەمهێنانی مۆدێرنە لەگەڵ ئەو میتابۆلیزم و کارلێکانەی کە لەناو خۆیدا ڕوودەدەن، بەڵکو بەکارهێنانی پێگەی چین و دیاردەی هەژاری و بێبەشی. وە زۆرمان بینی کە کاتێک شێوازی بەکاربردنی چینی کرێکار دەگۆڕێت، بە نمونە لە ئێران، کاتێک کرێکار جل و بەرگی باشتر لەبەر دەکات و خاوەنی کەرەستەی ناوماڵە وەک ساردکەرەوە و تەلەفزیۆن و هتد، ئەم چەپە دواکەوتووانە زمانیان تەتەڵە دەکات و لەگەڵ تیۆریەکانی خۆیدا دوچاری کێشە دەبێتەوە.

ئەم چەپە کاتێک لەگەڵ کرێکاران قسە دەکات، زمانی منداڵان بەکاردەهێنێت. لە ڕاستیدا خۆی بە منداڵ ناو دەبات. دوو سەعات قسە دەکات بۆ ئەوەی بۆ کرێکارەکە ڕوون بکاتەوە کە بە نمونە ئەگەر مووچەکەت بەرزبێتەوە باشتر دەبێت! شتێک کە ئاشکرایە بۆ هەر کەسێک کە تەمەنی گەیشتبێتە پێنج ساڵ لە خێزانێکی کرێکاردا. ئەمانە بەشێکن لەو "زانینە" کە ئەم جۆرە ڕێکخراوانە پێیان وایە قۆرخکاریان لەسەرە و پێویستە بیهێننە ناو چینەکەوە. باسکردنی سیاسەتی ڕێکخستنی ئەمە بە سەرنجدانی حیزبی کۆمۆنیست بۆ ئەو مەسەلەیە دەست پێدەکات کە دەبێت لەم دوو جەمسەرییە بۆرژوازییە ڕزگارمان بێت و چینی کرێکار وەک قەوارەیەکی کۆمەڵایەتی ناڕازی بناسین، بە ئیستدلالێکی سیاسی و خەباتی ناوخۆیی و لە پرۆسەی کارلێکی سیاسیدا. ئەمە کەمترین چاوەڕوانییە لە لایەنێک کە دەیەوێت حزبی کرێکاری بێت.

لەم ڕووەوە و لە ئاستێکی تایبەتتردا ئاماژە بەو مەیلانە دەکەین کە

لە ڕاستیدا لەناو چینی کرێکاردا بوونیان هەیە. ئەم ڕەوتانە دەرئەنجامی مێژوون. ئەگەر کەسێک لە ساڵی ١٨٤٧دا ڕوونکردنەوەیەکی لەبارەی کۆمۆنیزمەوە دابێت، ئەوا کرێکارێکی سەدەیەک دواتر ئەم ڕوونکردنەوە دەزانێت. ئەم کۆمۆنیزمە بە هەزار و یەک شێوە لە ماوەی سەدەیەکدا پەیوەست بووە بە چینی کرێکارەوە، ئیلهامەکەی لە وەرگرتووە، کرێکاران خەباتیان کردووە، ڕابەرانی بیروڕا سەریان هەڵداوە و مشتومڕیان کردووە، حیزب دروست بووە، شەڕ ڕوویداوە و هتد. چونکە چینی کرێکار بەشێکی زیندووی کۆمەڵگایە، دوای سەدەیەک و زیاتر لە مانیفێستی کۆمۆنیستی، مارکسیزم و کۆمۆنیزمی کردووە بە دیاردەیەکی ناوخۆیی بە خۆی.
ئەم کۆمۆنیزمە بەرهەمی بابەتیی لەناو چینی کرێکاردا دروست کردووە. چەند سەد ساڵ خەبات دژی سەرمایەداری و ڕووبەڕووبوونەوەی سەرمایەدار و حکومەتەکانی و تاکتیکەکانی بە شێوەی جۆراوجۆر، کرێکاری هاوچەرخی لە خەباتدا فێر کردووە و کردوویەتی بە خاوەنی نەریتی جۆراوجۆر. مەیلی جۆراوجۆری خەبات لەناو چینی کرێکاردا سەریهەڵداوە. کرێکاری ئەمڕۆش هەر وەک بۆرژوازی ئەمڕۆ لە کۆتایی مێژوویەکی دوور و درێژدایە. ئەم مێژووە کاریگەری لەسەر دروست کردووە و کردوویەتی بە دیاردەیەکی زۆر پێگەیشتوو و ئاڵۆز. تەنانەت کرێکاری چەند سەدەیەک لەمەوبەر کە تازە لە گوند و وەرشەکە هەڵکەندرابوو، خاوەنی عەقڵ و ژیانێکی پێگەیشتووتر و پێگەیشتووتر بوو لەوەی کە چەپەکانی بۆرژوازی ئەمڕۆ لەبارەی کرێکارەوە خەیاڵی دەکەن.
لایەنێکی تری باسەکەمان ئەوە بوو کە ئەم مەیلە ئایدیۆلۆژی و سیاسیانە لەناو چینی کرێکاردا بنەمای بابەتیی ئەو حزبانەن کە بە جۆرێک خۆیان بە چینی کرێکارەوە پەیوەندیدار و دەبەستنەوە. مەیلێکی ڕیفۆرمخوازانە لەگەڵ بیرکردنەوە و نەریت و مێژووی خۆیدا لەناو چینی کرێکاردا لە وڵاتانی جیاجیادا هەیە و ئەم بنکە بابەتییەی لایەنە ڕیفۆرمخوازەکان لەناو چینی کرێکاردا کاریگەری هەیە. بەهەمان شێوە مەیلی شۆڕشگێڕی و کۆمۆنیستی هەیە. ڕەوتێک کە هەڵسوڕاوەکانی ئاگاداری جیاوازی بۆچوونەکانیان و چارەسەری کێشەکانی کرێکاری لەگەڵ ڕەوتی تردا.
مەسەلەکە لەسەر سنووردارکردنی قووەی تیۆری نییە، بەڵکو پەیوەندی بە سنووردارکردنی ڕاستەقینەی ململانێکانەوە هەیە لە نێوان نەریتە جیاوازەکانی خەباتەکانی ناو چینی کرێکاردا. ئەم مەیلانە کاریگەرییان لەسەر جەماوەری کرێکاران هەیە و سەرنجیان ڕادەکێشن. چینی کرێکار بەردەوام لە پرۆسەی جەمسەرگیری ناوخۆیی و ماکیاژکردنی ناوخۆیی و تەنانەت ململانێی ناوخۆییدایە بە دۆزینەوە

و پەیڕەوکردنی باشترین و کاریگەرترین ڕێگا بە باشترکردنی دۆخەکەیان و ڕزگارکردنی خۆیان. ئێستا ئەگەر حیزبێکی سیاسی بیەوێت حیزبی کرێکاری بێت یان لە ناو چینی کرێکاردا پشتیوانی بۆ خۆی بدۆزێتەوە، یەکەم پرسیار کە ڕووبەڕووی دەبێتەوە ئەوەیە کە ئەم حیزبە نوێنەرایەتی چی دەکات لە فیکر و سیاسەت و خەباتدا، لە شێوەی ئاڵوگۆڕی کۆمەڵایەتیدا، لەناو چینی کرێکاردا ،لەشیوەی ڕەوتێکی ڕاستەقینەدا بوونی هەیە یان نا؟ ئەم ڕەوتە لە چ پێگەیەکدایە لەناو تەواوی چینی کرێکاردا؟ ڕێکخراوێکی سۆسیالیستی ڕادیکاڵ کە دەیەوێت لە چوارچێوەی چینی کرێکاردا کار بکات، دەبێت بەو گریمانەیە دەستپێبکات کە بزووتنەوەیەکی سۆسیالیستی ڕادیکاڵ لەناو چینی کرێکاردا هەیە.
ئەم لێدوانەکە کە پەیوەندی بە دۆخێکی وەک ئێرانەوە هەیە، لە بنەڕەتدا ڕێکخراوی سۆسیالیستی پەیوەندیدار لە سەرەتاوە لە لایەن ڕۆشنبیران و لە دەرەوەی ژینگەی چالاکیی سیاسی کرێکارییەوە پێکهاتووە. ئەگینا کۆمۆنیزم (مەیلی مارکسیستی تیایدا) هەر لە سەرەتاوە لە ژینگەی کاردا دروست بوو و مەیلی سۆسیالیستی لەگەڵ خودی چیندا بوو. بە لەبەرچاوگرتنی سیمای فیکریی چەپ، هەروەها پێویستە جەخت لەوە بکەینەوە کە ئاشکرایە کە ڕوونکردنەوەی ئاڕاستەی کرێکاری ڕادیکاڵ و سۆسیالیستیی شوناسی سیاسی و ئایدیۆلۆژیی خۆی مەرج نییە هەمان ڕوونکردنەوەی ڕێکخراوی پەیوەندیدار بێت، و ئەویش پێویست نەبوو ببێت. بەڵام ئەگەر بەڕاستی باس لە سۆسیالیزمی شۆڕشگێڕ و ڕادیکاڵ دەکەین، ئەوا گومانی تێدا نییە کە ڕەوتی وەها لە ڕاستیدا لەناو چینی کرێکاردا بوونی هەیە و بە ناچاری لە سەردەمی ئێمەدا بەرهەم دەهێنرێتەوە. کۆمەڵگایەک کە تەیفی ڕادیکاڵ و سۆسیالیستی کرێکاری تێدا نەبێت، کۆمەڵگایەکە کە سەرمایەداری تێدا نەبووە. سۆسیالیزمی کرێکاری هێندەی خودی سەرمایەداری کۆنە و ئێستا نزیکەی سەدە و نیوێکە کە باڵی ڕادیکاڵی ئەم سۆسیالیزمە کرێکارییە ڕاستەوخۆ لە مارکسیزمەوە ئیلهام وەرگیراوە.
بە واتایەکی تر ئارگومێنتی ئێمە ئەوەیە کە حیزب بەو مانایەی کە ئێمە بەزۆری باسی دەکەین، واتە ڕێکخراوێکی دیاریکراو، تەنیا دیاریکردنی تایبەتە لە واقیعێکی کۆمەڵایەتی فراوانتر. واقیعێک، کە لایەنێکی بوونی کۆمەڵایەتی ڕەوت و بزووتنەوەیەکی واقیعییە لەناو چینی کرێکاردا و لایەنەکەی تریشی بوونی ڕێکخراو و بەرنامە و هتد. حیزب تەنیا ڕێکخراوێک نییە کە لە کەسانێک پێکهاتبێت کە لەسەر بنەمای ڕێککەوتن لەسەر بەرنامە و دەستوور کۆبوونەتەوە. حیزب دەرئەنجامی پێگەیشتنی پڕۆسە مێژووییەکانە کە لەو ماوەیەدا

مادەی پێویست لەسەر ئاستی کۆمەڵگا دروست بووە، لەناو چینی کرێکاردا لە شێوەی مەیل و نەریت و هەڵسوڕاوان و هەروەها لە چوارچێوەی سیاسی و بەرنامەییدا، بە سەرهەڵدان لە ڕێکخراوێک کە بتوانێت ئەم بزووتنەوەی کۆمەڵایەتییە ڕێکبخات و ڕابەرایەتی بکات.
کەواتە پێش هەموو شتێک پێویستە حیزب بە مانا فراوانەکەی لەبەرچاو بگرین. مەیلی ڕادیکاڵ و سۆسیالیستی چینی کرێکاری ئێران ئێستا بەشێک و ئەندامی حیزبی کۆمۆنیستی ئێرانیشە بەم مانا فراوانە. هەر ئەندامێکی ئەم حیزبی کۆمۆنیستی ئێرانییەی ئێستاش (بە پێناسە سنووردارەکەیەوە) دەبێ بە سروشتی خۆی سەر بەم بزووتنەوە و ئەم پارتە کۆمەڵایەتییە فراوانە بزانێت. نەبینینی ئەو پەیوەندییە، بە بڕوای من، زیانێکی زۆر بە کاری تێکۆشەرانی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران دەگەیەنێت. پێویستە هەریەک لە هاوڕێکانمان خۆی بە بەشێک لە ڕەوتی بەرفراوانی سۆسیالیستی و ڕادیکاڵ بزانێت، کە ئێستا تەرکیزی سەرەکییان لەناو چینی کرێکاردایە. جیاوازی ئەمە تەنیا لەوەدا بێت کە ئەمەی ئەندامانی ئەو حیزبە بەشێک لە هەڵسوڕاوانی ئەو مەیلە پێکدەهێنین کە بە پەرۆشەوە کار بە بنیاتنانەوە و بەهێزکردنی حیزبێکی سیاسی (بە مانای تایبەتی وشەکە) بۆ ئەم ڕەوتە کۆمەڵایەتییە دەکەین. ئێمە پێکهاتەیەکی حزبی بە ئەم تەیفەو ئەم ڕەوتە دروست دەکەین. چالاکانی ئەم بزووتنەوەیە (کە زۆربەیان هێشتا ئەندامی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران نین) خەریکی دروستکردنی کۆبونەوەی گشتی و شورا و سەندیکا و سازدانی ناڕەزایەتی دژ بە خاوەنکار و حکومەت و…هتد. هەموو ئەمانە میتابەلیزمی حزبی کۆمۆنیست وەک حزبێکی کۆمەڵایەتی. هەموو ئەمانە بەشێکن لە مێژووی ئەم حیزبە و مێژووی شۆڕشی کۆمۆنیستی بە ڕابەرایەتی ئەم حیزبە.
بۆیە بابەتی سەرەکی لە سیاسەتی ڕێکخستنی ئێمەدا ئەوەیە کە سۆسیالیزمی شۆڕشگێڕی چینی کرێکار لە ئێراندا چۆن بەدەستهێ و چۆن بەهێزدەکات. حیزبی کۆمۆنیستی ئێران دەتوانێ ئەم ئامرازە بێت، دەتوانێ حیزبی چینایەتی کرێکاران و حیزبی شۆرشی کۆمۆنیستی کرێکاران بێت، بەمەرجێک مەیلی سۆسیالیستی کرێکاری بەسەریدا زاڵ بێت، ئەم حیزبە “بکاتەوە” و بیکات بە ئامرازی خەباتی خۆی. حیزبی ئێمەش وەک هەموو شتێکی تری دونیا دەبێت درەنگ یان زوو پێگەی کۆمەڵایەتی خۆی بدۆزێتەوە. حیزبێکی کۆمۆنیستی کە نەتوانێت ببێتە ئامرازێک بۆ ناڕەزایەتی سۆسیالیستی چینی کرێکار، وەک حیزبێکی کۆمۆنیستی نامێنێت. حیزبی ئێمە دەبێ ببێتە بەشێکی ئۆرگانیک و لەدابڕانەهاتوو لە ژیان و بزووتنەوەی جوڵانەوەی ڕادیکاڵ و سۆسیالیستی کرێکاران و بەم هۆیەشەوە بەشێکی دانەبڕاوی خەباتی

تەواوی چینی کرێکار دژ بە بۆرژوازی.
لە باسی سیاسەتی ڕێکخستندا دەڵێین لەبری ئەوەی لە بیرۆکەیەکی تەواو تەشکیلاتیەوە هەنگاو بنێین و دەست بکەین بە بەدەستهێنانی ئەندام بۆ حزبە تایبەت و سنووردارەکەمان و دامەزراندنی بازنە و لیژنەیەکی هەڵبژاردن، با خۆمان بە بەشێک لە پارتێکی کۆمەڵایەتی فراوان (لە ئێستادا کۆمەڵایەتی) بزانین. با وەریبگرین و بپرسین چی لە فراوانبوونی حزبایەتی و دیاریکردنی ئەم ڕەوتە لە حزبێکی سیاسیدا هەیە؟ لێرەدایە کە یەکسەر هەست بە بارودۆخی ئەو تەیفە لە تێکۆشەرانی ئەم حیزبە فراوانە دەکەین، کە لە ئێستادا خۆیان لە سەرە جەماوەری فراوانی کرێکاران داناوە، ڕابەرانی ڕاستوخۆ و کردەیی چین و توێژە جیاجیاکانی چین، بەیەکەوە گرێدراون و بەیەکەوە پەیوەندیدان ، و دژی مەیلی بۆرژوازی و چینی غەیرە کرێکارن.وە ناشۆڕشگ□□کان لەناو چینی کرێکاردا دەستەبەندی خۆیان پێکدەهێنن و هتد.
چ شتێک ڕێگری دەکات لە یەکگرتنی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران وەک حیزبێکی دیاریکراو و ئەم بەشە گەورەترەی کۆمۆنیزمی شۆڕشگێڕانە لە ئێران لە پراکتیکێکی یەکپارچە و یەکگرتووی حیزبی و چینایەتیدا؟ چی وا دەکات ڕابەرایەتیکردنی بزووتنەوەی کرێکاری لە لایەن ئەم پارتە کۆمەڵایەتییە فراوانەوە قورس بێت؟ کام شێوەی ڕێکخستن گونجاوە بۆ ئەنجامدانی ئەم گۆڕانکارییە چارەنووسسازە لەم قۆناغە تایبەتەدا. بۆ پێکھێنانی ئەم حزبە مەزنە کرێکاری، تەیفی ڕادیکاڵ و سۆسیالیستی کرێکاران دەبێ بە گۆڕانکاری سیاسی، فیکری و تەشکیلاتیدا تێپەڕن و بە پێچەوانەوە و بە بۆچوونی من لەوەش گرنگتر حیزبی کۆمۆنیستی ئێران، چونکە ئامرازێکی گونجاوە بۆ چالاکییەکە و یەکێتی کرێکارانی کۆمۆنیست و شۆڕشگێڕ، دەبێت چ گۆڕانکارییەک لە کارەکانیدا بکات؟ ئەم پرسیارانە خاڵی دەستپێک و تەرکیزی گفتوگۆی سیاسەتی ڕێکخراو□یمان و ل□ در□□ژ□ی باسەکەدا بە شێوەیەکی تایبەتتر مامەڵە لەگەڵ تێزە سەرەکییەکان و دەرەنجامەکانی دەکەم.
سەبارەت بە سیاسەتی ڕێکخستنی کرێکاری ئیمە
قسەوباس لە سیمینارێکی حزبی
(2)

تێزە گشتیی□کانی بابەتەکە
ئەو تێزانەی کە لە سەرەتای وتاری سیاسەتی ڕێکخستنی ئێمەدا دەکەونە بەر باس ، هەوڵ دەدات لایەنەکانی بوونی کۆمەڵایەتی کۆمۆنیزم و شوناسی کۆمەڵایەتی چینی کرێکار بە تێکۆشەرانی کۆمۆنیست بناسێنێت.

١) ئەمە دەبێین لە ئێرانیشدا وەک پارچەکانی دیکەی جیهان مەیلی جەراوجۆر لەناو چینی کرێکاردا هەیە. پێش دەستپێکردنی هەر کردارێکی ڕێکخراوەیی بۆ دروستکردنی حیزب، پێویستە لە خەت بپرسیت کام لەم مەیلانە بنەمای بوونی ڕاستەقینە و ڕاستەوخۆی کۆمەڵایەتیتانە وەک حزبێکی دیاریکراو و دەخی ئەم مەیلە لە گۆڕەپانی بزووتنەوەی کرێکاریدا چۆنە لە ڕاستیدا ؟ ئەم ڕەوتە تا چەند یەکگرتوو و ڕێکخراو و خۆوشیاری هەیە؟ تا چەند چالاکە و لە ئێستادا بە چ شێوازێک ڕێکخراوە؟ ئاستەنگەکانی بەردەم یەکگرتنی ئەم مەیلە کۆمەڵایەتییە لە گۆڕەپانی بزووتنەوەی حیزبی ئێوەدا لە قەوارەیەکی سیاسی یەکگرتووی و خەباتەکارانەدا چین؟ چ ئاستەنگێک ڕێگری لە ڕابەرە ڕاستەقینە و کردەییەکانی ئەم بزووتنەوەیە دەکات کە ببنە بڕبڕەی پشت و کادیری ڕێکخراوەکی حیزبی؟ بە یەک وشە ئەم ڕەوتە پشت بە چی دەبەستێت؟

٢) ئەمە دەبێین چینی کرێکار جەماوەرێکی بێ شێوە و بێ جوڵە نییە. لە هەر شوێنێک ئیستغلالکردن هەبێت، بەرەنگار بوونەوە و خەباتیش لە دژی هەیە و لە ئێستادا ئەم خەباتە ڕابەرایەتی دەکرێت. تەنانەت لە خراپترین هەلومەرجیشدا، کاتێک بنەڕەتیترین ڕێکخراوە کرێکارییەکان بوونیان نییە، چینی کرێکار وەک ئەتۆمی تاکەکەسی ناچێتە مەیدانی خەبات و ڕووبەڕوو بوونەوە، بەڵکو خاوەنی ئارایش و ڕێکخستنی خۆیەتی بۆ خەبات. ئەوانەی لەناو ئەم چینەدا خۆیان بەرز دەکەنەوە بۆ پۆستی ڕابەرایەتی پراکتیکی بەشەکانی چین، ئەوانەن کە بەشگەلێک لە چینەکە دەگرن و دەتوانن بیجوڵێنن. ئەمانە ئەو کەسانەن کە بۆچوون و دەستنیشانکردنیان بۆ بەشە فراوانەکانی چینەکە گرنگە. نەریتی خەباتگێڕانەی کرێکاران لەگەڵ خۆیان هەڵدەگرن و دەیانگوازنەوە بۆ کەسانی دیکە. بۆ کۆمۆنیستێک زۆر گرنگە بزانێت ئەو ڕابەرانە کێن و چی دەکەن و کام بەشیان ڕابەری سۆسیالیستی چینە. هەرکەسێک بیەوێت حزب و ڕێکخراوەکی کۆمۆنیستی بنیات بنێت، پێویستە وێنەیەکی ڕوونی هەبێت لەو مەیل و ڕابەرانەی ناو چینی کرێکار.

٣) خاڵێکی دیکە، کە ململانێی بنەڕەتیی نێوان کۆمۆنیزمی کرێکاری و چەپی نەریتی و ڕۆشنفکریی ئێران نیشان دەدات، پرسی خەباتی ئابوورییە. ئەو سۆسیالیزمە ساختەیە کە لە بەئاگاهاتنەوەی ویژدانی ڕۆشنبیری بۆرژوازییەوە بەرەو "هەژاریی جەماوەر" و دابەشبوونی کۆمەڵگا بەسەر دەوڵەمەند و هەژاردا دێت، یەکسەر دەگاتە ڕێچەتەیەک بۆ چاکسازی کۆمەڵایەتی. وێنەی ئەو کۆمەڵگایەیان دەست دەکەوێت کە ئەم بێبەشبوونانە تێیدا نامێنن لەگەڵ هاتنی ئەو جۆرە سۆسیالیستە خاوەن بیرە باشانە. بەڵام لە هەمان کاتدا بە ڕوونی یان ناڕاستەوخۆ باس لەوە دەکرێت کە تا ئەم ڕەوتە کار نەکات، یان تا

“شۆڕش” ڕووبدات، ناتوانین چاوەڕوانی باشتربوونی جددی لە ژیانی جەماوەردا بین. وە بێگومان خودی چەپی ناکارامە لەم دۆخە بابەتییەدایە لەسەر بنەمای پێگەی چینایەتی خۆی، کە ناتوانێت “چاوەڕوانی بکات”.

بیرۆکەی شۆڕش و تیۆری مارکسیستی شۆڕشی کرێکاری دەبنە مۆڵەتێک بۆ ئەم ڕژانە بۆ دوورکەوتنەوە لە خەبات بۆ باشترکردنی دەستبەجێی بارودۆخی چینی کرێکار و دابەزاندنی کرێکار بۆ داهاتوو و زەلیلکردنی خەباتی کرێکار بۆ چاکسازی ئابووری و کۆمەڵایەتی وەک شتێک کە پێدەچێت نیشانەی لادان بێت لە دۆزی شۆڕش. دیارە لەم ڕوانگەیەوە کرێکار هاندەدرێت بۆ وەرگرتنی مافی خۆی، بەڵام ئەم تێبینییە هەزار جار جەختی لەسەر دەکرێتەوە کە ئەم خەباتە نابێت ببێتە “سەردەق” بەراوردکردن و هتد بۆ چینی کرێکار و بۆ مارکسیزم ئەمە بەمانایە لە بنەڕەتدا چونکە خودی بوونی چینی کرێکار بۆ باشترکردنی بارودۆخی ئابووری کرێکاران ڕۆژانە تووشی ململانێ دەبێت لەگەڵ بۆرژوازیدا.
باسەکە وەک ئەوە نییە کە کرێکار ئامادەبێت خەباتی ئابووری بکات یان نا، یان ئەم خەباتە چڕتر بکاتەوە یان نا. کرێکار، نەک تەنها بە باشترکردنی بارودۆخی خۆی، بەڵکو بە ڕێگریکردن لە تێکچوونی ئاستی ژیانی هەبوو، بە پاراستنی کەرامەتی ئینسانی خۆی، لە کۆمەڵگەی سەرمایەداریدا، دەبێت بەردەوام خەبات بکات بۆ باشترکردنی ئابووری و کۆمەڵایەتی. بۆیە چینی کرێکار بڕیار نییە “هەڵوێست”ێکی تایبەت بە خەباتی ئابووری وەربگرێت. خەباتی ئابووری بە واتای چینی کرێکار و چینی کرێکار بە واتای خەباتی ئابووری. ئەمەش بەشێکە لە پێناسەکە و یەکێکە لە تایبەتمەندییە بوونگەراییەکانی چینی کرێکارە. وەک چۆن ماسی ناتوانێت مەلە نەکات، کرێکاریش ناتوانێت خەباتی ئابوورییەوە نەکات. وە بەدڵنیاییەوە پێشکەوتن لەم خەباتەدا شۆڕشی کرێکاری بەهێزتر و ئاسانتر دەکات. چەپە تەقلیدیەکان بە تیئۆریەکانیان دەگەنە ئەو ئەنجامە کە کرێکاران بە پلەیەک لە خۆشگوزەرانی “گەندەڵ دەبن”، یان هەژاری و فشاری ئابووری دەبێتە هۆی شۆڕش.
ئەمە بیرۆکەیەکی بێمانا و دژە کرێکارییە. کرێکارئەبێت لە دۆخێکی ئابووری بەهێزتر و سەلامەتتردا بێت. تەنیا چینی کرێکارێک کە لە پرۆسەی پێشکەوتنی چینایەتیدایە، دەتوانێت دەست بەسەر هەموو شتێکدا بگرێت و تەواوی شۆڕشی کرێکاری بەوێت. نائومێدی و چەقبەستوویی دەتوانێت هۆکاری یاخیبوونی وردەبۆرژوازی بێت، بەڵام ناتوانێت سەرچاوەی شۆڕشی کرێکاران بێت. ئەوە هەژارییە کە خەباتی

کرێکاری بەرەو تێکچوون و گەندەڵی دەبات، نەک خۆشگوزەرانی و باشتربوونی دۆخی ئابووری چین. بۆیە خەباتی ئابووری و خەبات بۆ بەرزکردنەوەی کەرامەت و پێگەی کۆمەڵایەتیی کرێکار بەشێکی دانەبڕاوە لە بوونی کۆمەڵایەتی چینی کرێکار و دواخستن هەڵناگرێت و ئەو حزبە کۆمۆنیستییەی کە دەیەوێت ببێتە حزبی کرێکاران. دەبێ سەرەتا لەم بوارەدا بدۆزرێتەوە، بۆ ئەوەی بتوانین پرسیار لەوان بکەین سەبارەت بەرنامە و خەباتەکەیان بە شۆڕشی کرێکاری و کۆمۆنیستی.
بەڵام لە واقیعدا سەدان حزبی بەناو سۆسیالیستی لە جیهاندا هەن کە لە بۆچوون و پراکتیکی خۆیاندا نامۆن لەگەڵ ئەم خەباتە ئابوورییە بەردەوام و هەمیشەییەدا و شوناسەکەیان لە جیاوازییە تیۆریەکانیان لەگەڵ گروپی دراوسەدا کورت دەکرێتەوە. ئەو حزبانەی تەنانەت نازانن کرێکارێک لە بوارێکی دیاریکراودا چەند داهاتی هەیە، ئایا دەکرێت بەم داهاتە خێزانێکی سێ کەسی بەڕێوەبچێت، ئایا دەکرێت منداڵێک تا تەمەنێکی دیاریکراو بنێردرێتە قوتابخانە، یان چی ڕوودەدات بە پزیشکی و پزیشک و هتد. زۆرێکیان هیچ پەیوەندییەکیان بەو بابەتانەوە نییە و تاکە کێشە و سەرقاڵبوونیان ئەوەیە کە کام جیابونەوەی لقی باوەڕ سەرەتای بوونی مەحفەلەکەی ئەوانە و هتد.
هەر کاتێک ئەم کەسانە من و تۆ دەبینن باسی کرێی زیادە و بیمە و یاسای کار و هتد دەکەین، یەکسەر بە “ئیکۆنۆمیست” ناومان دەبەن. وە یەکسەر ناوی لینین دەهێنێت. بەڵام لینین سەر بە بزووتنەوەکەمانە. لە قۆناغێکدا لە ڕووسیا، کرێکاران، چ هەبن یان نا، بەشدار بوون لە خەباتی ئابووریدا و دەیانگوت ڕووخانی تزاریزم و پرسی دەسەڵاتی سیاسی بابەتێکی زۆر گرنگە و نابێت بە بۆرژوازی لیبراڵ جێبهێڵرێت. سۆسیالیستی ساختە بۆرژوازی کە لە بنەڕەتدا لە لایەکی دیکەوە هاتە ناو باسەکەوە، نوێنەرایەتی ئەمە دەکات و نموونەی ئیکۆنۆمیستەکان لە ئەمەدا دەبینێت.
بەلای من کاتێک ئەم جۆرە ڕەوتە ئەمە بە ئیکۆنۆمیست ناودەبەن، پێویستە دڵنیابین لەوەی کە لەسەر ڕێگای ڕاستداین. ئەمە باشترین کەمپاسە بۆ دەستنیشانکردنی ئاراستەی دروست. هەتا حیزبی کۆمۆنیست، هەروەک تەواوی بزووتنەوەی ڕادیکاڵ و سۆسیالیستی ناو چین، خەریکی خەباتێکی بەردەوام بۆ باشترکردنی دەستبەجێی دۆخی چینی کرێکار نەبێت، ناتوانرێت ناوی لێبنرێت حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری. گرەنتی ئەوە دەدەم کە نەریتی ڕاپەڕین و ڕووخاندن و شۆڕشگێڕی و مامەڵەکردن لەگەڵ پرسی دەسەڵاتی سیاسیدا لە حیزبەکەماندا هێندە بەهێزە و پلانی ئەوەندە زۆرە بۆی کە هەرگیز ساتێک نامێنێت کە بگەڕین بە جەریانی ئەو ئیکۆنۆمیستانەی سەرەتای سەدە لە ڕووسیا.

لە بنەڕەتدا پێموایە ئەگەری سەرهەڵدانی ئیکۆنۆمیستێکی لەو شێوەیە لە چوارچێوەی نەریتی کۆمۆنیزمدا لە ڕووی مێژووییەوە ڕەتکراوەتەوە.

ڕەتکردنەوە و بچوککردنەوەی خەباتی ئابووری لەلایەن چەپی ناکرێکاریەوە لە ئێراندا هەندێک زەمینەی ماددی هەیە. سەرەتا بەهۆی پێکهاتەکەیانەوە فشاری ئابووری بۆ ئەم ڕەوتانە بەرجەستە نییە. دووەم: بەشداری لە خەباتی ئابووریدا پێویستی بە بوون لەو شوێنە کۆمەڵایەتییە هەیە. "کرێکار پێویستە" بۆ خەباتی ئابووری. ناکرێ شارەزاییەکی خوێندەوار بۆ ئەم خەباتانە بنێردرێت. هەر جۆرە دەستێوەردانێک لە خەباتی ئابووریدا پێویستی بە ڕێکخراوی کرێکاری و ڕابەری کردەیی هەیە و ئەم بزووتنەوانەش ئەو جۆرە پێکهاتە و چالاکییەیان نییە. ڕاستگۆیانە زۆرێکیان وێنەیەکی زۆر بابەتیی ناڕەزایەتی کرێکارانیان هەیە. بە پێی ئەدەبیاتی تەبلیغاتی ئەوان، ناڕەزایەتی کرێکاران بە ئەوان هەمیشە لە شێوەی لە کورە دەرهاتنی دانیشتوانی بە شێوەی کرێکاران لەم یان ئەو ژینگەی کار و ژیاندا بەرجەستە دەبێت. و هەر بۆیەش بەشداریکردنیان لە خەباتی ئابووریدا بە ئەنقەست شێوەی هەوەدان بە توڕەکردنی کرێکاران وەردەگرێت. وێنەی ململانێیەکی ئامانجدار و حیسابکراو لەگەڵ ڕێسا و ڕێکخستن و ڕابەرایەتی لە ناڕەزایەتییەکی کرێکارییەوە نییە. ئەوان لە چوارچێوەی ئەو پەیوەندی و تێکەڵاویانەدا نین و هەر بۆیەش ناتوانن نەک هەر بەشداری بکەن، بەڵکو بە گشتی تێنانەت لە میکانیزمی ناڕەزایەتی کرێکاری تێبگەن.

٤)خاڵێکی تر کە پێویستە باسی لێوە بکرێت، پێگەی حیزبە لە دەی ئەم خەباتە بەردەوام و لەوەستاندن نەهاتوەدا. حیزبایەتی و حزبایەتی لایەنێکی دیاریکراو و یەکێکە لە فۆرمەکانی پێناسەکردنی ئەم خەباتە کۆمەڵایەتییە فراوانە و نەک "دوا ئەڵقەی پەرەسەندن"ی ئەم خەباتە. بە چەپی تەقلیدی حیزب پلەی کۆتایی پلیکانەیەکی پێشکەوتنە. لە سەندیکا و ڕێکخراوی پیشەیی و پاشان بە حیزب. له وتاره که ی سه باره ت به سیاسه تی ڕێکخستن، جه خت له وه کرایه وه که حزبایه تی یه کێکه له لایه نه کانی خه بات و واقیعێکی فره ڕووه . ئەوەی کە ئەڵقەی کرێکاری و سەندیکا و ئەنجومەن و لایەنەکانی تر پێکی دەهێنن و هەموویان پێکەوە دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی ئاڵۆز دروست دەکەن. جەماوەرێکی مەزنی خەڵک لە پەیوەندی لەگەڵ سەرمایەداریدا ناڕەزایەتی دەردەبڕن و ئەم ناڕەزایەتییە لایەن و خولێک و ساتی جیاوازی هەیە و ئەمانەش بە شێوەی جیاواز دەردەکەون کە یەکێک لەوانە حزبی سیاسی چینایەتییە. ئەم حیزبە نوێنەر و ڕێکخەری چالاکییەکی هەمیشەیی و بەردەوامە بە دەزی شۆڕشی کۆمەڵایەتی و

هەموو خەباتەکانی دیکە لە چوارچێوەی ئەم خەباتە گشتییەدا ب□ ش□شی کۆمەڵایەتی پێکەوە دەبەستێتەوە. بۆیە ئەم حیزبە بەدیلێک نییە بۆ شێوازەکانی تری چالاکیی چینی کرێکار. باسی ئێمە ئەوەیە کە بێین بۆ بینینی ئەم واقیعە کۆمەڵایەتییە ئاڵۆزە، لەگشتێتی خۆیدا بەهێزی بکەین، پێداویستیە بەرەوپێش چوونی ئەم بزوتنەوە گشتیە دەستەبەربکەین تا بتوانین لایەنی حیزبی ئەم خەباتە لە چوارچێوەی ئەم چالاکییەدا ڕێکبخەین. مەحاڵە حیزبێکی سیاسی بۆ چینی کرێکار بە جیا لەم بزووتنەوە چینایەتییە کۆمەڵایەتییە دروست بکرێت. هەرکەسێک بیەوێت حزبێکی کرێکاری کۆمۆنیستی بنیات بنێت، پێویستە بەشداری□ت لەم هەموو خەباتەدا.

٥) گرفتێکی دیک□ ب□ریتییە لە لێکۆڵینەوە لە هەندێ لایەن و تایبەتمەندییەکانی دۆخی ژیان و خەباتی چینی کرێکار لە ئێران کە کاریگەری لەسەر لایەنە تایبەتترەکانی سیاسەتی ڕێکخستنی ئێمە هەیە.

یەکەم: چینی کرێکاری ئێران چینێکی گەنجە. مەبەستم تەمەنی کرێکاران نییە، بەڵکو مێژووی بوونی پرۆلیتاریای شارستانی لە ئێراندا بە بەراورد لەگەڵ لانکەی سەرمایەداری لە ئەوروپا. نەریتەکانی خەباتی کرێکاری لەم وڵاتانەدا، لە بواری ڕێکخستن، ڕێکخستنی جەماوەری، فراکسیۆن و هتد، دەرئەنجامی پڕۆسەی درێژخایەنن. نەریتی خەباتی کرێکاری لە ئێراندا بە شێوەیەکی سروشتی لە ژێر کاریگەری بارودۆخی کۆمەڵگای ئێران و مێژوو و پرۆسەی گەشەسەندنی سەرمایەداری لە ئێراندا بووە. بۆ نموونە نەریتی خێرا ڕێکخستن، دروستکردنی ڕێکخراوی سەندیکا و شورا و هتد لە چینی کرێکاری ئێراندا لاوازە.

به ڵام با بەتی وتاری سیاسەتی ڕیکخستن ئه وه یه که ئه م تێڕوانینه ڕێگه نادات به چه پ غه یرە کرێکاری که ئه نجام لە ئەتۆمیزه بوونی کرێکاری ئێرانیەوە وەربگرێت . بەڵام ئەم بۆشاییە پڕ دەبێت لە شێوازەکانی تری ڕێکخستن و چالاکیی کرێکاری کە ل□گ□□□ ه□لومەرجی باوی کۆمەڵگادا دەگونجێت، بەو پێیەی خەبات و ناڕەزایەتی کرێکاران لەوەستان نەهاتووە. ئێمە دەڵێین تەنانەت لە خراپترین بارودۆخیشدا تۆڕگەلێک ئەڵقە کرێکاریەکان لەناو چینی کرێکاردا دروست دەبن، کە وەک ئامرازێک هاوفکری کرێکاری و ڕێنمای ڕابەرەکانی کرێکاری بۆ چارەسەرکردن کاردەکەن. ئێمە ئەم شێوەمان ئایدیالیزە نەکردووە. به ڵام ئه مه ئه و فۆرمه لانیکه م و بنه ڕه تیه یه که له هه موو دونیادا هه یه له هەر شوێنێک کرێکار هەبێت و کار بکات، بێ گوێدانه ئەوه ی گه وره ترین یه کێتی و ئه نجومه ن و هتد هه ن یان نا. ئەم تۆڕانە، کە لە چوارچێوەی و لە ڕێگەیەوە کرێکارانی وشیارتر جەماوەری کرێکاران بە بنەماکانی خەباتی کرێکاری ئاشنا

دەکەن و بانگەشەیان بۆ دەکەن و لەدەوریەک کۆیان دەکەنەوە و دەیانخەنە کار و ڕابەرایەتییان دەکەن، تەنیا وەک خودی مانگرتنەکە نین. هیچ کەس و خاوەنکار و حزب و حکومەتێک ناتوانێ ئەم بزووتنەوەیە بوەستێنێت.
ئەمەش یەکێکە لە تایبەتمەندییە هەبوونی چینی کرێکار و هەر بۆرژوازییەک کە بەرهەمهێنان پەکدەخات، بە ناچاری هاوشانی ئەو بازنانە دروست دەکات. کەس ناتوانێت ڕێگری لەو کەسانە بکات کە لە ژێر یەک سەقفدا کار دەکەن و بەرگەی بارودۆخی هاوشێوە دەگرن و لە هەمان بارودۆخی کۆمەڵایەتیدان و خۆیان ڕووبەڕووی یەک هێز و هتد ببیننەوە و چارەسەرێک بۆ دۆخەکەیان بدۆزنەوە. ئەم کەسانە هەمیشە بیر لە بارودۆخی خۆیان و شێوازەکانی شەڕکردن بە باشترکردنی دۆخەکەیان و تەنانەت ئەوەی جیهان لەڕووی مێژوو و تیۆریەوە لەسەریان دەبێت بیری لێدەکەنەوە و ئاسۆی کردەیی دەخەنە بەردەمیان. تەوەرەکانی ئەڵقەکان ئامرازی سەرەتایی و حەتمی ئەم کارو کاردانەوانەن لەناو چینی کرێکاردا. ئازاری کرێکاران و چارەسەری ئەم ئازارانە لەم ئەڵقانەدا باس دەکرێن. ئەمە ڕەوتێکی ڕاستەوخۆی خەباتەکانە. بەپێی تەنانەت لە ئێرانیشدا سەرەڕای نەبوونی یان لاوازی ڕێکخراوە فەرمی و ڕێک و پێکەکانی کرێکاری، پێویست ناکات لە سفرەوە دەست پێ بکەین.
دووهەم: بارودۆخی تایبەتی ئێران جەخت لەسەر پێویستی گرتنەبەری پێگەیەکی نوێی کۆمۆنیزم لە چوارچێوەی خەباتی ئابووریدا دەکاتەوە. لە وڵاتانی تریشدا، کەلێنی نێوان کۆمۆنیستەکان، یان چەپەکان بە گشتی، لە ململانێی ئابووری، ڕەنگە بەقەد ئێران قووڵ نەبێت. ئەم بۆشاییە دەبێت پڕبکرێتەوە. بەڵام لە ئێران کە لە بنەڕەتدا چەپ لە باڵی چەپی ناسیۆنالیزمی چینی ناکرێکار پێکهاتووە، نەریتەکەی دەگەڕێتەوە بۆ دوکتور موسەدق و سەربەخۆیی ئابووری، چەپ کە ئاسۆی خەباتیان بۆ ئەنجامدانی چاکسازیی سیاسی و کۆمەڵایەتییە لە “نیشتمانی خۆیان” و کرێکاریش وەک هێزی یەدەگی خەباتی بۆرژوازی وە خۆی وەک چاکسازیخوازێک تەماشای کردووە، لە وڵاتێکدا کە خەباتی ئابووری کرێکاران بەردەوام لە لایەن چەپەکانەوە بەکەم سەیر کراوە و کراوەتە لقێکی ئەنتی-خەباتی دەسەڵاتخوازانە، لە وڵاتێکی وادا کۆمۆنیستە کرێکارییەکان پێویستە زیاتر گرنگی بە بابەتی خەباتی ئابووری بدەن. ئەمەش ئاماژەیەکی بنەڕەتییە بە جیابوونەوەی پرۆلیتاریا و بۆرژوازی. حیزبەکەمان و هەڵسوڕاوەکانمان نەترسن لەوەی ئەم چەپە بۆرژوازییە چەواشەی “ئیکۆنۆمیزم”مان پێ ببەخشێت.
بەڵام لە کۆتاییدا هەموو ئەو تێزانەی کە لە وتارەکەی سیاسەتی ڕێکخستندا وروژێنراون، بە گوێدانە ئەوەی کە چەندە دەتوانرێت

گشتگیر بکرێن بۆ وڵاتانی دیکە و تا چەند باس لە تایبەتمەندییە گشتیەکانی خەباتی کرێکاری دەکەن، بارودۆخی ئێران لەبەرچاو دەگرن. چونکە ئەم حەقیقەتە خەسڵەتی چەپی بۆرژوازیە لە ئێراندا، ئەمەش وایکردووە کە پێویست بکات جەخت لەسەر بابەتەڕونەکانی چینی کرێکار و میکانیزمەکانی خەباتی کرێکاری بکەینەوە.

کەموکوڕییەکانی کارەکە پێش پلاندانان بۆ سیاسەتی ڕێکخراوەیی لە بابەتی سیاسەتی تەشکیلاتیدا بە وردی باسی ئەم بابەتە کراوە. بۆیە لێرەدا تەنها ئاماژە بە چەند خاڵێک دەکەم بۆ ئەوەی بیرتان بخەمەوە. ئەگەر بمەوێت هەڵسەنگاندنێکی پوختە بۆ کەموکوڕی سەرەکی کارەکانمان لە ماوەی پێش پێشنیارکردنی ئەم سیاسەتەدا بکەم، دەبێ بڵێم کە ئێمە لە ناوەڕاستەوە دەستمان پێکردبوو. ئێمە وەک حزبێکی سیاسی هەوڵمان دەدا ناوەندی حزبی لە نێو ڕابەرەکانی چینی کرێکاردا دروست بکەین. بێگومان ئه م کاره به شێکی هه میشه یی چالاکیی ئێمه یه و له خۆیدا هیچ ناڕه زایه تییه کی له به رامبەردا نییەو دەبێت ئەنجامی سیاسەتی ڕێکخستنی ئێستامان گەشەی خێرای ته شکیلاتی حیزبیمان له نێو کرێکاراندا بێت. بەڵام سەڕه ڕای ئه وه ی ک□ تەنانەت لە سه رەتاوه جەختمان له سەر پێویستی دەورەدانی بازنه هه ڵبژاردنه کان و ناوه نده کانی حیزب به ێژەیەکی بەرفراوان لە کرێکارانی دۆستی حیزب جه ختمان کردەوە ، لایەنی کۆمەڵایەتیەوە فراوانبوونی حیزب وتەحیزب له نێو کرێکاراندا که متر جێگەی سەرنج بوو.

ئەمڕۆ کە دەمانەوێت کرێکار لە پێگەی کۆمەڵایەتی خۆیدا بناسین و ڕێکبخەین، پرسی ڕێکخستنی گروپی کرێکاران جێگەیەکی چارەنووساز بۆ ئێمە دەدۆزێتەوە. کاتێک گرنگی بەو ڕاستییە دەدەین کە پێویستە فۆرمە ڕاستەقینەکانی ڕێکخستن و ناڕەزایەتی کرێکاران بە تایبەت کرێکارانی سۆسیالیست کە بنکەی کۆمەڵایەتی دەستبەجێی حیزب پێکدەهێنن، بناسین و بنیات بنێن، سەرنجی ئەڵقە و تۆڕەکانی کرێکاران دەدەین. خاڵی دەستپێکی ئێمە بۆ کارکردن لەگەڵ چینی کرێکار، ناسینی ئەو ڕاستییەیە کە مەیلێکی ڕاستەقینە و چالاک لەناو چینی کرێکاردا ئێستا نوێنەرایەتی سۆسیالیزم و ڕادیکالیزم لە بزووتنەوەی کرێکاریدا دەکات و وەک ڕێکخراوێکی دیاریکراو لە ئێمەوە نزیکە.

ئەمە لە بنەڕەتدا ئەو پاشخانە گشتیی□یە کەڕێگەیداوە بە دامەزراند و گەشەی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران. بۆیە سەرنجمان ئاراستەی ئەم گروپە دەکرێت. ئەم تەیفە چی دەکات، پەیوەندی حزبی کۆمۆنیست لەگەڵیدا چییە و چۆن دەتوانین ئەم تەیفە بەهێزتر و هاوئاهەنگ بکەین، کە بە بڕوای من بەرفراوان و کاریگەرەو ناڕەزایەتی کرێکاری

کەمتر بە جۆش وخرۆش دەبێت بەبێ بەشداری ئێمان. لە ماوەی پێشوودا کەمتر گرنگیمان بەم کارە بنەڕەتییە دەدا. کێشەی ئەمە بە پلەی یەکەم ڕێکخستن و یەکخستنی بەشە سۆسیالیزم و ڕادیکاڵەکانە لەناو چینی کرێکاردا، کە لە ئێستاوە بۆ ئێمە و کەم تا زۆر بۆ بەشێکی زۆریان ڕوون و ئاشکرایە، کە ئایندەی ئەم بەشە و حیزبی کۆمۆنیستی ئێران بەستراوەتەوە پێکەوە. تەنیا لەسەر بنەما و پشتبەستن بەم چالاکییە بنەڕەتییە کە دەتوانین حەوزە ڕاستەقینەکانە نوێیەکانی حیزب کە هەڵسوڕاوانی ئەم بەشە لەخۆ بگرێت، دروست بکەین و فراوانتر بکەین. لە باسی ڕوانگەی سیاسەتی ڕێکخستنی ئێمەدا دەگەڕێمەوە سەر ئەم بابەتە.

بە واتایەکی تر هەموو دەستکەوتەکانی کۆمەڵگەمان وەلا ناوە بۆ دروستکردنی حزبێکی کرێکاری کۆمۆنیستی و ویستمان لەسەر دەستپێشخەری ڕێکخراوەکان شانەکانی ئەم حزبە دروست بکەین. به ڵام له ئێستادا کۆمه ڵگه مادده یه کی زۆری بۆ پێکهێنانی ئه م حیزبه دابین کردووه و ئه گه ر ورنتر لێی بڕوانین، به شێک له م حزبە سیاسییه ، به مانای فراوانی وشه که ، جێگه یه کی هه یه و له ناو چینی کرێکاردا کار ده کات. کەواتە، دەکرێ بنەمای سیاسەتی ڕێکخستنی ئێمە بەم شێوەیە بخەینەڕوو: بۆ یەکخستنی بەشە جۆراوجۆرەکانی بزووتنەوەی کۆمۆنیستی و ڕادیکاڵ لە ئێران و یەکخستنیان لە حزبیکی سیاسیدا. حیزبی ئێمە، وەک ڕێکخراوێکی خاوەن سنوور و کەلەنی دەستووری دیاریکراو، بە کادر و چالاکوان، ئەڵقەکان، هێزی چەکداری، تەبلیغات، ڕادیۆ، ڕۆژنامە و هتد، تەنیا بەشێکە لەو واقیعە کۆمەڵایەتییە فراوانە.

بەڵام بەشێکی گەورەی ئەم حیزبە کە بە ڕواڵەت لەدەرەوەی دیوارەکانی حیزبەکەمان پێکدێت، لە بەشێک لە کرێکارانی سۆسیالیستی و خەباتکارانێک پێکدێت کە نەک هەر لە پێشەنگی ناڕەزایەتییە کرێکارییەکانی ئێستادان، بەڵکو زنجیرەیەک ئەرکی تەبلیغات و هۆشیارکردنەوە و ڕێکخراوکردن بەڕێوەدەبەن. ئه م به شه تا ڕاده ی ئه گەرەکانی خۆی و به و فەرمانه ی که بارودۆخ ڕێگه ی پێدەدات، یەکخستنی کرێکاره کانه و له ڕیزه کانی کرێکاراندا به ڕه نگاربوونه وه له به ڕامبه ر خورافاتەکان و ته نانه ت له به ڕامبەر هێرشی دڕنده کانی وه ک ڕژیمی ئیسلامیشدا، پارێزگاری له پەیوەندیەکانی خۆی لەگەڵ جەماوەری چینی کرێکاردا دەکات. لە ڕوانگەی کۆمۆنیزمی ڕادیکاڵ لە ئێراندا، ئەم بەشە و حیزبی کۆمۆنیستی ئێران بەشێکن لە یەک بزووتنەوە. هەڵسوڕاوانی ئەم بەشە لە ڕاستیدا هەڵسوڕاوانی ئێمەن. حیزبی کۆمۆنیست و ئەم بەشە لە هەڵسوڕاوانی کرێکاری دەبێ بە هۆشیارییەوە نزیک ببنەوە و یەکبگرن.

ئەم بنەمای سیاسەتی ڕێکخراوەی ئەمەیە.

ئەم باسە دەیەوێت هەڵسوڕاوانی حیزب بکاتە هێزێکی وشیار و چالاک بۆ یەکخستنی ئەو دوو بەشە. ڕێگایەکی ڕاستەقینەی ئەم گۆڕانکارییە ئەوەیە کە ئەم بەشە لە حیزب و ڕێکخراوەکان بەشدارە لە خەباتی ئەم بەشەدا (واتە بەشێکی تری ئەم تاکە ڕەوتە پۆتانسێلە) و کاریگەری لەسەر دروست دەکات. حیزبی کۆمۆنیست پێویسته کاریگەری له سەر خۆ وشیارییەکانی ئه م ڕەوتەو پەیوەندییەکەی لەگەڵ ڕه وته کانی دیکەی ناو چینی کرێکار و توانای ڕابەرایەتیکردنی ناڕەزایەتی کرێکاران کاریگەری دانانی هەبێت لەسەریان. بەڕای من پێویستە لەو تێبگەین و گریمانە بکەین کە حیزب و ئەم بەشە سەر بە یەک واقیعی خەباتکارانەن. هەر جۆرە بەرەو پێشبردنێکی سیاسی لە داهاتوودا و دەرکەوتنی هەر پلەیەک لە کرانەوەی سیاسی بە ڕوونی بە هەمووان دەیسەلمێنێت کە ئەم بەشە بنکەی حزبی کۆمۆنیست و بینای سەرەکی کادر و ئەندامەکانی پێکدەهێنێت. بزووتنەوەی ئەم بەشەی کرێکاران لە ئێستاوە بەشێکە لە مێژووی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران کە لە دەرەوەی سنوورە دەستوورییەکانی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران بنیات دەنرێت.

هێڵە سەرەکییەکانی سیاسەتی ڕێکخراوەییمان

هەربۆیە بەپێی ئەم پێشمەرجانە دەتوانین سیاسەتی ڕێکخراوەییمان لە چەند ڕستەیەکدا کورت بکەینەوە:

۱-ڕێکخستنی حیزب کارکردی بوون و دەسەڵاتی بەشێکی ڕادیکاڵ و سۆسیالیستییە لە نێو ڕابەرە کرێکارییە پراکتیکییەکان و کرێکارانی خەباتکاردایە.

ئەم چینە بوونی هەیە و پێویستە یەکگرتوو و وشیار بێت. بەشێکی گرنگی چالاکییەکەمان سەرپەرشتیکردنی فراوانبوونی ئەم بەشە و پێدانی یەکگرتوویی سیاسی و تیۆری بەو بەشە. ئەم چینە بە نەریت و بۆچوون و سیاسەتەکانی خۆی لە مەیلەکانی دیکەی ناو چینی کرێکار پاک بکاتەوە. من دەڵێم “پاک و خاوێنی پێ ببەخشە” و “جیاوازی” ناکەم، چونکە دەزانم بورژوازی حوکمڕانی چەپی ئێران چ جۆرە هەڵوەستێکی سکتاریستی لە لێدوانێکی لەو جۆرەوە وەردەگرێت. پێویستە ئەم بەشە بزانێت جیاوازی بیرکردنەوەی و لە گۆڕەپانی کاری سیاسیدا لەگەڵ ڕەوتی ڕیفۆرمخواز و سندیکالیستی و هتد چییە.

ئەم حوکمە جەخت لەوە دەکاتەوە کە حیزب بە شێوەیەکی دەستکرد دروست نابێت. حیزب بە بانگ کردنی کرێکاران بۆ حیزب بنیات نراوە. بەڵکو هەرچەند بەشی ڕادیکاڵ و سۆسیالیستی لە چینی کرێکاردا بەهێز بێت، حیزبێکی کۆمۆنیستی بەهێز و ڕادیکاڵ پێکهاتوو لە کرێکاران دەتوانێ لە کۆمەڵگادا بوونی هەبێت. ئەم دوو واقیعە پەیوەندیان بەیەکەوە

هەیە و کاریگەریی چونیەکیان لەسەر یەکتر هەیە. تا مەودای ڕابەرە کرێکارییەکان و ئەو کرێکارە خەباتکارانەی کە جیاوازی خۆیان لە ڕووی ئامانج و ئاسۆکانەوە، لە تاکتیک و ئەولەویەتەکان، لە نەزەریت و بەهاکانی ململانێ لەگەڵ ڕەوتەکانی دیکە دەزانن بەهێزتر بن، زیاتر ئەگەری بنیاتنانی حزبی کرێکاری ڕادیکاڵ هەیە.
ئەگەر کەسێک داوای لێکردم ئەڵقەیەکی حزبی لە هەرێمێک یان شارێکدا دروستبکەم، یەکەم پرسیارم ئەوە دەبێت، بارودۆخی ئەوێ چۆنە؟ مێژووی خەباتی کرێکاری لەو ناوچەیەدا چییە؟ کام مەیل لە نێو کرێکارانی ئەو هەرێمە یان ئەو بوارەدا بەهێزترە؟ وەک سۆسیالیزم و سیاسەتی ڕادیکاڵ چ کاریگەرییەکی گشتی لە نێو ڕابەرە کرێکارییەکانی ئەوێدا هەیە؟ ئەگەر وەڵامی ئەم پرسیارانە گونجاو بێت، ئەوا دیدێکی گونجاو بۆ پێکهێنانی ناوەند و شانە حزبییەکان پێشبینی دەکەم و ئەگەر نا، بە دڵنیاییەوە بە پێی ئەم داتایانە لە ئاستێکی دیکەوە دەست بە کارەکانم دەکەم. گەشەی حیزبی کۆمۆنیست ڕێژەیی دەبێت لەگەڵ ڕادەی ئاڵوگۆڕی کۆمەڵایەتی لەو ناوچەیەدا.
٢- پەیوەندی سیاسی بەشی کرێکارانی کۆمۆنیست لەگەڵ حیزبی کۆمۆنیستی ئێران پتەوتر بکرێت.
ئەم چینە وردە وردە حزبی کۆمۆنیست وەک بزووتنەوەی حزبی خۆی قبوڵ بکات. ئەم ڕستەیە دەبێ باسی بارودۆخی زۆرێک لە ڕابەرانی کرێکاری بکات کە: "ئەگەر بمەوێت لە نێوان حیزبەکاندا هەڵبژێرم، خۆم بە نزیکی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران دەزانم". بەڕای من ئەمە هەموو ئەو پەیوەندییەیە کە دەبێ لەم قۆناغەدا دروست بکرێ. ئەگەر بەشێکی زۆر لە ڕابەرە کرێکارییەکان ئەمە بڵێن، و بە هەر تێبینییەکەوە پەیڕەوی لێ بکەن، کە بۆ نموونە ئەم یان ئەو لایەنەی کاری حیزب کەموکوڕی تێدایە، من پێم وایە ئەمە سەرکەوتنێکی گەورە دەبێت لە ئێران و کۆمۆنیزمی ئێران هەنگاوێک دەبێت نزیکتر لە پێکهێنانی حزبێکی کۆمۆنیستی کرێکاری، کە بە درێژایی مێژووی هاوچەرخ هەست بە بۆشاییەکەی کراوە. ئه گه ر ئه مڕۆ، له ئاینده یه کی نزیکدا، کاتێک خه باتی جه ماوەری بەرز ببێته وه و تا ڕاده یه ک ئازادیی کردەیی بۆ هەڵسوڕانی کۆمۆنیستی هه بێت، ئه م به شە هەنگاو دەنێت و ئه م حیزبه به ته واوی دەکاتە هی خۆی. لەم نێوەندەدا هەم ئەم حیزبە و هەم ئەم ڕابەرە کرێکاری و تێکۆشەرانە بە دڵنیاییەوە دەبێ لە زۆر ڕووەوە بگۆڕدرێن و لێک نزیک ببنەوە. بەڵام ئەم گۆڕانکارییە لەم جۆرە بارودۆخانەدا بە خێرایی ڕوودەدات.
به ڵام ئه گه ر ئه مڕۆ لێم بپرسن ئاماژه ی پێشکه وتنی سیاسه تی ڕێکخستنی ئێمه له م قۆناخه دا چییه ، ده ڵێم به شێکی فراوان له ڕابەرە پراکتیکی و ڕادیکاڵه کانی چینی کرێکار هه ست بە نزیکیی

حیزبی کۆمۆنیستی ئێران ده که ن. هەستیار بە بەرامبەر چارەنووسی حیزب و سیاسەتەکانی. ئەگەر بە نموونە حیزبی کۆنگرە ببەستێت، لافاوی نامەکانی ئەو هاوڕێیانە بێتە ئاراوە کە تیایدا تێبینی لەسەر مشتومڕەکانی کۆنگرە دەکەن، تەنانەت ئەگەر خۆیان بە ئەندامی حیزبیش نەزانن (کە پێموایە دەبێ بزانن تا ئێستا). بەهەمان شێوە بڕیار و لێدوان و سیاسەتەکانی حیزب کە لە لایەن ئەو هاوڕێیانەوە ڕایانگەیاندووە، لە بەرچاو بگیرێن و سەرنجیان لەسەر بخرێتە سەر.

٣- ئەبێت کرێکارانی ڕادیکاڵ و کۆمۆنیست هەرچی زیاتر لەگەڵ حیزب ڕێکبخرێن.

بێگومان من بە مەرج ئەمە ناڵێم. با ڕاشکاوانە بڵێم، تا ئەوکاتەی حیزبێکمان هەبێت کە ئەگەر ڕابەرێکی کرێکاری کردەیی بیەوێت کاری پێبکات، دەست و باڵەکانی زیاتر بەستراو دەبن، دۆخەکەی نائەمنیتر دەبێت، لە ناوەوە ڕووبەڕووی کێشەکی ڕۆشنبیرانە و سەرلێشێواو دەبێتەوە ئەوە، من ئەم هاوڕێیانەم پێ باشترە، ئەوان کارەکانیان لە دەرەوەی حیزب ئەنجام بدەن و کاتێک ڕاستەوخۆ بچنە ناو حیزبەوە کەحزب ئامادەیی پێویستی لەناو خۆیدا دروست کردبێت. لەم ساڵانەی دواییدا زۆر ماندوو بووین بە لابردنی ئەو ئاستەنگانە و سەرکەوتوو بووین لە نزیککردنەوەی ئەم بەشە لە کرێکاران لە حیزب وبە کارکردن لە ناو حیزبدا، بەڵام ئەمە هێشتا بەڵای من بەس نییە. پێویستە کارێک بکەین کە بە ئەو هەڤاڵانە بوون بە حیزبی و بوون لە ڕیزی ڕێکخراوە حیزبییەکان هاوواتای بەهێزکردنی توانایان بێت بۆ ئەوەی ڕۆڵی خۆیان وەک ڕابەرێک لە بزووتنەوەی کرێکاریدا بگێڕن، متمانە و ئاسایشیان زیاتر بکات. لایەنێکی تری سیاسەتی ڕێکخستن بریتییە لە دروستکردنی ئەم گۆڕانکاریانە لە شێوازی ژیان و چالاکییەکانی حیزب و ڕاکێشانی ئەو هاوڕێیانە بۆ ناو ڕێکخستنی حیزب.

٤- کرێکارانی کۆمۆنیست پێویسته هه میشه یه کگرتووبن و به یه کگرتوویی بمێننە وه به شێوه ی جۆراو جۆر له نێویاندا له شێوه ی تۆڕی ئەڵقەی کرێکاری.

لە کوێی ئەو ئەڵقانە بوونیان نییە، دەبێ دروستیان بکەین، لەو شوێنەی کە بوونیان هەیە، پێویستە بەهێزیان بکەین، لە ڕووی سیاسی و فیکرییەوە خۆراکیان پێ بدەین، تاکتیکی شەڕی ئەم بەشە بپشکنین و هتد. پێویستە کارێک بکەین بۆ ئەوەی ئەم دەستانە لە کرێکارانی ڕادیکاڵ و سۆسیالیستی هەڵوێست و سیاسەتی ڕوونیان هەبێت سەبارەت بە هەموو لایەنەکانی خەباتی چینایەتی و بگۆڕدرێن بە دەستە و ناوەندی زیندوو و زۆر چالاک لەناو چینی کرێکاردا.

٥- ئەبێت حەوزەکانمان ناوەندی کارا بن لەم تۆڕە حەلقە و ڕێکخراوانەی کەلەلایەن ئەوان دروستکراون و ڕابەرایەتیان دەکرێت.

حەڵقەکانی ئێستای ئێمە، لە کاتێکدا کە پێگەی خۆیان وەک شانە بنەڕەتییەکانی حیزب دەپارێزن و وەک حەلقەیەکی هەڵبژاردن بە ماف و ئەرکی دیاریکراو لە پێوەندی لەگەڵ بەشەکانی دیکەی حیزبدا مامەڵە دەکەن، لە ڕووی س□روشتی کارەکانیانەوە، پێویستە وەک گردبوونەوەیەکی چالاک لەم کارەدا کار بکەن تۆڕ. حەلقەکانی هەڵبژاردنمان تەنها لە چوارچێوەی ئەو تۆڕانەدا نین، بەڵکو ئەگەر ڕێکخراوی جەماوەری و هتد هەبن، پێویستە وەک شانە حزبییەکان لەناویاندا چالاک بن و ڕاستەوخۆ سیاسەتەکانی حیزب بەرەوپێش ببەن.

٦- لە نێو ڕابەرە کاریگەرەکانی ئەو تۆڕانە، حەلقەی هەڵبژاردنی شێوازی نوێی حزب پێکبهێنرێت.

بە واتایەکی تر دەسەڵاتی ڕاستەقینەی ئەم تۆڕانە وردە وردە بچێتە لای حیزب و بەم شێوەیەش ناوچەی شێوازی نوێ سەرههڵدەدەن کە ڕابەری ئەو تۆڕانە لەخۆ بگرن. ئه مڕۆ به و هۆکارانه ی پێشتر باسم کرد، ڕه نگه بترسین کە ئەوانە بە حەوزە حیزبییه کان ناو بەرین، به ڵام هەر ناویان هەچی بێت، ئه مانه حەوزە ی ڕاسته قینه ی چالاکی کۆمۆنیستی و ڕادیکاڵی کرێکارین. ئەم حەوزانە پێکدێن لەو کەسانەی کە کاریگەرییەکی بەرفراوانی جەماوەریان هەیە، لە لوتکەی ناڕەزایەتی کرێکاریدان و هێڵەکانی کردەی ڕاستەوخۆی کرێکاری دیاری دەکەن. ئەمانە ئەو کەسانەن کە لە داهاتوودا دەبنە ڕابەرانی شورای کرێکاری و سەندیکا و ئەم حەوزانەی شێوازی نوێ دەبنە ناوەکی کۆمیتە حزبییەکان لە کارگە و بەش و شار و ناوچەکاندا. دواتر دێمە سەر ئەوەی کە چۆن ئێمە خۆمان بە ئاگاییەوە ئەم پرۆسەیە بکەینە هەوێنی بزووتنەوەی داهاتوومان لە پێکهێنانی کۆمیتەی حیزبی.

٧- لەگەڵ فراوانبوونی نفوزی خۆمان و بەتایبەت لەگەڵ باشتربوونی دۆخی ئەمنی، ئەم مادە مرۆیی و تەشکیلاتییە بە هاوکاری ئێمە کۆمیتەی حزبی دروست دەکات و ڕایدەگەیەنین.

لێرەدا دەتوانین باس لەوە بکەین کە تایبەتمەندییەکانی ئەو مەرجانەی کە ئەم کارە دەکەنە مومکین□ چین. بەڕای من گرنگترین نیشانە ئەوە دەبێت کە کاری ئەو کۆمیتانە دوای خۆڕاگەیاندنیان چۆن دەبێت. پێموانییە پەلە بکەین لە دروستکردن و ڕاگەیاندنی ئەو کۆمیتانە. ئەوەی گرنگە ئەوەیە کە بەشی بەرفراوان و کاریگەر لە کرێکارانی ڕادیکاڵ و سۆسیالیستی هەن کە خۆیان بەم حیزبە سیاسییەوە دەبەستنەوە. کاتێک هەلومەرجی کاری بەرفراوانی حیزبی دابین بک□ر، ز□ر بەخێرایی کۆمیتە حیزبیەکان پێکدەهێنرێن، بەمەرجێک ئەمڕۆش، واتە حیزبیش و ئەم بەشەش لە هەڵسوڕاوان، بزانن کە بەشێکن لە یەک حیزب و واقیعی بانگەشەی هەڵبژاردن. نا بێت کۆمیتە حزبیەکان پێشوەختە و بەشێوەی دەستکرد و تەنها بە

دەستپێشخەرییەکی لەسەرەوە دروست نەکرێت.
لە سەرھەڵدانی ھەڵومەرجی لەباردا، فاکتەرێک دۆخی ئەمنییە، فاکتەری دیکەش توانای کرێکارانی ڕادیکاڵ و سۆسیالیستییە بۆ ئەوەی ڕۆڵی خۆیان وەک ڕابەرو و ئاژیتاتۆر لە دۆخی نوێدا ببینن. ئەگەر کۆمیتەیەک پێکبهێنیت کە لە سەبەینەوە بەشێکی زۆری وزەی خۆی بە کاروباری ناوخۆی حزبی و ڕاپۆرتکردن و هتد خەرج بکات، باشترە بەهیچ شێوەیەک ئەم کارە نەکەیت. کۆمیتەی حیزبی پێکبهێنن کاتێک ئەم کومیتەیە لە بنەڕەتدا بتوانێت وەک ڕێبەری خەباتی کرێکاری لە دەرەوەی حیزب دەرکەوێت. بەپێی ڕەوتی داهاتووی بزوتنەوەکەمان و ڕوانگەی ئێمە سەبارەت بە قۆناغی داهاتووی سیاسەتی ڕێکخستن بە گشتی ئەمەیە: لەگەڵ گۆڕانی دۆخەکەدا کە بەشێکی دەرئەنجامی کار و گەشەی ڕاستەوخۆی ئێمەیە و بەشێکیش دەرئەنجامی دۆخی سیاسی کۆمەڵگە بە گشتی، ئەو هێزانەی کە لەم قۆناغەدا لە ژێر ئاڵای "حزبی" "بە گشتی" کۆبوونەتەوە، ئەوان "حزبێکی دیاریکراو" لەسەر ئاستی ناوخۆیی دروست دەکەن. کۆمیتەی کارگە و ناوچەیی بەخێرایی پێکدێت و لە لایەن ڕابەرە کرێکارییە کۆمۆنیستەکانەوە بوونی خۆیان ڕادەگەیەنن کە ئەمڕۆ بە شێوەی جۆراوجۆر پەیوەستن بە حیزبەوە و لە ڕێگەی تۆڕی بازنە و کۆبوونەوەی گشتی و هتد بەدواداچوون بە چالاکییەکانیان دەکەن. سەرکردەکانیان خۆیان بە کۆمیتەی حزبی ناودەبەن و حزبی کۆمۆنیستیش دان بەو کۆمیتانەدا دەنێت کە لە خوارەوە و لە ژینگەی ناڕەزایەتی کرێکاریدا بۆ یەکەمجار لە مێژووی کۆمۆنیزمی ئێراندا پێکهێنراون و بە پشتبەستن بەو کۆمیتانە ڕێکخراوە ناوچەییەکانی خۆی بنیات دەنێت و بە یەکخستنی ئەوان لە ڕێکخراوێکی حزبی دیسپلینکراو دروست دەکات.
ئەمە ڕوانگەیەکی گشتییە. تەنانەت لە ئاستی نفوزی ئێستای حزبی کۆمۆنیستیشدا، ئەمە پرۆسەیەکە لە هەڵکشانێکی سیاسیدا بەردەوام دەبێت. ئەمە ئەو پرۆسەیە کە ڕاستییەکانی بارودۆخی ئێستا و دەرئەنجامی کارەکانمان تا ئێستا دەخاتە ڕوو. تەنیا هیوادارم بتوانین خۆمان بە وەها دۆخێک ئامادە بکەین و بتوانین گەرەنتی ئەوە بکەین کە هیچ کەسێک و هیچ مەیلێکی کورتبینانە نەتوانێت لە ڕێگای بەرزبوونەوەیەکی سیاسیدا بوەستێت کە خەباتی وردە بۆرژوازییەکان بەئاگا بهێنێتەوە و لەوانە بەریداتە گیانی حیزبەکەمان ،لەنێو ئەوانی تردا دەرگاکانی حیزب لەسەر ئەو ڕابەرە کرێکاریانە دادەخرێن کە دەجووڵێن بە ئەوەی حزبی کۆمۆنیست بکەنە هی خۆیان.
٨- بەشداری ئێمە لە خەباتە بەردەوامەکان لەم قۆناغەدا لە بنەڕەتدا لە لایەن ئەم تۆڕانەوە ئەنجام دەدرێت.

تەوەری بەشداریکردن لە خەباتە بەردەوامە کرێکارییەکاندا و کاریگەری دانان لەسەریان، لە مێژە یەکێک لەو بابەتانە بووە کە لە حیزبەکەماندا باسی لێوە دەکرێت. لە ڕابردوودا تەنانەت کاری حزبی و بەشداری لە خەباتە بەردەوامەکاندا بە جۆرێک لە جۆرەکان لە دژی یەکتر باس دەکرا. بەڕای من ئەم دوو لایەنە یەک شتن. هیچ بزووتنەوەیەک ناتوانێت حیزبی کرێکاری بنیات بنێت بەبێ ئەوەی لە جەرگەی خەباتی کۆمەڵایەتی چینی کرێکاردا ئامادە بێت. چەپی تەقلیدی ئەم کێشەیەی هەیە، چونکە بۆ ئەوەی بەشداری لە خەباتی کرێکاریدا بکات، ناچارە پێڵاو و کڵاو لەبەر بکات و ژمارەیەک خوێندکار و مامۆستای زانکۆ و هتد، کە پەیکەری سەرەکی حزبەکەی پێکدەهێنن، بنێرێتە دەستی کرێکاری ژینگە. بەڵام بۆ حیزبێک کە بەشی ڕادیکاڵ و پێشکەوتنخوازانەی کرێکاران بە بەشێک لە حیزبەکەی خۆی دەزانێت و هەنگاو بە هەنگاو ئەم بەشە بکاتە پایەی سەرەکیی ڕێکخراوەکانی، بەشداریکردن لە خەباتە بەردەوامەکان بە مانای بەشداری وشیارانە و ئامانجدارانە و حزبییانەی ئەو بەشە. ئەمە ئەو شێوازەیە کە حیزبی کۆمۆنیستی ئێران بە کردەیی بەشداری لە خەباتەکانی ئێستادا کردووە.

فراوانکردنی کۆبونەوەی گشتی کرێکاری و زیادکردنی ڕۆڵیان لە بزووتنەوەی ناڕەزایەتیدا یەکێک لە باشترین نموونەکانی بەشداری ئێمە لە خەباتە بەردەوامەکاندا. ئەمە و نموونەی دیکەی هاوشێوەی ئەو لە بنەڕەتدا لە ڕێگەی نزیکیی بەشی ڕادیکاڵی کرێکاران لە حیزبی کۆمۆنیست و سیاسەتەکانییەوە ئەنجام دراوە. ڕوونە کە ئامانجمان ئەوەیە کە تا دەتوانین بەشدارییەکانمان هەرچی زۆیاتر ڕاستەوخۆ تربن. بەڵام تەنانەت ئەمەش تەنیا بۆ نزیککردنەوەی ئەم حەلقە کرێکاریانە لە حیزبەوە دەکرێت. ئێمە ڕەخنەمان لە بەشداری حەوزە ناکاریگەرەکان گرت لە ژێر ناوی ئاکسیۆنیزم. بەشداری ڕاستقەینە و گونجاوی ئێمە لە خەباتی بەردەوامدا بە واتای بەشداری کۆمەڵێک کرێکاری کۆمۆنیستی و ڕادیکاڵ لەم خەباتانەدا کە تادێت زیاتر لە حیزب نزیک دەبنەوە و لەگەڵ حیزبدا کار دەکەن. ئەم هاوڕێیانە ئەندامی فەرمی حیزب بن یان نا. هه ڕچه نده ئه م په یوه ندیه نزیکتر بێت، بێگومان بەشداری حیزب له ململانێیه کانی ئێستادا ڕاسته وخۆتر و نزیکتر ده بێت. بەڵام جەختکردنەوەمان لە باسکردنی سیاسەتی ڕێکخستندا ئەوەیە کە بتوانرێت لە ڕێگەی ڕێکخستن و بەهێزکردنی بەشی ڕادیکاڵی کرێکاران لە خەباتەکانی ئێستادا بەشداریمان فراوانتر بکەین. ئامانجی ئێمە بەشداری هۆشیارانەی ئەو تۆڕانە و گرتنەبەری پراکتیکی سیاسەتە بنەڕەتییەکانی حیزبە نەک نمایشکاریی حیزب.

٩- ڕێکخستنی جودا تا ئێستاش شێوازی کاری حزبیمانه له شاره کان و له بواری چالاکی کرێکاری و لەگەڵ باسکردنی سیاسه تی ڕێکخستنی ئێمهدا ناکۆک نییه .

ڕێکخستنی جیا بابەتێکە پەیوەندی بە بوارەکانەوە هەیە نەک بە تۆڕەکانی حەلقەوە. ڕەنگە بۆ هەندێک ئەم جیابوونەوە بە شێوەیەکی فەرمی و یاسایی دەرکەوێت. دەوترێت بە کردەوە تۆڕەکان ناوچەکان بەیەکەوە د□ بەستنەوە. بەڵام ئەم جیاکارییە زۆر گرنگە. کێشەکە تێگەیشتنمانە لە پەیوەندی. ڕێکخستنی لێکجیا واتە حەلقەکاندا لە تۆڕێکی حزبیدا بەیەکەوە نەبەستراونەتەوە. ئێمە بەستنەوەی حەوزەکانمان ڕەتکردۆتەوە بەهۆی مەترسییە ئەمنییەکانی لەم قۆناغەدا. بەڵام ئایا دۆستایەتی و پەیوەندییە ناوخۆییەکانی کرێکارانمان ڕەتکردۆتەوە؟ ئایا ئێمە بانگەشەی ئەوەمان کردووە کە کرێکارە کۆمۆنیستەکان کە ئەندامی حیزبن لە جەرگەی خەباتی کرێکاریدا یەکتر نابینن و خۆیان لە تەنیشت یەکتر نابیننەوە؟ هەرگیز. بیرۆکەیەکی لەم جۆرە گەمژانەیە و دژی هەموو ئەو شتانەیە کە خۆمان لەسەر میکانیزمەکانی خەباتی کرێکاری دەیڵێین.

ڕێکخستنی جیا باسێکە کە پەیوەندی بە ڕێکخراوە حیزبییەکانەوە هەیە. ئەمەش بەو مانایەیە کە حەوزەی حزبی حەوزەی حزبی بونی خۆی بۆ کەسی تر ئاشکرا نەکات. پەیوەندی بە هیچ بەشێکی ڕێکخراوەکەوە مەکە لە هەمان ئاستی خۆتدا. به ڵام ئه و کرێکارانه ی که به بێ ئاگاداری خۆیان له یه ک یه که و شوێندا چه ند حەلقەی حزبی پێک دێنن، ڕۆژانه پێکه وەن . ڕێکخستنی جیا واتە ئەوە. گۆڕینی پێوەندی ڕۆتینی و سروشتی کرێکاران بۆ ئامرازێک ب□ گ□□دانی سیاسی یەکەکانی حیزب. پەیوەندی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان پەیوەندی ڕاستەقینەی کرێکارانە و بارگرانی ئەمنییەکەی کەمەترە. نابێت حەوزەکان بەیەکەوە ببەسترێنەوە و وەک حەوزە بناسێنرێن. بەڵکو زۆرترین کات وەک حەوزەی تێکۆشەرانی حیزبدۆست لەناو تۆڕەکاندا لەگەڵ یەکتردا کارلێک بکەن و هیچ جۆرە زانیارییەک لەسەر ئاستی پەیوەندی ئەویتر لەگەڵ حیزب و کایەی حزبی یەکتر نەدۆزنەوە. بەم شێوەیە باسەکە بە هیچ شێوەیەک یاسایی نییە.

مشتومڕەکە ئەوەیە کە چالاکیی کۆمۆنیستی لەناو چینی کرێکار و بەرکەوتنی یەکتری کۆمۆنیستەکانی حیزب لەناو چیندا پشت بە میکانیزمەکانی خودی خەباتی کرێکاری ببەستێت. بە هۆی کێشە ئەمنییەکانەوە ناتوانین و پێویست ناکات لەم قۆناغەدا پەیوەندییەکی ڕێکخراوەیی لە نێوان چالاکوانانمان لە بوارەکاندا ئاستێک لە دەرەوەی پەیوەندییە سروشتییەکانی ناوحەلقەی کرێکارانی پێشەنگ دروست بکەین. کرێکارێکی خەباتکار و کۆمۆنیست کە بەبێ

گوڕدانە ئەوەی کە ئەندامی حیزب بێت یان نا، دەتوانێت بە خۆی بسەلمێنێت کە ڕێگەی بابەتیی کرێکاری ناڕازیی هەیە و کەس ناتوانێت لەو زیاتر هیچی بەسەردا بسەپێنێت، ئەو لە ڕێگەی بەهێزتردایە لە ڕووی ئاسایشەوە. لەوانەیە زۆر کەس لە ناو تۆڕە حەلقەکاندا و چ لە دەرەوەی تۆڕە حەلقەکانەوە پێشبینی ئەوە بکەن کە هەندێک هاوڕێ پەیوەندییەکی نزیکتریان لەگەڵ حیزب هەیە. بەڵام ئەم جۆرە گریمانە کە ئەمڕۆ لە بارەی زۆرێک لە کرێکارانی خەباتکارەوە کە ئەندامی ئەو حیزبە نین، هەن، تا ئەو کاتەی لە سنوری هەست و گومان تێنەپەڕیوە و ناتوانرێت بسەلمێنرێن، هێشتا بە هەڕەشەیەکی یەکلاکەرەوەی ئەمنی نازانرێت. من بەسەر ئەو ڕاستییەدا تێدەپەڕم کە چینی کرێکار بە گشتی ڕوانگەیەکی زۆر حیسابکراو و پێگەیشتوویان هەیە بۆ ئەو جۆرە نهێنییانە و هەڵسوڕاوانی خۆی دەپارێزێت. گریمانەکانی ئەم یان ئەو کرێکارە خەباتکارە هەمان ئاستی ئاسایشیان نییە وەک گریمانەکانی کرێکارێکی ناوخۆیی سەبارەت بە ناوچەیەکی دیاریکراوی خوێندکاری ڕێکخراوە ناکرێکارییەکان.

بەکورتی ئەمە کارێک دەکەین بۆ ئەوەی حزب بوون نەبێتە بارگرانی لەسەر پێی کرێکاری خەباتکار. ئەگەر هاوڕێیان مەیدانی حزبی پێکبهێنن، ئەوە پێویستە ئاماژە بێت بە بەهێزبوونی پەیوەندییەکانیان لەگەڵ حیزب و نەک گۆڕانکاری لە پەیوەندییەکانیان لەگەڵ کرێکارانی تری خەباتکار و کۆمۆنیست لەناو تۆڕەکاندا، یان خستنە مەترسی دۆخی ئەمنییان. ئەوەی کە هەر دەستەیەک لە هاوڕێیانمان لە مەیدانێکدا یە، پێویستە نهێنیەک بێت کە تەنها ئەندامانی مەیدانەکە لێی بزانن. پێویستە خۆمان بەشێوەیەک ڕێکبخەین کە کرێکارێکی کۆمۆنیست بە بەشداریکردنمان ناچار نەبێت زیاتر لەوەی کە ئێستا وەک ڕابەرێکی ناڕەزایەتی کرێکاری لەم دۆخە تاریکەدا دەیدات. ڕێکخستنی جیا مەرجێکە بۆ بەدیهێنانی ئەم ئامانجە. تەنانەت کاتێک مەیدانەکانمان لە گۆڕەپانی خەباتی پراکتیکیدا یان لەناو تۆڕی حەلقەکەکاندا کۆدەبنەوە، دەبێت ڕێز لە پرەنسیپی جیایی بگرن و تەنانەت پێشبینییەکانیشیان لە شوێنێکی دوور لە مێشکیاندا بنێژن. بۆ ئەوەی لەگەڵ هاوڕێیانی تری کۆمۆنیست لەناو بزووتنەوەی کرێکاریدا کاربکەین، مەیدانەکەمان پێویست ناکات بزانین ئەو هاوڕێیانە چەندن و بەچی پەیوەندییەکی تەشکیلاتییان لەگەڵ حیزب هەیە. گرنگە هاوڕێیانمان بتوانن پێکەوە یەک هێڵ لە گۆڕەپانی خەباتدا پێکبهێنن و تۆڕی بازنەی کرێکاری بتوانێت ئامرازێک بێت بۆ ئەو یەکگرتوویی و یەکڕیزییە تەنانەت بە شانەکانی حیزبیش. سیاسەتی ڕێکخستنی جیا نەک هەر بە باسکردنی سیاسەتی ڕێکخستنی ئەمە کەم نابێتەوە، بەڵکو

دەبێت بە جەختکردنەوەیەکی زیاترەوە پەیڕەو بکرێت بە ئەوەی بتوانین پرۆسەی گەشەکردنمان و ئاستی بەرزی بەردەوامی کارکردنمان بپارێزین کە لە بواری چالاکیی کاردا بەدەستمان هێناوە لەساڵانی دوای پێکهێنانی حزبەکەماندا.

١٠- بەشێکی تری سیاسەتی ڕێکخستنمان پێداچوونەوەیە بە مەسەلەی ئەندامەتی کرێکاریدا.

ئەمە بە شێوەیەکی سەربەخۆ ئەم باسەمان لە دەستوری ئەم سیمینارە داناوە، بۆیە بە وردی ناچمە ناویەوە. تەنیا بە کورتی بابەتی خاڵەکانی باس دەکەم. ئەگەر حزبی کۆمۆنیست مەبەست لەو کەسانە بێت کە لە ئۆرگانێکی دانپێدانراوی حزبیدا کاردەکەن و حەقی ئەندامەتی دەدەن و بەرنامە و دەستووریان قبوڵ کردووە و دوو ڕاوێژکار و هتدیان هەیە، ئەوا حیزب کۆمەڵێک کەسی دیاریکراو لەخۆدەگرێت. بەڵام ئەگەر حیزبی شیوعی بە بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی فراوان هەژمار بکرێت، بە ئاسۆیەکی دیاریکراو و بەرنامە و سیاسەتێکی دیاریکراو، پراکتیکێکی دیاریکراو و بەشداری لە خەباتی سیاسی و کۆمەڵایەتی دیاریکراو، ئەوا ژمارەی ئەندامانی حزبی کۆمۆنیسی زۆر زیاترە لەوەی کە حیساب کرابوو لە پێناسەی پێشوودا. بە بڕوای من ئەم جیاوازییە زێدەڕۆیەی نێوان مەودای ڕاستەقینەی حیزب و مەودای فەرمی حیزب زیانی زۆرمان پێدەگەیەنێت. تەنانەت ئەمەش ڕێگری دەکات لە باڵادەستی بیرکردنەوەی کرێکاری و ئاڕاستکردنی کرێکاری لەناو حیزبدا. ئەمەش وا دەکات حیزب شەفافیەت بە ئاراستەی کۆمۆنیزمی کرێکاریدا بدۆزێتەوە و ناهێڵێت حیزب و کۆنگرە و ئۆرگانەکانی لە ژێر کاریگەری مەیلی کرێکاریدا بن. دەبێت وەڵامێکی پراکتیکی بدرێتەوە بە ئەم ناکۆکیە.

مەسەلەی سیاسەتی تەشکیلاتی ئەوەیە کە ئەو کرێکارەی کە خۆی بە حیزبی کۆمۆنیستی ئێرانەوە دەبەستێتەوە و بە پێی سیاسەتەکانی حیزب بەو شێوەیەی کە دەتوانێت لە بزووتنەوەی کرێکاریدا کار بکات و وەک هەر ئەندامێکی حیزب خۆی بخاتە مەترسییەوە، حساب دەکرێت ئەندامێکی حزبی کۆمۆنیستە. بەڕای من پێویستە ئەم هاوڕێیانە کە ژمارەیان زۆر زیاترە لە ژمارەی ئەندامانی حیزب، بە ئەندام هەژمار بکەین و بە گوێدانە ئەوەی هۆکاری جیاواز هەیە یان نا، ئامادەین یان نا، پێویستە ئاگاداریان بکەینەوە لە ئەندامەتی فەرمی خۆیان ، بەڵام بە کردەوە ئەندامی حزبن، با بزانین، وەک ئەندام لە ژیانی حزبدا بیانخەینە نێو ژیانی حزبەوە و چاوەڕێیان لێبکەین. بەڵام وەک لە پرسی ئەندامەتی کرێکاریدا وتم، بە وردی بۆچوونەکانی کۆمیتەی ڕێکخستنی شار لەسەر ئەم بابەتە دەخەمەڕوو.

باسی سیاسەتی ڕێکخستنی ئێمە دەرئەنجامێکە لە باسی کۆمۆنیزمی

کرێکاری. ئەم سیاسەتە بڕیار بوو ئامرازێک بێت کە بتوانین بازدانێکی کۆمەڵایەتی گرنگ لە ئێراندا بکەین: بازدانی کۆمۆنیزم لە ڕیزبەندی مێژووی ئۆپۆزیسیۆنی بۆرژوازی و ناڕەزایەتیی ڕیفۆرمخوازی نەتەوەییەوە بۆ مێژووی ناڕەزایەتی کرێکاری و گۆڕینی کۆمۆنیزم بۆ وەسیلەر و ئامرازی ناڕەزایەتی کرێکاران. ناڕەزایەتییەک کە هەمیشە هاوتەریب و هاوکات لەگەڵ بزووتنەوەی نەتەوەیی ڕیفۆرمخوازدا بوونی هەبووە. کۆمۆنیزمی ئێران بۆتە ئاڵای ئەم بەشەی کۆمەڵگا. ئەم سیاسەتە ڕێچەتە و شێوازێکە بۆ بەدواداچوونی ئەم ئامانجە لە بواری ڕێکخستن و بنیاتنانی ڕێکخراوەکاندا…

لە کۆتاییدا جارێکی تر وەبیرتان دەهێنمەوە کە مەبەست لە باسەکەی ئەمڕۆ، دووبارە ڕوونکردنەوەی ئەو باسانەیە کە نزیکەی سێ ساڵ لەمەوبەر لە بابەتی سیاسەتی ڕێکخستنی خۆمان لە گۆڤاری کۆمۆنیستدا وروژاندمان. ئەو نووسینە بە وردی باسی ئەو خاڵانەی کردووە کە لێرەدا باسم کرد و لە داهاتووشدا باسەکانی ئەم سیمینارەش لەگەڵ ئەو نووسینەدا بخوێنرێتەوە. هیوادارم لە درێژەی کۆبوونەوەکەدا بتوانین لایەنە جۆراوجۆرەکانی سیاسەتی ڕێکخستنی خۆمان بە تایبەت لایەنە پراکتیکی و تایبەتترەکانی ئەم سیاسەتە لە ژێر ڕۆشنایی ئەزموونی سێ ساڵی ڕابردوودا تاوتوێ بکەین.

مەنسور حیکمەت

ئەم بابەتە بۆ یەکەمجار وەک قسەوباسێک لە سیمینارێکی حزبیدا لەلایەن مەنسور حیکمەتەوە پێشکەشکرا، پاشان لە کۆمۆنیستی ژمارە ٤٨ و ٤٩ بە بەرواری ئەسفەندی ٦٧و فەروەردین ٦٨ بڵاوکرایەوە.
بەرگی شەشەمی کۆمەڵەی بەرهەمەکان، لاپەڕەی ٢١٩ تا ٢٤٦
١٥ نۆڤێمبەری٢٠٢٢ کراوەتە کوردی
hekmat.public-archive.net #0450fa.html

لە نێوان پەیوەستبوون و

ڕەخنەگرتندا بۆ کۆچی مەولانا لە شیعری (بۆچی؟) ئەنوەر قادردا.. نووسینی/ عەتا قەرەداخی

[دیسان بۆ مەولانا خالید]

" بۆچی" ناونیشانی شیعرێکی ئەنوەر قادر محەمەدە، کە لە کۆمەڵە شیعری "ئنسار" و دواتریش لە کۆی بەرهەمە شیعرییەکانیدا لە لاپەڕە (٢٧٠-٢٧٢)دا بڵاوکراوەتەوە. هەر لەگەڵ ناونیشانەکەشدا نووسراوە" دیسان بۆ مەولانا خالید"، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە ئەم شاعیرە پێشتر بۆ مەولانای نووسیووەو ئێستا دیسان جارێکی تر ئەم شیعرەش بۆ ئەو دەنووسێت. دیارە ناونیشانەکە راستەوخۆ دەرگای کردنەوەی دەقەکەی ئاواڵا کردووە، واتە دیارە ئەم دەقە پەیوەستە بە مەولانای خالیدی نوێکەرەوەو رابەری ڕێبازی نەقشبەندییەوە. بەڵام ناونیشانی دەقەکە کە وشەی پرسیاری " بۆچی"یە، سەرباری ئەوەی دەزانرێت کە دەقەکە لەبارەی مەولاناوە دەدوێت، ئەم ناونیشانە مانای گەڕان و پێجوور بە دوای نەزانراودا هەڵدەگرێت. ئاشکرایە وشەی پرسی " بۆچی" بۆ پرسیارکردن لە هۆ یان لە هۆکار بەکاردێت. کەواتە لەم رووەوە ئەوە ئاشکرایە کە ئەوی پرسیارکەر کە کەسی شاعیرە پرسیار لە هۆکاری روودان، یان روونەدانی رووداو یان کارێک دەکات، کە بەلای ئەوەوە نەزانراوە یان وای وێنا دەکات کە نەزانراوە. ئەمەش ئەوە نیشان دەدات کە وشەی پرسی "بۆچی" وەکو ناونیشانی ئەم دەقە هەم ئەرکەکەی خۆی هەڵدەگرێت کە ئەرکی پرسین و پرسیارکردنە، هەم ئەرکی" ناونیشان" هەڵدەگرێت کە ئەرکی دەوربینین کلیلە بۆ کردنەوەی دەرگای دەقەکە.

"بۆچی" وەکو وشەی پرس دەشێت بۆ پرسیارکردن لە کەسی دووەم واتە گوێگر، یان بەرامبەر بەکاربهێنرێت، یان بۆ پرسیارکردن لە کەسی سێیەم، یان لەبارەی هۆکاری هەر رووداوێکەوە کە ئەمەشیان دەچێتە خانەی کەسی سێیەمەوە. لێرەدا ئەگەرچی کەسی پرسیار لێکراو نزیکەی دوو سەدەیە مائاوایی لە ژیان کردووە، بەڵام ئەمی پرسیارکەر راستەوخۆ وەکو ئەوەی پرسیارەکانی ئاراستەی کەسی دووەم بکات بەوجۆرە لەگەڵی دەدوێت، کە ئەوەش بارێکی ئاساییە لە رووی زمانەوە. لە هەمان کاتدا ئەو دەلالەتە بەرهەمدەهێنێت کە سەرباری

تێپەڕبوونی مێژوویەکی دوورودرێژ بەسەر نەمانی فیزیکی پرسیارلێکراودا بەڵام هێشتا لە روانینی ئەوی پرسیارکەرداو تەنانەت دەشێ لە روانینی گشتی خەڵکیشدا، هێشتا ئامادەبوونێکی تەواوی هەبێت.

دەقە شیعرییەکە بەم دێڕە دەستپێدەکات:

من دەمەوێ دڵۆپێ بم لە تەی دەریا

پرشەیەک بم لە تەی چرا…

لێرەدا لە دێڕی دەستپێکی دەقەکەدا دووانەیەکی ناهاوسەنگ کە بریتییە لە بەش / گشت پێکدێت، کە تا چرکەساتی ئەم دەربڕینە وا دەردەکەوێت هێشتا بەش تێکەڵاوی گشت نەبووە، بەڵام لە فرمانی دەمەوێتدا خواست و ئارەزووی بەهێز بۆ ئەو تێکەڵاوبوونە دەردەکەوێت و لەناوەرۆکدا پەیوەستبوونی بەش بە گشت بەئاشکرا دەبینرێت. ئەمی شاعیر لە دوو لێکچوواندنی بەدوای یەکدا هاتوداو لە هەمان نیوە دێڕدا ئەو پەیوەستبوونە نیشان دەدات. ئەم خۆی دەچوێنێت بە دڵۆپ و مەولاماش بەدەریا. ئاشکرایە وابەستەبوونێکی لۆجیکی لە نێوان دڵۆپ و دەریادا هەیەو دەریا هەمیشە لە کۆبوونەوەی دڵۆپە لە ژمارەنەهاتووەکان پێکدێت. هەروەها لە نیوە دێڕی دووەمدا ئەم خۆی دەچوێنێت بە پرشەیەک و مەولاناش بە چرا. دیسان “پرشە” بەشێکی بچووکە لە تیشکدانەوەی گڕی چرا، کە سەرچاوەی رووناک کردنەوەیە. واتە لێرادا لەم دەستپێکەدا دووانەی من / تۆ پێکدێت کە خاسەتی دووانەی هاوشێوە، یان هاوڕێکی هەیە، بەڵام دووانەی نایەکسان، چونکە جەمسەری یەکەم دەیەوێت بەشێک بێت لە جەمسەری دووەم، کە بریتییە لە دڵۆپێک لە دەریا، یان پرشەیەک لە چرا. لەم دەستپێکەی دەقەکەدا ئەوی شاعیر، مەولانە وەکو گشت، دەریا، چرا وێنا دەکات، خۆیشی کە دەشێ شاعیر یان هەر کەسێکی تری غەیری مەولانا بێت، کە هەمان تێڕوانینی بۆ مەولانا هەبێت، وەکو بەشێک یان خوازیاری ئەوەی ببێتە بەشێک لەو گشتە سەیردەکات، کە لە پشتی کۆی ئەم وێناکردنەوە گەورەیی و پایەبەرزی مەولانا نیشان دەدات، کە دەشێ لێکچواندنی مەولانا بە دەریا هەم فراوانی مەعریفەی باڵای مەولانا نیشان بدات، هەم ئارامی و دانبەخۆداگرتنی بخاتە ڕوو. هەروەها لێکچواندنی مەولانا بە چرا، ئەوە نیشان بدات کە مەولانا لە روانینی ئەمەوە ڕێنیشاندەرو ڕێبەر بووە بۆ رووناککردنەوەی ڕێگای بەرەو ئایندە.

کۆچی تەنیای رووەو (شام)ت

کۆڵمی دا لە وەڵامی گەورەترین پرسیار،

ئاشکرایە مەولانا خالید لە پایزی ساڵی ١٨٢٠دا بەیەکجاری سلێمانی بەجێدەهێڵێت و سەرەتا دەچێتە بەغداو پاشان ساڵی ١٨٢٣ کۆچ بۆ شام

دەکات. هەرچەند لە دەقەکەدا باسی کۆچی تەنیای مەولانا دەکرێت، بەڵام بەپێی سەرچاوەکان و بە تایبەتی بە قسەی ریچ کە ئەوکاتە لە سلێمانی بووە، مەولانا لەگەڵ هەر چوار ژنەکەیدا سلێمانی بەجێهێشتووەو پاشان لەگەڵ چواردە خەلیفەیدا ڕێگای بەرەو شامی لەبەرگرتووە. بەهەرحاڵ ئەوەی گرنگە چۆنێتی کۆچکردن و هۆکاری کۆچکردنی مەولانا نییە، بەڵکو مانەوەی یان هێشتنەوەی پرسیارێکە بەبێ وەڵام، کە دەشێ مەبەست لە پرسیار لەڕێدا پرس- دۆز- بێت، چونکە ئەوەی لە مەولاناو ڕەبازەکەی چاوەڕوان دەکرا، وەکو ڕەبازی بەشی خوارەوەی کۆمەڵگا یان ڕەبازی ئەهلی کارو هێزی کارو بەرهەمهێنەن، ئەوە بوو کە ببێتە یەکێک لە پایەکانی پرۆژەی بنیادنانەوەی کەسێتی تێکشکاوی کوردی، بەهەمان ئەو شێوەیەی کە شیعەگەرێتی بوو بە یەکێک لە بنەماکانی بنیادنانەوەی کەسێتی فارسی. بەڵام مەیدان چۆڵکردنی مەولانا بە نەیارانی پشتگیریکراوی لە لایەن میرانی بابانەوە ئەو ئەگەرەی بە کورد لەباربرد. بۆیە رووی لێکدانەوە بە کڵۆمدانی دەرگای ئەو پرسیارە، یان ئەو پرسە بێ ئاراستەیە زیاتر بەلای راستیدا دەشکێتەوە. لێرەشەوە جارێکی تر دەنیایی لە بۆچوونی منی قسەکەری دەقەکە لەسەر گەورەیی مەولانا دەکرێتەوە، کە هەم دەریاو هەم چراش بوو. بەڵام ئەو کۆچەی ئەمەی میللەتەکەی ئەوی لە فەڕی ئەو دەریایەو لە رووناکی ئەو چرایە وەکو ئەوەی لێی چاوەڕوان دەکرا بێبەش کرد.

دیسان وشەی پرسی “بۆچی” لە بەردەمی چەند رستەیەکی راگەیاندندا دادەنرێت، بەڵام ئەرکی وشەی پرس هەڵناگرێت، بەڵکو لە کۆتایی ئەو رستانەدا، بە وشەی پرسی ” بۆ” پرسیارێک دەکرێت، کە دەخوازێت بە دیاریکردنی هۆکاری کۆچکردنەکەی وەڵام بدرێتەوە.

بۆچی؟ / تیشکی باڵات نیازی هەموو دڵێ بوو
فرمێسکی شێوان بەداریت ئاونگی هەموو گوڵێ بوو…
ئەی تۆ نەتویست ئاگر بەردەی لە شێوەزەنگی نەزانی،
لە گەندەڵی، لە زەخەڵی… بۆ جێتهێشتین؟

کەسێتی مەولانا لای هەمووان پەسەندو دڵگیر بوو، ئەمەش ئەوە نیشان دەدات کە هەژمونی بەسەر پانتاییەکی فراوانی کۆمەڵگادا کردووەو هۆکاری ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ گرنگیدانی مەولانا بەخەڵک و بەئاگابوون لە خەم و کێشەکانیان و هەوڵدان بۆ چارەسەرکردنیان. ئەو لەبەرئەوەی لە تاریکستانی ژیانی ئەو کاتەی کۆمەڵگاکەیدا چرایەک بوو، چرای زانست و زانیاری، چرای ڕێنیشاندان، دەیویست شێوەزەنگی نەزانی شەق بکات، خراپەکاری و درۆو نادەسەزی و چاوچنۆکی لەناوببات. ئەمەش لە ئاستی قوڵتردا ئاماژەن بە بوونی پرۆژەیەک لای مەولانا، کە پرۆژەی تێکشکاندن و سڕینەوەی هەموو ئەو

کەسپ و بەربەستانەیە کە رێگایان لە هەنگاونانی بەرەو ئایندەیەکی باشتر گرتووە، بە مەبەستی دامەزراندنەکی نوێ. لە کاتێکدا قسەکەری دەقەکە لە رێگای دەربڕینی زمان و وێناکردنی کەسێتی مەولانا وەکو بکەرێکی کارا کە بتوانێت شتەکان بگۆڕێت، ئەرکی ئەو گۆڕانکارییە دەخاتە ئەستۆی مەولانا. بەڵام کاتێ مەولانا سەنگەرەکەی چۆڵ دەکات و پەرژەکەی بەجێدەهێڵێت، ئەم بە مکوڕییەوە دەڵێت ئەمە چواەڕونیی گەورەمان لە تۆ هەبوو، ئومێدی گەورەمان لەسەر بنیادنابوویی، کەچی تۆ بەجێتهێشتین. ئەم ئێستا پرسیار لە هۆکاری بەجیهێشتنمان دەکات. هەرچەند رەنگە ئێستا وەڵامەکە هیچ بەهایەکی کرداری بۆ ئەمە نەبێت، چونکە گرنگی مەولانا بۆ ئەمە ئەوە بوو کە پەرژەکەی جێبەجێ بکردایەو ئەمەی لەوبارە ناهەموارەی تێیدابووین دەربازبکردایە، بەڵام دیارە ئەوە رووینەدا، واتە هەر لە سەرەتاوە ئەوەی لە دەقەکەدا وەکو پەرژەی مەولانا بۆ گۆڕانکاری و بنیادنانەوە بەرجەستە دەکرێت، لە کۆچی یەکجاری مەولانادا بۆ شام لەباردەچێت.

شامیل پشکۆیەک بوو،
لە مەشقەڵانی بەرزی تۆ،
خەنجەرەکەی بەربەرەکی،
ساوە بوو لە جەوهەری تۆ…

شامیل کێیە؟ کە پشکۆیەک بووە لە مەشقەلانی بەزی مەولانا؟ شێخ شامیل (١٧٩٧-١٨٧١)، رابەرێکی سیاسی و ئایینی ئاقاری بوو لە باکووری قەوقازو یەکێک بوو لە موریدەکانی مەولانا خالیدی نەقشبەندی، کە لە گوندی گیمری داغستان لە دایکبووە، لە جەنگی قەوقازدا سەرکردایەتی خەڵکی قەوقازی کرد دژی زەبروزەنگی روسیاو سەرکردەیەکی ئازاو نەبەرد بووە، هەربۆیە نازناوی شێری قەوقازو هەڵۆی ئاقاری لینراوە. شاعیر روودەکاتە مەولاناو دەڵێت ئەو سەرکردە لێهاتووە تەنیا پشکۆیەک بووە لە کۆپەی ئاگری ئازایەتی تۆ. شاعیر دەڵێت چەکی سەرەکی شامیل کە خەنجەرەکەی بەربەرەکی بووە بەشێکی زۆر بچووک بووە لە گەوهەرو توانای مەولانا. ئەوەک کە سرۆشی ئازایی و نەبەردی لە مەولاناوە وەرگرتبوو، لە رووی زەبروزەنگی روسیادا راوەستاو میللەتەکەی خۆیی بە تەنیا بە گورگی روس بەجێنەهێشت. بەڵام تۆی سرۆش بەخشی بەرخوردان و زانین بەخش بە شامیل کە بووە تە نموونەی باڵای بەرگری و خۆڕاگری، ئەمەت بەجێهێشت. واتە لە ئاستی نەبینراوی دەقەکەدا جۆرێک لە رەخنەگرتن لەو هەڵوەستەی مەولانا دەبینرێت.

بە شار دەبێ، ئێواران و بەربەیانیان
بەوانەتە رێگاکانی نەهاتنەوەت؟

مەولانا شارو وڵاتی بەجێهێشت و هیچ ئاماژەیەکیش بە گۆڕانەوەی

نەبوو. بەڵام ئەمی شاعیر ناڕاستەوخۆ باسی ئەوە دەکات کە هێشتا خەڵک ئومێدێکیان بەگەڕانەوەی مەولانا هەیەو لە پرسیارێکدا لە مەولانا دەپرسێت خەڵک ئارەزووی گەڕانەوەت دەکەن، کەواتە بۆچی بەردەوام خەڵکت لە چاوەڕوانیدا راگرتووە. راستە پرسیارەکە لە شێوەی داڕشتنیدا داوای ئاشکراکردنی هۆکاری راگرتنی خەڵکی لەوباری چاوەڕوانییەدا دەکات، بەڵام لە ئاستی قوڵتردا پرسیارەکە ئەو مانایە هەڵدەگرێت کە مادەم خەڵک هێندە تۆیان خۆش دەویست، نەدەبوو لە بوونی خۆت بێبەشیان بکەیت و لە چاوەڕوانیدا بیانهێڵیتەوە.
هەروەک لێکدانەوەیەکی تریش بۆ ئەم بابەتی هاتنەوە، یان نەهاتنەوەیە هەیە، ئەویش ئەوەیە کە مادەم تۆ خەڵکت بەجێهێشت، پێویست نناکات چیتر خەڵک ئومێد لەسەر گەڕانەوەی تۆ هەڵبچنن، بەڵام لە راستیدا پەیوەست بە روانینی قسەکەری دەقەکەو ئەو پێگەیەی بە مەولانای دادەنێت، ئەگەری ئەم لێکدانەوەیان لە ئاستیکی لاوازدایە.

ئاگرێکی بێئامان بووی بۆ تاریکی
دەریایەکی بێکەنار بووی بۆ رووناکی
ئەی ڕۆژهەڵات لە دوای هەموو هەنگاوێکت گری نەگرت؟
ئەی نوور هەموو کوێرە دێیەکی پڕ نەکرد؟
شەپۆل شەپۆل زانست و خۆشەویستی تۆ،
ئەمپەڕو ئەوپەڕی نەگرت؟
من تێناگەم کێ بوو هێشتی گەرد بنیشێ لە دڵی تۆ؟!
کێ بوو وای کرد ڕێی غەریبی بگرێتەبەر هەنگاوی تۆ؟!

شاعیر لە دوو وێنەدا تواناو لێهاتوویی مەولانا نیشان دەدات بە ڕەواندنەوەی تاریکی و بە پەرشکردنی رووناکی بەجۆریک کە هیچ سنوورێکی نەناسیووەو ئەوەش هێزێکی ئەفسوناوی ئەوتۆی پێداوە کە لە دوای هەر هەنگاوێکی ڕۆژهەڵات خرۆشاوەو رووناکی و پرتەوی هێزی ئەفسوناوی ئەو هەموو لایەکی رووناک کردەتەوە. زانستی بەربڵاوی ئەو هەموو لایەکی گرتەتەوەو لە بەرامبەر ئەوەشدا خۆشەویستی خەڵکی بەدەستهێناوە. لێرەدا مەولانا تەنیا وەکو ڕابەرێکی تەسەوف یان گۆڕانکاری وێنا ناکرێت، بەڵکو وەکو بوویەکی ئەفسانەیی نیشان دەدرێت، بووەیەک لە ڕوانگەی ئەو وەسفانەوە دەکرێت، دەکەوێتە سەرووی مرۆڤەوەو جۆرێک لە توانا و لێهاتوویی ڕەهای پێدەبەخشرێت.
ئەمەش ڕوانینی هەر سۆفی یان مووریدێکە بۆ شێخەکەی. ئەوی شاعیر کاتێ بەمجۆرە لە مەولانا دەڕوانێت، یان مەولانا دەبینێت، لە بەردەم پرسیارێکدا رادەمێنێت ئەویش ئەوەیە کاتێ ئەمە کەسێتی مەولانا بووە، ئایا کێ بوو پێکەشی ئەوەی کرد ڕێگا بدات ئەو زویر بێت یان لە راستیدا کێ بوو ئەوی بەجۆرێک زویر کرد، کە کۆچی هەتاهەتایی

بکات؟ بەومان ئەم پرسیارەی دەقەکە داوای وەڵام ناکات، یان لە راستیدا بەدوای وەڵامدا ناگەڕێت، چونکە لە دەرەوەی دەقەکە وەڵامەکە زانراوە. هەروەک لە راستیشدا دوای زویربوون و کەچکردنی مەولاناو بەجێهێشتنی ئەمە، زانینی ئەو وەڵامە هیچ بەهایەکی نیە، چونکە ئەوەی چاوەڕوانمان دەکرد رووبدات یان مەولان ئەنجامی بدات، لە دەستچوو.

تۆ لە تاریکی مەرگەوە،
بە چەڵە چراوەکەوە هاتی…
لە چیاو چۆڵی نامۆیی و ئەوینەوە،
بە چاوی روون، بە دڵێکی وەک دەریاوە،
بە هۆشێکی لە پێداوانی خوداوە هاتی،
کە تۆ هاتی دارستانی بنار
سەمایان بە شنەی با بوو،
ئاگردانی ئێلات بڵێسەیان
هەتا بەرزایی حەوا بوو…
کە تۆ هاتی، ئاسکەکانی پێدەشت،
چاوی کەژاڵ و گەورەیان، ئاوێنەی جوانی خودا بوو…
بە جێتهێشتین؟

شاعیر باسی ئەو پاشخانە دەکات کە مەولانای لێوە هاتووە، کە پاشخانێکی تاریک و چۆڵ و پڕ لە نامۆیی بووە، کە ئەوەش مانای دواکەوتوویی و نەزانی وپەرتی و پەرتەوازەیی هەڵدەگرێت. لەو پاشخانە تاریکە و پڕ لە نەزانیەوە، ئەو بە چرایەکەوە هاتووە، کە چرا دروشمی رووناکی و زانست و رێنیشاندانە. لەم پاشخانەوە مەولانا بە ئاسۆیەکی روون و دڵێکی فراوان و بەهۆشێکی دەوڵەمەندەوە دێت. کە مەبەست ئەوەیە مەولانا لەو زەمینە ناجۆرەوە بەو هەموو تواناو لێهاتوویەوە دەرکەوتووە. ئەمەش بارێکی دەگمەنە چونکە واقیعی وا دواکەوتوو ناشێت توانای سەروئاسایی بەرهەمبهێنێت، مەگەر کەسە دەگمەنەکان. پێغەمبەران وەکو کەسانی سەروئاسایی بەگشتی لە زەمینە دواکەوتوو ناجۆرەکاندا دەرکەوتوون. لەم رووەوە شاعیر ناراستەوخۆ هەوڵدەدات مەولانا بە ئاستێکی زیاتر لە ئاستی سروشتی خۆی بەرزبکاتەوەو بەجۆریک بیگەیەنێتە پێگەو ئاستی پێغەمبەران.

لە هاتن یان دەرکەوتنی مەولاندا، شتەکان دەگۆڕێن، کە سەرەشی ئەو گۆڕانەش لە رۆحی باڵای مەولاناوە سەرچاوە دەگرێت، واتە دەرکەوتنی مەولانا دەبێتە مەتیقی گۆڕانکاری. دارستان بە شنەی با سەما دەکات، ئاگری ئاگردانی خێڵ و پێکهاتەکانی کورد بڵێسە دەسێنن، چاوی ئاسکەکان دەبنە ئاوێنەی جوانی. هەموو ئەم دەربڕینانە کە لە شێوەی وێنەی جوان و بەرهەمهێنی چێژی جوانیدا

بەرجەستە کراون بە مەبەستی دروستکردنی فەزایەکە تیایدا مەولانا بە گەورەیی و بە شکۆ و بە هەژموونەوە نیشان بدرێت، کە هاوتای بوون و ئامادەبوونی ئەو بێت لەسەر زەمینەی واقیع. دیسان شاعیر هەمان بەچوون و پرسیاری پێشتری بەرزدەکاتەوە و دەڵێت کە تۆ خاوەنی ئەم هێزو توانا و زانست و پێگە بەرزە بوویت، بۆچی بەجێتهێشتین؟ واتە ئەوی شاعیرناڕاستەوخۆ یان لە ئاستی نەگوتراودا بە مەولانا دەڵێت مادەم خاوەنی ئەم هەموو خاسێتە دەگمەنانە بوویت، نەدەبوو بەجێمانبهێڵیت، یان بە دەربڕینێکی تر نەدەبوو سەنگەر بە نەیار، یان دژو بەرامبەرەکانت چۆڵ بکەیت.

بۆچی دەریای بێئامانی تۆ نەخرۆشا؟!
بۆچی گۆی مەشقەڵانی تۆ نەجۆشا؟!
بۆچی شارت دایە دەست چارەنووس و تاریکی؟!
بۆچی؟! بۆچی؟!

شاعیر سەرباری پەسنکردنی شکۆی مەولانا، بەجۆرێک ڕەخنە لە ڕۆیشتن و هەڵوەستی سەنگەر چۆڵکردنی دەگرێت، واتە بە تێڕوانینی ئەم مادەم مەولانا خاوەن ئەو توانا و لێهاتوویە بوو، مادەم خەڵک ئومێدیان پێی هەبوو، لەگەڵی بوون و پشتگیرییان دەکردو وەکو رابەرو ڕێنیشاندەر سەیریان دەکرد، سەرباری کۆسپ و تەگەرەو دژایەتیکردنی خۆی و ئەوەی کە بەگریمانە ئەمە وەکو پرۆژە ناوی دەبەین، دەبوو ئەو لەبری بەجێهێشتنی خەڵک بە بێئومێدی، ڕووبەڕووبوونەوەی هەڵبژاردایە.

ئەوی شاعیر پێیوایە سەرباری پەرۆشی خەڵک بە مەولانا، بەڵام ئەو کاری لێنەکراو هەڵوەستیکی ئەوتۆی وەرنەگرتووە، کە وەڵامدانەوەی پەرۆشی و پێویستی خەڵک بێت، لە کاتێکدا دەیتوانی بە ڕووبەڕووبوونەوە هەموو ڕووداوەکان پێچەوانە بکاتەوە و دەکارا لەبری بەجێهێشتنی خەڵک، توانای لە بن نەهاتووی خۆیی بخستایەتە کارو رابەرایەتی خەڵکی بکردایە بە گۆڕانکاری لە دەسەڵاتی باوی سیاسی ئەو سەردەمەی میرانی باباندا و لەبری ڕێگا چۆڵکردن بە باڵادەستبوونی بیرو دیدو روانینی نەیارەکانی، هەژموونی خۆی و بیرو دیدو روانینی خۆیی بسەپاندایەو جێگای بە نەیارەکانی چۆڵبکردایە.

هەڵبەت بەجگە لەوەی لە مێژووی ئەو قۆناغەوە بۆمان ماوەتەوە تا ئەندازەیەک ئاگاداری ڕووداوەکانین، دەقەکەش ئاماژەی ئەوە دەکات کە ئەگەر ئەم توانا و لێهاتووی و پێگە دینی و دنیایی و کۆمەڵایەتی و جەماوەرییەی خۆیی لەناو پێکهاتەکانی خوارەوەی کۆمەڵگادا بخستایەتە کار، دەشیا ڕەوتی مێژووی کۆمەڵگای کوردەواری بە ئاراستەیەکی تردا بڕۆیشتایەو، چیتر لەسەر بازنەی داخراو نەخولایەتەوە.

بەڵام مەولانا ئەم هەڵویستەی وەرنەگرت، کە ناڕاستەوخۆ دەقەکە پێداگری ئەوە دەکات کە دەبوو مەولانا هەڵویستی رووبەرووبوونەوەی هەڵبژاردایەو وڵاتی بەرەو چارەنووسێکی روون و گەش رابەرایەتی بکردایە، بەڵام ئەو وڵات و کۆمەڵگاکەی دایەدەستی تاریکی و چارەنووسێکی نادیار، چارەنووسێک هەتا ئێستاس نادیارەو ئەو هەڵوەستی سەنگەر چۆڵکردنەی مەولانا راستنەکراوەتەوەو لە ساتە هەستیارەکاندا کە دەشێ هەمان دەرفەتی ساتەوەختی کۆچکردنی مەولانا بە کورد بڕەخسێت، بەهەمان شیوەی مەولانا هێزی خوازیاری مانەوەی کورد لەسەر هەمان بازنەی داخراوی مێژوو، کاری خۆیان دەکەن و هێزی خوازیاری دەرچوون لەسەر ئەو بازنە داخراوەو دابڕان دروستکردن لەگەڵیدا باڵادەست نابێت. واتە هێزی خوازیاری دابڕان دروستکردن هەڵویستەکەی مەولانا وەردەگرێت و لە بری رووبەڕووبوونەوە پاشەکشەکردن و خامۆشبوون هەڵدەبژێرێت، هەرچەن مەولانا شارو وڵاتی دایە دەستی قەدەرو تاریکی و خۆیی خستە دەرەوەی زەمینەی ئەو واقیعەی کە دەقەکە ئاماژەی ئەوە دەکات کە ئەو واتە مەولانا پرۆژەی گۆڕینی هەبووە، بەڵام وەک دەبینرێت کارایی جێبەجێکردنی پرۆژەکەی نەبوو، کە دەشێ ئەوەش وەکو خاسیتیکی کەسیتی کوردی لێکبدرێتەوە، کە توانای رووداو درووستکردنی نییەو ئەوەش هۆکاری مانەوەیەتی لە پەراویزی مێژوودا.

شاعیر نەک لایەنگری هەڵویستی مەولانا بە بەجێهێشتنی وڵات ناکات، بەڵکو شێوازی دەربڕینەکانی بە جۆرێکە، نەک هەر نیگەرانی ئەو بەرامبەر بەو هەڵویستەی مەولانا نیشان دەدات، بەڵکو جۆریکە لە رەخنەگرتن لەو هەڵوێستە. ئەم بۆچوونەش بەوە نیشان دەدات لە کاتێکدا شامیلی ئاڤاری قەوقازی تەنیا پشکۆیەک بوو لە گەو مەشخەڵانی ئەم، یان خەنجەرەکەی تەنیا ساوێ بوو لە گەوهەری ئەم، کەچی لە رووی ستەمکاریی روسدا وەستاو سەنگەری بەرەنگاری چۆڵ نەکرد، کەچی مەولاناکەی ئێمە بەو هەموو هێزو لێهاتووییەوەو بەو پێگە کۆمەڵایەتی و جەماوەریە بەربڵاوەیەوە، بێ هیچ لە رووداوەستان و بەرگرییەک سەنگەری بە نەیارەکانی چۆڵ کرد، کە لەچاو نەیارەکانی شامیل دا نەیارەکانی مەولانا زۆر لاوازو ناکارا بوون. کەواتە بۆچی مەولانا ئێمەی بەجێهێشت؟

من دەمەوێ دڵۆپێ بم لە تەی دەریا،
پرشەیەک بم لە تەی چرا،
بریسکەیەک بم لەوانەی بەخشیتن بە چاوی شامیل،
من دەمەوێ کە خەڵفەکی روو لە تیشک بم،
لەرەکانە، لە مێردەکانی خاکی خانەقا.../

سەرباری نیگەرانی ئەوی شاعیر لە کۆچکردنی مەولاناو تەنانەت

رەخنەگرتن لەو هەڵوێستەی و دانەنانی تەواوەتی بەو پاساوانەدا کە وەکو هۆکاری کۆچکردنی مەولاناو بەجێهێشتنی ئەمەو نیشتیمان دەهێنرێنەوە، ئەوی شاعیر هێشتا وەکو رابەرو نموونەی باڵا سەیری مەولانا دەکات و لە کۆتایی دەقەکەشدا جارێکی تر دەسڕێزی و پێیوەستبوونی خۆی بەوەوە دووپات دەکاتەوەو دەخوازێت ببێتە بەشێکی هەرە بچووک لە ئەوی گەورە یان تروسکەیەک بێت لە رووناکی پەخشبووی ئەو کە نەک هەر رووبەری نیستیمانی گرتۆتەوەو بەسەر سنوورە دەستکردەکاندا پەڕیوەتەوە، بەڵکو سنوورەکانی نیشتیمان و رووبەرێکی فراوان لە جیهانی ئیسلامیشی تێپەڕاندووەو گەیشتووەتە دەرەوەی ئەو جیهانە فراوانە.
ئەمی شاعیر پێیوایە ئەوە بەشێکە لە هێزو تواناو لێهاتوویی مەولانا کە بووەتە جوڵێنەری پاڵەوانی وەکو شێخ شامیلی ئاڤاری قەوقازی بە راوەستان لە رووی ستەمکاریدا. ئەم دەیەوێت تەنیا بریسکەیەک واتە بەشێکی زۆر بچووک بێت لەو بەهرەو لێهاتوویەی کە مەولانا بە شامیلی بەخشیووە، ئەم خواستنەش دەشێت بە ئومێدی ئەوە بێت کە ئەمیش خوازیاری لە ئەستۆگرتنی هەمان ئەرکی شامیل بێت، بەڵام بە کارێکی ئەفسانەیی لەوجۆرەی شامیل، پێویستی بەوەیە سرۆشی هێزوتواناو ئازایەتی و خۆنەویستی لە گەورەیی مەولانا وەربگرێت.
بەلای ئەمی شاعیرەوە تیشک رێگە یان ئامانجە، کە دەشێت تیشکی پرتەوی خودا بێت، یان تیشکی زانست و زانیاری بێت بۆ رووناک کردنەوەی رێگای تاریک و پڕ لە کۆسپی بەرەو داهاتوو، یان رێگای مەولاناو پرینسیپەکانی رێبازی نەقشبەندی بێت بۆ بەدەستهێنانی خوداو دنیا یان دین و دنیا پێکەوە. ئەمی شاعیر چاوی لەو رێگە یان ئامانجەیەو دەیەوێت لەرێ لە مەردەکانی خانەقا خەڵفەکی رووی لەو ئامانجە بێت. خەڵف یان نەمام دەلالەتی لەدایکبوون و سەرهەڵدان هەڵدەگرێت. ئاشکرایە خانەقا شوێنی جێبەجێکردنی سرووتەکانی رێبازی نەقشبەندییەو دەشێ مەبەست لە خانەقاش لێرەدا خانەقای مەولانا خالید بێت لە سلێمانی کە میرانی بابان بۆ مەولانا خالیدیان دروستکردووە. "لێرە لە مەردەکانی خانەقا"، مەبەست ناوەوەی نیشتیمانە، واتە ئەم دەیەوێت لە ناوەوەی نیشتیمان بە سرۆش وەرگرتن لە هێزو زانست و تواناو کەسێتی مەولانا خالید شوێن پەیامەکەی ئەو بکەوێت، ئەو پەیامەی کە دەشیا ببوایەتە بنەمایەک بۆ کۆمەڵگای کوردی نیوەی یەکەمی سەدەی نۆزدەیەم و دین و دنیای لێکبدایەو کوردی بکردایەتە خاوەنی خۆی. بەڵام دیارە کەچی مەولانا پاساوەکەی هەرچیەک بووبێت، ئەوەی زانراوە، یان هۆکاری تری هەتا ئێستا ئاشکرانەکراو، ئەو ئومێدەی لەبار بردو کۆمەڵگای کوردی بە خولانەوە لەسەر بازنە داخراوەکەی خۆی بەجێهێشت. کەواتە ناونیشانی ئەم دەقە شیعرییە"

بۆچی؟" پرسیارێکە ئەوەندەی خەم و ئازارو نیگەرانی بەرامبەر بە ڕووداوی کۆچی مەولانا هەڵدەگرێت، ئەوەندە بە دوای وەڵامدا ناگەڕێت، چونکە لە دوای کۆچکردنی ئەو پاساوێکە هەرچییەک بێت، ئەو بەهایەی نییە، لە ئاستی کاریگەرییە نەرێنییەکەیدا کە لەباربردنی بەرنامە، یان پرۆژەیەکی گریمانەکراو بوو بۆ گواستنەوەی کۆمەڵگای کوردی لە پەراوێزی مێژووەوە بۆ ناو مێژوو.

سلێمانی/ پایزی ٢٠٢٢

مۆلاک! منداڵگەل کە لە ژێر قادرمەکان دەقیژێنن.. سروشت نەوزاد

دەربارەی شیعری (لوورە)

/باشترین هزرەکانی نەوەی خۆم بینی دێوانەیی وێرانی کردبوون،
بە ڕووت و ڕەجاڵییەکی هیستیریانەوە قۆڕەی سکیان دەهات لە برسا،
بەری بەیان بە شەقامی ڕەشپێستنشیناندا خۆیان بە کێش دەکرد
بە دوای دەرزییەکدا عەوداڵ بوون
خۆیانی پێ بێهۆش بکەن.

لوورەی گینسبێرگ بەم دێڕانە دەست پێدەکات. ئەگەر چی ئەم شیعرە وەک هاوخەمییەک بە دۆخی دەروونی و خەمەکی کارڵ سۆلۆمۆن نووسراوە: / کارڵ سۆلۆمۆن! من لەگەڵە تۆدام لە ڕۆکلاند/. بەڵام ژینگەو جیهانبینی شیعرەکە لە ڕێڕەوی هاوخەمییەوە درێژ دەبێتەوە و دەگۆڕێت بە دۆخی هاوخەمی مرۆیی، هەروەها ڕەهەندی دیکە وەردەگرێت. ئەم ڕەهەندانە سەردەکێشن بۆ نێو بنکۆڵکاری، گەڕان و کەشفی ستایلی ژیانی نوێی کۆمەڵگای ئەمریکی، کێشە و گرفتە مرۆیی و شارستانییەکانی.
گینسبێرگ ساڵی 1955 ئەم شیعرە دەنووسێت، نزیکەی ساڵێک پێیەوە خەریک دەبێت و پاشان بڵاوی دەکاتەوە.
(لوورە) وەک ناونیشان بە دەقەکە، ئاماژەی دەنگ هەڵبڕین و بە دەنگ

نەبوون دەدات، دەنگێکی ئازاد و دژە کلتووری، کە ئایدیالەکانی شارستانیەتی ئەمریکی دەشکێنێت. ئەو کلتور و سیاسەتە میلیتاریستیەی سەردەمی گینسبێرگ و هاوڕێکانی، کە نەوەی ئەویان وێران کردبوو. ئەو نەوەیەی گینسبێرگ ناوی باشترین هزرەکانی سەردەمی خۆیانی لێدەنێت: (نەوەی بیت).
ئەم نەوەیە، دوای جەنگی دووەمی جیهانی پەیدابوون، بەرئەنجامی کارەسات و وێرانییەکانی ئەو جەنگە بوون، پاشان بە ناو هەناوی قەیرانە ئابوورییە گەورەکەی ئەمریکا (1929-1935) تێپەڕین. لەو نێوەندەشدا کۆی ژیانی منداڵی و پاش منداڵییان بەئازاری هەژاری و نەبوونییەوە، بەڕێدەکرد. شۆڕشی نەوەی بیت زیاد لەهەر شتێک دژی ڕۆحی ماتریالیزمی سەردەمەکە و باڵادەستی کلتووری ڕۆژئاوایی بوو، هەروەها دژی سەرکوتکردنی خواست و هەستە سروشتییەکانی مرۆڤ لەلایەن دامودەزگاکانی دەوڵەت و پایە زاڵەکانی سیستەمی سەرمایەداریی دەجەنگان.
ئەمانە باشترین هزرەکانی ئەم شیعرەن، گینسبێرگ لە بەشی یەکەمی شیعرەکەدا، ئەزموونی نەوەی بیت لەگەڵ مادە هۆشبەرەکان، سێکس و هونەر، یاخیبوونەکانیان دەخاتە ڕوو، . هەروەها دەیەوێت بێزاری و وزەی هونەریی و خۆ لەناوبردنی ئەم نەوەیە دەربڕێت، نەوەیەک کە هەستی دەکرد لەلایەن کولتوورێکی باڵادەستی ئەمریکیی و سیاسەتەکانی حکومەتەوە سەرکوت دەکرێت، هەروەها دوژمنایەتی کۆمەڵگاش لە بەرامبەر ئارەزووە سێکسی و هاوڕەگەزخوازییەکانیان.
ئەم شیعرە شیعری تلیاک، مۆسیقای جاز و هۆمۆسێکسواڵیتییە، شار وەک دەرکەوتەیەکی گرنگی جیهانی نوێ، بە هەموو پێکهاتە شارستانی و قەیرانەکانییەوە، هەروەها تەوەرگەلی وەک خۆکوشتن و سێکس، شێتی، مادە هۆشبەرەکان و بەکاربردنی کلتووری ئەفریقایی- ئەمریکی، بە تایبەت مۆسیقای جاز، خاڵگەلی گرنگ و دیاری شیعرەکەن. تەنانەت تەکنیکی شیعرەکە لە هەندێک بەشیدا، لەسەر هەمان ڕیتم و دەربڕینی جاز بونیاد نراوە، ئەمە جگە لە زمانەکەی کە زیاتر لەهەر شتێک زمانێکی جازییە. دیارە بەکاربردنی ئەم کلتوورەش لە لایەن گینسبێرگ و هاوڕێکانی، لێدان و شۆکێک بوو کە هەرگیز نەیدەتوانی جێگای قبوڵکردن و ڕەزامەندی سپیپێستە ئەمریکییەکان بێت. لێرەوە دژایەتی و پێکداچوونەکان لە بەرامبەر داکۆکیکارانی ئەم کلتوورە سەرهەڵدەدات، تا وای لێهات بەشی زۆری ئەمریکییە ئەفریقاییەکان و کلتوورەکەیان، بە تەواوەتی لەلایەن کۆمەڵگاوە ڕەتدەکرایەوە، بە تەواوی پشتگوێ دەخران و هەلی بەشداریکردنیان لە دامەزراوە گرنگەکانی کۆمەڵگادا: قوتابخانەکان، کەرتە حوکمی و ئەهلییەکان، دامەزراوە پیشەسازی و بازرگانییەکانیان لە قەدەغە دەکرا. هەموو

ئەم ئازار و جیاوازییە ڕەگەزییانەش لەهەناوی سیستەمی ئەمریکی سەرمایەداری و پیاوی سپییەوە دێنەدەرێ، کە دواجار وەک شیعرەکە ئاماژەی پێئەکات، نەوەکەی ئەو ” باشترین هزرەکانی ” بەرەو شێتی و لەناوچوون دەبەن. لە کاتێکدا هەمان سیستەم بە فێڵ و درۆکانی خۆیەوە، بانگەشەی عەدالەتی کۆمەڵایەتی و یەکسانی چینایەتی دەکرد. بەڵام شیعری لوورە لە شوێنێکی قوڵی هۆشیارییەوە دێتەدەرێ و دەبێتە بەرجەستەکەری هەموو ئازارە پەنهانەکانی ڕەشپێستنشینان و کلتوورە پلە دووەکەی ئەفریقی- ئەمریکی:

چی سفینکسێکی لە ئەلەمنیۆم وکۆنکرێت دروستکراو
سەری ئەوانی پێکاو مێشک و خەیاڵیانی وردوخاش کرد؟

بەم هۆیانە شیعرەکە وەک بەرهەمێکی پاش جەنگی دووەمی جیهانیی، دەبێتە ئاماژەدەری تەم و نائومێدییەکانی کۆمەڵگەی مرۆیی پاش مۆدێرنەبوونی دونیا، هەروەها ئەگەرو ئیمکانە گەورەکانی بەردەم گەشەکردنی تەکنەلۆجیا. هەر بۆیە لە هەندێک شوێنی ئەم شیعرەدا و تەنانەت لە نێو پێکهاتەی فۆڕمی شیعرسازیی و وێناسازییەکەیدا، پۆست مۆدێرنیزم وەک بیرۆکەیەکی فەلسەفی و ڕەخنەیی، دێتە نێو دەقەکەوە. هەم بە دەست تێوەردان لە نۆرمە کلاسیکی و باوەکانی پێکهاتەی شیعریی، بە ئافراندنی فۆڕمی دیکەی وێناکردنی دونیا، هەمیش بە دەست تێوەردان و هەڵوەشاندنەوەی نۆرم و بەها کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەڵگای نوێی ئەمریکی:

مۆلاک کە چارەنووسەکەی هەوری بێ سێکسی هایدرۆجینە! مۆلاک کەناوی عەقڵە
مۆلاک کە لەناویدا من هێشتا تەنیام! مۆلاک کە لەناویدا خەو بە فریشتانەوە دەبینم! شێت و شبر لە مۆلاکدا! کەرمژ لە مۆلاکدا! بێ خۆشەویستی و بێ پیاو لە مۆلاکدا!
مۆلاک کە زوو هاتە ناو ڕەحمەوە! مۆلاک کە لەناویدا هۆشیارییەکم بێ بێ لەش! مۆلاک کە منی لە بەختەوەری سروشتی خۆم تۆقاند! مۆلاک کە دەستبەرداری دەبم، لە مۆلاکدا بێدار دەبمەوە! ڕۆشناییە، کە لە ئاسمانەوە هەڵدەقوڵێت!
مۆلاک، مۆلاک! باڵەخانەی ڕۆبۆتی! گەڕەکی پەراوێزی نەبینراو! زێڕو زەمبەلەکی پەیکەرە ئێسقانی! سەرمایەی کوێر! پیشەسازی شەیتانی! نەتەوەی ئاوەزەیی! شێتخانەی تەکمە! ئەندامی نێرینەی گرانیت! بۆمبگەلی دەعەجانی!
پشتی خۆیان شکاند بەوەی مۆلاک ببەن بۆ بەهەشت! شۆستەکان! درەختەکان! ڕادیۆکان! چەندان تەن! شاریان هەڵگرت بیبەن بۆ بەهەشت

کەچی ئەو لە هەموو شوێنێکی ئەمەدا بوو!

سەرلەبەری شیعرەکە تێڕامانێکی قووڵە لە دۆخی ناوەکی و ئەخلاقی دونیای نوێ، کاپیتالیزم، هەروەها قەیرانی مرۆیی و ڕۆحی کۆمەڵگای نوێی ئەمریکی.
لە شوێنێکی ئەم شیعرەدا کۆمەڵگای ئەمریکی بە " مۆلاک" دەشوبهێنێت، کە نوێنەرایەتی بەهاکانی سەرمایەداری دەکات، (دیارە مۆلاک لە کلتووری دێرینەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، خودا یاخوود ئایدۆڵێکی ساختە بووە، منداڵانیان وەک قوربانی بۆ فڕێداوەتە نێو ئاگرەوە) نەریتی بە قوربانیکردنی منداڵ لەم شیعرەدا، سەبارەت بە ژیانی نوێ و کۆمەڵگای ئەمریکی، میتافۆرە، ئاستێکی ئەم میتافۆرە بۆ ئاڕاستەی سڕینەوەی ڕەگەزی مرۆیی و خەون و داخوازییەکانیانە، ئاستێکی دیکەشی بریتییە لە هەمان فۆڕمی فڕێدانی منداڵ بۆ نێو ئاگرەکەی مۆلاک، ئەو دونیایەی کە پاک و سروشتییە، کە نەفرەتی پێ نییە، ژەهراوی نییە و دەست لێنەدراوە، دەسڕێتەوە و فڕێ دەدرێت، لە جێگای ئەو ڕەهەندانەی دیکەی مۆلاک نیشتەجێ دەبن:

مۆلاک دوورەپەرێزی! پیس و پۆخڵی! دزێوی! تەنەکەی زبڵ و زاڵ! دۆلاری دەستپێنەگەیشتوو! منداڵگەل کە لە ژێر قادرمەکاندا دەقیژێنن! کوڕگەل کە لە نێو سوپادا هەنسک دەدەن! پیاوانی پیر کە لە ناو پارکەکاندا دەگرین!
مۆلاک! مۆلاک! کابوسی مۆلاک! مۆلاکی بێعەشق و سۆز، مۆلاکی نەخۆشی عەقڵی، مۆلاکی حوکمدەری قورس بەسەر مرۆدا!

مۆلاک ئەو خواوەندەی فریودەرانە قوڵەکانی دەکاتەوە و ڕادەوەستێت، ئەوەی دەیخوازێت دەسڕێتەوە، ئەوەشی دەیەوێت دروستی دەکات، ئەمە ئەمریکایە: ئەو عەقڵەی نەخۆشە و دووڕوو، هەوری چڵکنی خۆی دەنێرێتە ئاسمان! حوکمدەکات و سەری لەنێو سوپاکاندایە، لە نێو بنکەی ئەتۆمی و چەکی کۆمەڵکوژ، مۆلاک زیندانی بێرەحمی ترسناک و کۆنگرێسی خەمەکان! کۆنگرەی ئاشتەوایی درۆزنانە و بانکی تیرۆر.
مۆلاک سەرمایەی کوێر، پیشەسازی شەیتانی، بالەخانەی ڕۆبۆتی، ئەوەی لەودا:
ڕوئیاکان! نوخشە و فاڵەکان! وێنەکان! پەرجووەکان! بەختەوەرییەکان! فڕێدرانە ناو ڕووباری ئەمریکاوە!
خەونەکان! عەشق و سەرسامییەکان! ئیشراقاتەکان! ئاینەکان! بە گووی سەگ گێڕدرانەوە!
کەشف و کەراماتەکان! بەسەر ڕووبارەکەوە! قەپبوونەوەکان و لە خاچدانەکان! لەگەڵ لافاوەکەدا ڕۆیشتن! بەرزاییەکان! ڕیتواڵەکان!

نامرادییەکان! خەکوژییەکان و هاواری دە ساڵەی ئاژەڵەکان! هەزرەکان! عەشقی تازە! نەوەی شەت! بەسەر تاوەرەکانی کاتدا بەربوونەوە!
پێکەنینی ڕاستەقینەی پیرۆز، هەموویان بینی! چاوانی کێویی! ماڵئاواییانکرد! لەسەربانەکەوە خۆیان فڕێدایە نێو دوورەپەرێزییەوە!
خۆیان فڕێدایە نێو شەقامەکەوە! خۆیان فڕێدایە نێو ڕووبارەکەوە! گوێیان پێبوو و دەستیان ڕادەوەشاند!

تێبینی/ ئەو بەشانەی کە لە شیعرەکەوە وەک نموونە وەرم گرتوون، لەو وەرگێڕانەوەیە کە ماردین ئیبراهیم بۆ شیعرەکەی کردووە و لە ژمارە شەشی گۆڤاری شیعردا بڵاوی کردۆتەوە.

وەسیەتنامە.. پاولا یعقوبیان.. وەرگێڕانی: پشکۆ ناکام

…. لەسەر جێگای بەرەو مەرگ ، ئەندام پارلەمانێکی" لوبنان" لە پەیجەکەی خۆیا وەسیەتنامەیەکی بۆ کوڕەکەی نووسیوە و ئەڵێ :

….من ئەمڕۆ لەسەر جێگای مەرگم، دوای چەن مانگێک یان چەن هەفتەیەک یان لەوانەیە چەن سەعاتێکا ماڵ ئاوایی لە ژیان بکەم ، بەڵام لە دوای خۆم خەیاڵم هەر لای تۆ و خانەوادەکەمە..لە چەن ڕۆژێکا موڵک و ماڵ و سەروەت و سامانێکی زۆر و دەیان ئۆتۆمبیلت بۆ بەجێ ئەهێڵم کە بە سەدان ملیۆن دۆلار لە ناوەوە و لەدەرەوەی وڵات مەزەنە ئەکرێ….
بەندە زیاتر لە بیست و پێنج ساڵە ، شەو و ڕۆژ لە دەسەڵاتا کارم کردوە لەسەر زەوت کردن و دزینی پارەی گشتی دەوڵەت و باجی هاووڵاتیان ، هیچ ترسێکم لە دۆڕانی ئەو سەروەتە نیە چونکە تۆ و خوشک و براکانت دەرچووی پێشکەوتووی و بەرزترین قوتابخانە و زانکۆکانی جیهانن، ئەوەندە زانیاری و لێزانینتان هەیە کە پارێزگاری لێ بکەن و کۆمپانیا و سەروەت و موڵکەکان بەرن بەڕێوە..
بەڵام کوڕی خۆم ، شتێکی گەورە و مەزنتر لە کۆمپانیا و ماڵ و

موڵكەكانت بۆ بەجێ ئەهێڵم كە من لەبەر نەبونى كات پەشيمانم كە
فێرم نەكردوويت چۆن بەڕێوەى بەرى و بيانپارێزى و هونەر و ئسوڵى
دزيم فێر نەكردوويت، بەڵام لە چەن ڕۆژێكا هەمووى هى تۆيە..
لە نيشتمانى گەندەڵيا حيزبێكى سياسى گەورەم بۆ بەجێ هێشتوويت كە
ڕەعيەتێكـى سـەروو دووسـەد هەزار "مەڕ"ى لە هەمـوو بۆنە و
هەڵبژاردەكانا لە دەسەڵات ئەتهـ□ن□وە ، ئامادەى خۆ كوشتن و گڕ
بەردانە ووڵـاتن لەبەر خـاترى پەنجە بچكـۆلەيەكتـا ، ئەركـى تۆيە
ئەوانە وەك" "ڕەعيەت" بهێڵيتەوە..

لە بيرت بێ كوڕەكەم كە دوژمنى سەرەكى ئەو نەيارە "ڕكابەر" سياسيە
نيە كە لە سەكۆ و ئامرازەكانى ميدياوە
بەگژ يەكا ئەچين ، ئەو نەيارە هاوپەيمانى سەرەكيمانە و بە دەيان
بەرژەوەندى ئابوورى هاوبەشى دروست بووى گەندەڵى ئەم ووڵاتە
بەيەكەوەمان ئ□ بەستێ..
چـاك بـزانە ئەو هەمـوو قەيـرانە سياسـيانە هيـچ نيـن جگە لە چەن
شانۆگەرييەك كە لە گەڵ
نەيارى سياسيمانا ڕێكەوتنى لەسەر كراوە بۆ پاراستنى ڕەعيەتى
هەردوو لامان و گەندەڵى هەردوو لا بشارێتەوە..
ڕۆڵەكەم ، هيچ بۆنەيەكى ناوخۆيى ، نيشتمانى ، نەتەوەيى ، ئايينى
، جيهانى جێ مەهێڵە پێش
ئەوەى عەزەڵـاتى سياسـى خۆت دەرنەخەيـت لە ميـدياكانا و لەڕێ ى
گۆڕانكارى ناو مەڕەكانا لە ناچاريشا پەنا بۆ چەن دروشمێك بەرە كە
لە ناو خەڵكا باون و لەگەڵ ئەو دروشمانە چەن
دروشمێك بڵێ كە باس لە چاكسازى و بەگژا چوونى گەندەڵى ئەكەن ،
بەڵام نەكەى جێ بەجێيان بكەيت چونكە ئێمە پێويستمان بە دروشمى
قەبە و گڕە بۆ مـانەوەى دەسـەڵات و گەنـدەڵى ئێسـتامان، جگە لە
بەرژەوەندييە شەخسييەكانمان، بە تايبەتى ئەو دروشمانەى باس لە
گيـر و گرفتـى ڕۆژانە ئەكەن وەك: قەيرانـى كارەبـا، ئـاو ، خۆڵ و
خاشاك ، مافەكانى ژنان بۆ لە
خشتەبردنـى خەڵـك و لەبيـر بـردنەوەى قەيـرانە گەورەكـانى لە
گەندەڵييەوە دروست ئەبن…
دوژمنى ڕاستەقينە ئەوانەن كە چاكسازى و بەگژاچونەوەى گەندەڵييان
لەم ووڵاتەيا ئەوێ و
ئەبێ بە هەموو شێوەيەك دژيان بوەستيت ، مەڕە ك□ل□□ پووتەكان بۆ
هەڕەشە و تێهەڵان بنێرە سەريان ، لە ميدياكانى ئەو تەلەفزيۆن و
ڕاديو و ڕۆژنامە و تۆڕە كۆمەڵايەتى و پەيجانەى بۆم بەجێ هێشتوويت
تەخوينيان بكە و بە خۆفرۆش ناويان بێنە لە ڕێ ى بڵاو كردنەوەى

ڕاپۆرتی ساخت□ د□بارەی خۆ فرۆشتنیان بە موخابەراتی ئیقلیمیەکان
کە چاویان بە ووڵاتەکەمان هەڵنایە، لەو دادگایانەی دەسەڵاتێکی
زۆرت هەیە بەسەریانا تاوانی جۆر بە جۆریان بۆ
بهۆننەوە..
ئاگاداری ئەو ڕۆژە بە کە پەشیمانی دادت نایا و مەڕەکان “ڕەعیەت”
لەسەر مافـەکانی خۆیان و گەند□ییەکانی ئێمە ووشیار ئەبنەوە و بە
ئاگا یەن،
توند دەست بگرە بە دەسەڵاتی نەژاد خواز و بنەماڵییەوە ، چونکە
دوا چەکی سەرکەوتنی دوا جارە..
ئەم وەسیەتە ئەمانەتێکە بیگەیەنیتە مناڵ و وەچەکانت..
هەر بژین لەگەڵ مەزهەب و نەژاد و ئاڵتون و بنەماڵە و دۆلار..
“”””””””””””””””””””””””””””””””””

لە پەیجی تایبەتی پارلەمەنتاری لوبنانی
” پاوڵا یعقوبیان” وەرگیراوە…..

کڵاوەکانتـــان بـــــدەنە دەم ڕەشەبـــا.. شیعـــری: عەبـــدوڵا سڵێمان (مەشخەڵ)

بەیانیتان باش نووستووەکان، ئەی خەوخۆشەکانی نێو نوێنی نەهامەتیی
ماندوو لەلەش دەرهێنەرەکانی ژێر کەپری ستەم و زۆر
بێ تاقەتەکانی خۆ لەخۆ زیادەکەیەی پانتایی بوون
وەڕسبووەکانی نێو پارکی نەزانین
بەیانیتان باش ئەی زمان لەدەم دەرهێنراوەکانی مێژوو
ئەی جووڵە لەبەر بڕاوەکانی بازاڕی کڕین و ساغکردنەوەی خەستە و
عەقڵ و هۆش
هیچ □□ز نییە خۆرەتاوێک لەڕەنگی قەترانیی نەنرێ و سەمایەک نەیەتە
کوشتن
ئاوازێک سەرنەبڕدرێت و برسییەک نەگریەت بۆ نان
کەچی لای ئێوە وەک نەباتان دیبێ و نەباران، باکتان نییە
بەیانیتان باش ئەی بێدەنگە سەرکزەکەی نێو حەشاماتی هاوار و

ئەی زیندەوەرە خۆکوژەکانی نێو دارستانی ژیان و
ئەی فێڵکەرە فێڵ لەخۆکردەکەی یاری و زۆرانبازی نێوان هەق و نێوان ناهەق
ئەوە نابینن چڵەکەکانی ئومێد چۆن سەربەرەوخوار شەمشەمەکوێرە ئاسا بە تەلی سەرکزییەوە هەڵواسراون
نابینن بەڵینەکانی ژیان وەک شەختەی تەنکی پایزان خرچ دەشکێن و چاویان لە ئاستدا دادەخەن
نابینن (نا ببوورن ئەوە کوێر و نابینان) ڕووناکی هەراسانی کردوون و هەر خەریکی نزان
تا پەتەکانی ستەم و زنجیرەکانی چەوسانەوە ئەستوورتر بن!
ئەوە چێژ لە ئازاری خۆتان و ئینسانییەتدا دەبینن
دەخۆش دەخۆش بە مەرگی یەکتر پێدەکەنن و دەڵێن ئینجا چییە هەموو مردنێکمان لەسەرە و هەر دەمرین
ئەوە دەستتان بە کڵاوەکانتانەوە گرتووە و ترستانە ڕەشەبا هەڵبکا و بیبا
ترستانە کەپری خەمتان تێک نەچێت و باهۆزی شەڕ یەخەی ڕۆژەکانتان نەگرێ
ترستانە هەتا مردن سەر شۆڕ کەن و ئەم سەرشۆڕییەتان لەدەست بچێ
ترستانە سفرەکانتان خاڵی بێ لە نانی زەلیلی و ڕیسوایی
ترستانە شەقی زوڵم کۆتایی بێ و ئازاد بژێن!!
ئەی نەخۆشەکانی نێو بیمارستانی خۆپەرستیی .. ئەی کۆیلەکان
ڕۆژانە تەڵەی بۆ ئازادی دەنێنەوە و کاتێ دەیگرێت خۆشحاڵ خۆشحاڵ پێئەکەنن
پێئەکەنن بە سەری بردراوی حورمەت و
بە دڵی دەرهێنراوی شکۆ و شانازی
بە چاوی هەڵکۆڵدراوی ڕاپەڕین و شۆڕش و خەبات
پێمەکەنن..ئیتر درەنگ کەوتوون ببنە سەکۆی قوربانیدان بۆ ژین
بەسەرچووە ئەو ساتانەی خەونتان تێدا دەبینی و
لە گۆ چووە ئەو زمانەی کە بڕیارە شتێک بڵێ
ئەوە لە ڕۆخی خەرەندی هەزار بە هەزاری بوونن
یا ئەوەتا کۆیلەتیتان پیرۆز دەکەن بۆ هەمیشە
یا نەش خۆتان ڕائەچڵەکێن و
دەست لەکڵاو بەر ئەدەن و دەیدەنە دەم ڕەشەباوە.

٢٠١٩ – ٢٠٢٠

ئۆپەرێتی: سلێمانی لە دڵدایە.. نوسینی عەلی حەمەڕەشید

منداڵان بە دڵخۆشییەوە دوو دوو و سێ سێ پێکەوە وەستاون و خەریکی خۆ ئامادەکردن بۆ ئەوەی پێکەوە گۆرانییەک بڵێن.

لیرە:

وا هەست دەکەم چالاکیی.. ئەمجارەمان زۆر جیایە

ڕەسەن:

بەڕێ بەڕێ هاوڕێیان... بۆ دۆنیایی وایە

بەهەست:

دەی ئێمەش هاوکارتانین...وەستاوین، چاوەڕوانین

ڕێمان :

گوێم لێ بگرن بە جوانی... بۆ ناسینی سلێمانی

لە مێژوودا ناسراوە ... بە هەڵمەت و قوربانی

هەموو:

ئەم شارە لەم هەرێمە...خۆشەویستە لای ئێمە

لیرە:

نازناوی نوێی ئەم شارە...پڕ شکۆ و بڵند دیارە

ڕێمان :

شاری ڕۆشنبیرییە و...وەکو خۆر پرشنگدارە

هەموو:

سلێمانی سلێمانی...شاری شیرینی کوردانی

جێی شانازییت بۆ ئێمەی کورد...هەتا دڵ حەز بکات جوانی

لیرە:

سلێمانی لە دڵدایە...بۆیە ئاوا خۆشەویستە

کارا:

خزمەتی لەسەر هەموومان...کارێکی تەواو پێویستە

شەوە :

ئێمە هەموو بە یەکەوە...ئەم شارەمان زۆر خۆشدەوێ

ڕەسەن :

دەی با هەوەی خەمان بدەین…تا جوانیی زیاتر دەرکەوێ
کارا :
پەپەن لە خۆشەویستیی …ژینگە و شەقام و کۆڵانی
شەوێ:
ئاسودەین کە دەتە گوێمان…ناوی خۆشیی سلێمانی
هەموو:
سلێمانی سلێمانی…سلێمانی سلێمانی
هەمیشە وای لەدەماندا…شارە جوانەکەی بابانی
پاشان هەموو پێکەوە تێکەڵ دەبن و بە خۆشییەوە ئێمە دەڵێینەوە:
هەموو:
سلێمانی سلێمانی…شاری شیرینی کوردانی
جێی شانازییت بۆ ئێمەی کورد…هەتا دێ حەز بکات جوانی
سلێمانی لەدڵە دەدایە…بۆیە ئاوا خۆشەویستە
خزمەتی لەسەر هەموومان…کارێکی تەواو پێویستە
ئێمە هەموو بەیەکەوە…ئەم شارەمان زۆر خۆشدەوێ
دەی با هەوەی خەمان بدەین…تا جوانیی زیاتر دەرکەوێ
پەپەن لە خۆشەویستیی …ژینگە و شەقام و کۆڵانی
ئاسودەین کە دەتە گوێمان…ناوی خۆشیی سلێمانی
سلێمانی سلێمانی…سلێمانی سلێمانی
هەمیشە وای لەدەماندا…شارە جوانەکەی بابانی
٨/١١/٢٠٢١

ڕاپەڕینی خەڵکی ئێران بەرەو (تاران)ی پایتەخت!.. نووسینی عەبدولڕەحمان گەورکی،

نووسینی عەبدولڕەحمان گەورکی، نووسەر و شرۆڤەکاری سیاسی

“پایتەخت” یەکەم و دوا قەڵای دیکتاتۆری حوکمڕانە لە هەر “وڵاتێک”دا. ئەمەش هۆکارێکە بۆ ئەوەی “پایتەخت” جێی سەرنجی دوو هێزی نایەکسان و تێهەڵچوو بێت. زۆر ڕاپەڕین و بزووتنەوەی

ناڕەزایەتی هەبوون کە نەیانتوانیوە بگەنە پایتەخت و سەرکوت و بەدەنگ و کپ کران! "ئێران" نموونەیەکی زەقی ئەم راستییەیە!

ئێران لە سەروبەندی گۆڕانکارییەکی گەورەدا!

ئێستا ئێران لە سەروبەندی "گۆڕانکارییەکی گرنگ و مێژوویی"دایە. ڕاپەڕینی خەڵکی ئێران کە بە شەهیدکردنی ژینا ئەمینی (مەهسا)ی کورد لە تاران گەیشتە لوتکە و ڕەنگدانەوەی، نەک تەنیا ئێران، بەڵکو جیهانیشی گرتەوە، نزیکەی دوو مانگە بەردەوامە و رۆژانە ڕەهەند و پانتاییەکەی بەرەو پەرەسەندن دەچێت و شوێنی بە دەسەڵاتی دیکتاتۆریی لەق کردووە و لەگەڵ ئەمانەشدا. زۆرێک لە هاوکێشەکانی پەیوەست بە ئێرانی گۆڕیوە.

ئێستا خەڵکی جیهان شاهیدی ئەو ڕاستییەن کە چۆن خەڵکی ئێران ڕووبەڕووی دیکتاتۆرییەتی ویلایەتی فەقیهی بوونەتەوە، تا بە هەموو یاسا و باڵ و داوودەزگاکانییەوە، راماڵدرێن و دەسەڵاتەکی خوازراو لە جێی دابنێن کە دەسەڵاتەکی نیشتمانی و جەماوەری و دیموکراتییە.

ڕەهەندەکانی ڕاپەڕینی ئەمڕۆی گەل!

ئەگەر خولەکانی پێشووی ڕاپەڕینی جەماوەر لە ئێران سنووردار بوو لە ناوچەیەک یان چینەکی دیاریکراودا، ڕاپەڕینەکەی ئەمڕۆی ئێران، هەموو ناوچەکان و چینە جیاوازەکانی کۆمەڵگای گرتۆتەوە و "هاودەنگی" و "ئامانجی هاوبەش" لە دیارترین تایبەتمەندییەکانی ئەم خولەی ڕاپەڕینە. دەسەڵاتی دیکتاتۆریش هەر لەم تایبەتمەندییە تۆقاوە!

داواکاری و دروشمەکانی خەڵکی ئێران!

هەرچەند لە خولەکانی پێشووی ڕاپەڕینەکاندا خەڵک داواکاریی ڕەوا زۆری بەرز کردەتەوە، بەڵام "زمان"ی خەڵک لەم خولەی ئێستاد ڕاپەڕیندا بە تەواوی جیاوازە لە ڕابردوو. خەڵکی ئێران هیچ داواکارییەکیان لەم حکومەتە نەماوە. چونکە کاتی داواکاری بەسەر چووە. داواکارییەکانی وەک: هەڵوەشاندنەوەی حیجابی ئیجباری، ئازادکردنی زیندانیانی سیاسی، مافی ژنان و ئازادییە تاکەکەسی و کۆمەڵایەتییەکان لە کۆمەڵگا و .. هتد. خەڵکی ئێران بە ئەزموون گەیشتوونەتە ئەو ئاستەی، کە هەبوونی داواکاری لە دەسەڵاتی ویلایەتی فەقیهی، وەک ئەوە وایە لە گۆڕەپانی دیکتاتۆردا یاری بکەیت. ئەمەش هۆکارەکە بۆ ئەوەی لە هەموو کات و شوێنی ڕاپەڕینی ئێستادا، "ڕروخاندنی دیکتاتۆر" داواکاری سەرەکی و "مەرگ و نەمان بۆ خامنەیی" و "مەرگ بۆ دیکتاتۆر" دروشمی سەرەکی خەڵک بێت.

ئێران شوێنی دیکتاتۆریەت نییە!

پاشماوەکانی دیکتاتۆری پێشوو، کە هەر هەموویان لە دەرەوەی ئێران نیشتەجێن، بە بەکارهێنانی پارەی ناڕەوا، لە وەهمەکی گەمژانەدا،

لە هەڵبەز و دابەز دان و خەون بە گەڕانەوە بە دیکتاتۆریەتی پێشووەوە دەبینن! ئەوانە لە "کردەوە"دا لەگەڵ دەسەڵاتی دیکتاتۆریەتی مەلاکان "هاودەنگ"ن و بە زارەکی خۆیان وەک "خەڵک" نیشان دەدەن. بەڵام حیسابی هەڵەی گەورەیان لەوەدایە کە دۆخەکە هەرگیز ناگەڕێتەوە بە دواوە. دروشمی "مەرگ بە ستەمگەر، چ شا بێت و چ رێبەر (واتا ئاخوند)"، کە یەکێک لە دروشمە سەرەکییەکانی خەڵکی ئێرانە لەم خولەی ئێستای ڕاپەڕینیدا، ئاماژەیە بە ئەم ڕاستییە. ئێستا خەڵکی ئێران وریان و دەڵێن "نا" بە هەر جۆرە دیکتاتۆرییەتێک، جا چ لە جۆری پاشا بێت یان لە جۆری مەلاکان.

ئەبێ چی بکرێت؟

لوتکەی ڕاپەڕینی خەڵکی ئێران هاوکاتە لەگەڵ شەپۆلێک لە گرژی و ڕووداو و پیلانگێڕی. پیلانەکانی دەسەڵاتی دیکتاتۆری و دەست و پێوەندەکانی، هەروەها هاتنە کایەی تاک و لایەنانی تێهەڵقورتاو، دۆخەکە هەندە ئاڵۆزتر دەکەن کە پێشڕەوی دەبێ بە وریاییەوە بکرێت. لە لایەک پیلانەکانی دەسەڵاتی دیکتاتۆر بۆ بە لاڕێدابردنی ڕێبازی ڕاستەقینەی ڕاپەڕین و دروستکردنی دووبەرەکی لە ڕیزەکانی گەلدا، لە لایەکی دیکەوە، هەنگاوی سازشکارانی ڕۆژئاوا بۆ هاوکاریکردنی دەسەڵاتی دیکتاتۆری لە فۆرمی داتاشینی"ئەڵتەرناتیڤ" و دروستکردنی نائومێدی و بێهیوایی لە ناو خەڵک و جگە لەوانەش، تێهەڵقورتانی کەسان و لایەنانی (هەلپەرست) و (شەپۆل سوار)، کە هەڵبەت سروشتی ئەم قۆناغەیە و کاتییە. هەر لەبەر ئەم هۆکارانەشە هەنگاونان بەرەو پێشەوە و " تێپەڕاندنی سەرکەوتووانە"ی ئەم قۆناغە، پێویستی بەوەیە کە بە پشتبەستن بە بنەما جەماوەرییەکان و دوورکەوتنەوە لە "بە لاڕێداچوون"دا کاری بۆ بکرێت.

پرەنسیپی بنەڕەتی و بنچینەیی لە ڕاپەڕین دژی دیکتاتۆریەتدا، دوورنەکەوتنەوەیە لە "خواست و ویستی گەل" لە جوگرافیای نیشتمان و ژیی پۆلەتیکی مەیدانیدا. ئەگینا سودمەندی یەکەم هەر دەسەڵاتی دیکتاتۆر دەبێت. بە واتایەکی ڕوونتر، داواکاری سەرەکی ڕاپەڕینی خەڵکی ئێران، "ڕوخاندنی دیکتاتۆر"ە بە گرنگیدان بە "پایتەخت" (واتا تاران) و پاراستنی "یەکگرتوویی هێزە جەماوەرییەکان"ە. نابێ ئەوەمان لە بیر بچێت کە حکوومەتی ویلایەتی فەقیهی ئاخوندی سامناکترین و لە هەمان کاتدا، ناوازەترین جۆری دیکتاتۆریەتە لە مێژووی ئێراندا و خاوەن ئەزمونی فێڵکردنە، لەوانەش ئەزمونی "دانوستاندن" بە مەبەستی… کڕینی "کات".

هێزی رووخێنەری ڕاستەقینە؟

لە مێژووی خەباتی خەڵکی ئێران دژ بە دیکتاتۆریەتی ئایینی، حاشا هەڵنەگرە کە ئەڵتەرناتیڤی "ئەنجومەنی نیشتمانیی موقاوەمەتی ئێران"

کە سازمانی موجاهیدینی خەلقی هێزە سەرەکییەکەیەتی، هێزی هەرە سەرسەختی گۆڕەپانی سیاسی ئێرانە لە دژی دەسەڵاتی مەلاکان. هەر بۆیە دەسەڵاتی ئێستای ئێران، هەمیشە سەرنجی لەسەر سەرکوتکردن و کەمەکوژکردنیان بووە لە ناوەوە و دەرەوەی ئێران. ئەم ئەنجومەنە لە ساڵی ١٣٦٠ەوە کە دامەزرا، ستراتیژییەکەی لەسەر بنەمای ڕووخاندنی دیکتاتۆرییەتی ئایینی داڕێژرا و “ئاڵا هەڵگری” ڕووخاندنی دەسەڵاتی دیکتاتۆریی ئایینی بووە.

ریزبەستنەکانی دوو هێزی بەرامبەر!

ڕاپەڕینی خەڵکی ئێران حکومەتی خستووەتە لێواری داڕمان و لەکترازانی دیکتاتۆر و هێزەکانی، بە شێوەیەکی بێ وێنە زیادی کردووە. بەشێک لە کاربەستانی حکومەت خەریکی کۆکردنەوە و راکردنن لە ئێران. خەڵک و بەتایبەت گەنجانی ئێرانی لە قۆناغی هێرشکردنە سەر هێزەکانی حکومەتدان و هەرکات دەرفەتێکیان بۆ ڕەخسابێت، هێرشیان کردۆتە سەر داو و دەزگاکانی حکومەت و هێزەکانیان. (ناوەندەکانی شۆڕش)یش بە شێوەیەکی بێ وێنە خەریکە فراوانتر دەبن و خۆیان ڕێکدەخەنەوە. ئەون ڕۆژانە لە چالاکیدان دژ بە دەسەڵات. جگە لە درێژەی ڕاپەڕین لە سەرتاسەری ئێران، ڕۆژ بە ڕۆژ دروشمی خەڵک بە ڕووخاندنی دیکتاتۆرییەت توندتر و بەرزتر دەبێتەوە. هەڕەشکردنەکانی کاربەدەستانی رژێم و بەتایبەتی سوپای پاسداران نەیتوانیوە ڕێگری لە جووڵەی خەڵک و درێژەدان بە ڕاپەڕین بکات. خەڵک لە پێشڕەویدان و پێداگری بڕیارەکانی خۆیانن و بە هیچ شتێک کەمتر لە ڕووخاندنی ڕژێم ڕازی نین.

بیرخستنەوەیەکی گرنگ!

دوابەدوای هێنانە سەر کاری (ئیبراهیم ڕەئیسی) وەک سەرکۆماری مەلاکان لەلایەن عەلی خامنەییەوە، لە وتارێکدا بەناونیشانی “ئیبراهیم ڕەئیسی، دوایین سەرۆککۆماری دیکتاتۆری ئایینی!” نووسیمان کە خامنەیی “بۆ مانەوەی دەسەڵاتی دیکتاتۆرییەتی خۆی، پێویستی بە کەسانێکی وەک (ئیبراهیم ڕەئیسی)یە، کە تا بە تەواوی دەستی سوور بووبێت بە خوێنی خەڵک و زیندانیانی سیاسی” و ئەم هێنانە سەرکارەیش “دەتوانێ یەکێک بێت لە نیشانەکانی دواقۆناغی کۆتایی دەسەڵاتی دیکتاتۆرییەتی ئێران”. هەروەها نووسیمان کە: ئەم پێشهاتەیە به تەواوی ڕێکە لەگەڵ مەنتیق و ستراتیژیی موقاوەمەتی ئێران، واتا (نا) بە دەسەڵاتی پاشایەتی و (نا) بە دەسەڵاتی مەلاکان و ئەوەیش وەک هێڵی سووری گۆڕەپانی سیاسیی ئێران. لەم ساڵانەی دواییدا کە ڕووخاندنی دەسەڵاتی دیکتاتۆری بووەتە داخوازی سەرەکیی خەڵکی ئێران، هەندێک کەس و لایەن کە لافی ئۆپۆزیسیون حکومەتی ئێستای ئێران لێدەدەن و جلوبەرگی (گەلدەستی)یان لەبەر

کردووە و خۆیان وەک لایەنگری خەڵکی ئێران نیشان دەدەن و دەنگیان خستۆتە پاڵ جەماوەری راپەڕیو، بەڵام لە ڕاستیدا و لە دڵەوە، هاوتەریبی دەسەڵاتی دیکتاتۆری□تن و ئامانجی سەرەکییان، لێڵکردنی گۆڕەپانی سیاسیی ئێرانە لە بەرژەوەندیی دەسەڵاتی دیکتاتۆریدا!”

خۆری “رزگاری” بە ڕووخاندنی دیکتاتۆری□ت هەڵدیت!

دروشمی “ئازادی” و “رزگاری” لە ئێراندا هاوواتای ڕوخاندنی دیکتاتۆرە. چونکە رەهەندی هاوبەشی بەرچاوی هەموو دەسەڵاتە دیکتاتۆرەکان و بە تایبەت دیکتاتۆریی ئایینی، لە “سەرکوتکردنی ئازادییەکان”دا کورتکراوەتەوە. ئازادی خواست و داواکاری نییە. ئامانجێکە تەنها بە ڕووخاندنی دیکتاتۆر و دیکتاتۆری□ت بەدی دێت. لە ژێر ڕۆشنایی “ئازادی”دا، ئێران هەرگیز ناکەوێتەوە ناو زلکاوی دیکتاتۆری□ت!

بۆچی (تاران) لە ڕاپەڕیندا جێگەی تایبەتی هەیە؟

گەیشتنی شەپۆلی راپەڕینی گەل بە پایتەخت (تاران)، لە راستیدا دەرکەوتنی خۆرەتاوی ئازادی و ئاوابوونی ئەستێرەی بەختی دیکتاتۆرە. بەڕێز مەسعوود رەجەوی سەبارەت بە جێگە و پێگەی تاران لە ڕاپەڕیندا دەڵێت: “تاران گەورەترین شاری جیهانە کە شۆڕشی تێدا بەرپا دەبیت. تاران ئاوێنەیەکی تەواونمای ئێرانە” و “کۆتایی هێڵی گۆڕستانی ساواکی شا و سوپای پاسدارانی ئاخوندی و دیکتاتۆری□تە ” و “تاران دووبارە سەرههڵدەداتەوە”.

هەرچەندە سەرەتایەکی دیکەیە، بەڵام پێویستە سەرنجمان لەسەر (ڕووخاندنی دیکتاتۆر) و گەیشتن شەپۆلی راپەڕین بە (تاران) بێت. ئێستا تاران بووەتە ناوەندی ڕاپەڕین و هەموو سەرنج و چاوەکان لەسەریەتی. بێ هۆ نییە کە دەسەڵاتی دیکتاتۆریی ئێستا، بە چڕی سەرنجی لەسەر سەرکوتکردنی ڕاپەڕینە لە تاران و هەموو داو و دەزگا سەربازی و ئینتیزامی و پۆلیسیەکانی و، هەروه□ا لقە جیاجیاکانی حکومەت و بە تایبەت (یەکە لیباش شەخسییەکان)ی هێناوتە مەیدان بۆ ئەوەی تاران نەکەوێتە دەست گەل و شۆڕش!

هەموومان لەبیرمانە کە دەستڕێژی گوللە و تەقەکردنی سوپای پاسداران لە گەورەترین خۆپیشاندانی خەڵکی تاران لە ٣٠ی خەرمانانی ساڵی ١٣٦٠ (1981)، سەرەتایەکی نوێ بوو لە هاوکێشەکانی ناو کۆمەڵگای ئێران. هەروەک چۆن بە شەهیدکردنی ژینا ئەمینی (مەهسا) لە تاران لەلایەن سوپای پاسدارانەوە، ئێران دژ بە دیکتاتۆر راپەڕی و جیهان بۆ پشتیوانی لە خەڵکی ئێران سەریهەڵدا و بووە سەرەتایەکی نوێ لە بەڕەوپێشەوەچوونی راپەڕین دژ بە دیکتاتۆر و جێگەی بەو دەسەلاتە لەق کرد. هەربۆیە بە دڵنیاییەوە پێویستە “سەر”ی ماری ویلایەتی فەقیهی لە “تاران” پان بکرێتەوە!

ئیرادەی پتەوی خەڵکی ئێران!

نە هەڕەشەکردنەکانی پاسدار حسێن سەلامی، فەرماندەی سوپای پاسداران، کە روو لە خەڵکی ئێرانی وتی: “واز لە دزێوی و خراپەکاری بهێنن، ئەمڕۆ ڕۆژی کۆتایی ئاژاوەنانەوەیە!” و “چیتر مەیەنە سەر شەقام” و، نە چاوسورکردنەوەی خامنەیی و ڕەئیسی و دەسەڵاتی داد، برینەکانی ئەم دەسەڵاتە ساڕێژ دەکات. خەڵکی ئێران لەو راپەڕینە بەردەوام دەبن و دیکتاتۆرییەت رادەماڵن. توندوتیژی و حکومەتی نیزامی و هێنانی سوپا و هێزەکانیتری دەسەڵات و هێزە چەکدارەکانی و لیباس شەخسیەکان و تاقمە ستادی و لوجیستیەکان و هێزی هەواڵگری و هێزە وشکانی و ئاسمانی و دەریاییەکانی دەسەڵات، ناتوانن بەرگەی ئیرادەی گەل بگرن. خەڵکی ئێران دەیانەوێت بە ڕووخاندنی دیکتاتۆری ئایینی و دامەزراندنی دەسەڵاتێکی نیشتمانی و جەماوەری و دێموکراتی، “ئێران” بخەنەوە سەر پێگەی ڕاستەقینەی خۆی لە کۆمەڵگای مرۆڤایەتی هاوچەرخدا. بێگومان سەقامگیری و ئاسایشی ناوچەکە پێویستی بە هەمان شتە.

دوا وتە!

ئێستا ڕاپەڕینی خەڵکی ئێران، جگە لە بەردەوامیی و فراوانبوونی لە هەموو پارێزگاکاندا، بەرەو پایتەخت (تاران) بووەتەوە و نەخشە ڕێگای خەڵکی ئێرانیش لەوە بەدەر نییە کە (ئێمە ژنان و پیاوانی جەنگین و نا بەزین). ڕێبەری موقاوەمەتی ئێران، بەڕێز مەسعوود رەجەوی لە پەیامێکدا وتی: چاوسورکردنەوە و هەڕەشەکردن و گاز و گوللە ئیتر کاریگەر نین و خاومان ناکاتەوە. شۆڕشێکی گەورە لە ئێراندا بەرپا بووە، ڕاپەڕین ناوەستێت و تا تێکدانی کۆشکی دوژمن دەڕوات و خەڵکی ئێران ئەوە دەزانێت و باجەکەشی دەدات. دوژمنی داماو لە چەقبەستوویی و نائومێدیدا پەلەقاژەیەتی. ئەگەر سەرکوت نەکات، گەردەلولی ڕاپەڕین و شۆڕش پەرە دەسەنێت. ئەگەر پەنا بباتە بەر سەرکوتکردنی زیات، ئەوە بەڕەسەی “ئاگر لە وەڵامی ئاگر”دا دادەگیرسێت و دەسەڵاتی ویلایەتی فەقیهی رادەماڵێت.

کۆتایی

دوو کورتە نووسینی زانا رەزاق

چۆن ڕێگەپێدان بەوەستاکانی بوارەکان دەدەیت؟

یەکەم\ دەبێ سەد تا دوو سەد کار لەژێر چاودێریی و کۆنترۆڵی لیژنەی بوارەکە بێ ئەمەش لە شوێنێکی دیاریکراو بێ بۆ هەندێک وەستاش شوێنەکە خەڵکیشی لێنەبێت باشترە چونکە دووردەبن لە مەترسی.

دووەم\ دەبێ شارەزایی باشی مێژوویی کارەکەی هەم لە ووڵاتەکەی خۆی هەمیش لە هی ووڵاتان هەبێ.

سێیەم\ دەبێ ڕێنماییەکان هەمووی بزانێت هەروەها ڕێنماییەکان بۆ ئەوەش باس بکات کاری بۆ دەکا لەژێر دەستی تاقیکردنەوەش دەرچێت.

چوارەم\ هیچ کەسێک لەگەڵ خۆی بۆ کار نەبات تا بە تەواوی شارەزایی کارەکە دەبێ ئەوەش لە ژێردەستی تاقیکردنەوە.

پێنجەم\ کەل و پ□□□ی باش بۆ کارەکە بەکاربهێنێت نەک هەرزان و خراپ.

شەشەم\ دەبێ ناسنامەی ڕێگەپێدراوی هەبێ هەروەها شتێکی پێبێ وەک بەڵگەی کارەکانی ڕابردوویی .

2022 11 18

باشییەکانی دانایی و پلە بەرزکردنەوەی ئەوانەی توانایی و لێهاتووییان زیاترە چین؟

یەکەم\ ئەمە وا دەکات ملمڵانێ دروستبێ.

دووەم\ تەمبەڵی ناهێڵێت و خوێندنەوە زیاد دەکات.

سێیەم\ زۆر شتی تریش ناهێڵێت ئەوانیش وەکو توێژینەوە کڕین و قۆپییە کردن و واستەکاری و خزم خزمێنە\

چوارەم\ نەک لە کاتی مامۆستایەتی و فەرمانبەری بەڵکو لە بنەڕەتی فێرخواز تا مامۆستایەتی و دوایی مامۆستاییەتی و فەرمانبەری هەر

خۆی ماندوو دەکات و دەخوێنێتەوە.

پێنجەم\ کاتێک کەسی لێهاتوو و توانا دەبەیتە پێشەوە ئەوانی تریش وا دەکەن خۆیان ماندوو دەکەن چونکە گرنگی دەبێ لە لایان ،خۆشی هەر ئاوایە هەر وەک چۆن فێرخوازی زیرەک نمرەی نەوەکانە ل□ پێشترە لەوانی تر کە نمرەیان شەستە.

شەشەم\ وڵات و شوێنەکان بەرەو پێش دەبات، هەروەها ئەوانەش کەسی لێهاتوو و توانایی دروست دەکەن ،یانی مرۆڤی لێهاتوو دەزانێ مرۆڤی لێهاتوو دروست بکات ،مرۆڤی پێشکەوتوو مرۆڤی پێشکەوتوو دروست بکات.

2022 12 14